

YASEMİN KOÇAK

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ
ANABİLİM DALI

MART 2024

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

FİZİKSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN
TOPLUMA KAZANDIRILMASINDA
TURİZMİN ROLÜ (VAN İLİ ÖRNEĞİ)

YASEMİN KOÇAK

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ
ANABİLİM DALI

MART 2024

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

**FİZİKSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN TOPLUMA KAZANDIRILMASINDA
TURİZMİN ROLÜ (VAN İLİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
YASEMİN KOÇAK**

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ BURCU TURAN TORUN**

VAN – 2024

KABUL VE ONAY

Yasemin KOÇAK tarafından hazırlanan “FİZİKSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN TOPLUMA KAZANDIRILMASINDA TURİZMİN ROLÜ (VAN İLİ ÖRNEĞİ)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Burcu TURAN TORUN Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Başkan: Doç. Dr. Bayram KIRMIZIGÜL Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, Munzur Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Burcu TURAN TORUN Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Öznur SİDAL Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	26/03/2024
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada:**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 26 / 03 / 2024

Yasemin KOÇAK

Yüksek Lisans Tezi

Yasemin KOÇAK

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mart, 2024

FİZİKSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN TOPLUMA KAZANDIRILMASINDA TURİZMİN ROLÜ (VAN İLİ ÖRNEĞİ)

ÖZET

Kendini fiziksel anlamda yetersiz hisseden ve bedenen vücudunun işlevsel özelliğinde kayıp yaşayan doğuştan ya da sonradan oluşan engellere fiziksel engelli birey denilmektedir. Engelli bireyler birçok alanda olduğu gibi turizm aktiviteleri esnasında da çeşitli engeller ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Turizmin kişiler üzerindeki sosyal ve psikolojik anlamda olumlu etkilerinin olmasının yanı sıra fiziksel engelli bireylerin turizm aktiviteleri sırasında yaşadıkları sorunlar nedeni ile olumsuz etkileri de olabilmektedir. Bu çalışmada Van ili İpekyolu ilçesi bünyesindeki fiziksel engelli çocukların turizm aktiviteleri sürecinde yaşadıkları deneyimler incelenmiştir. Ayrıca fiziksel engelli çocukların demografik yapıları dikkate alınarak, turizm etkileşimleri ve turizm etkileşimi ile sosyalleşmeleri araştırılmıştır. Fiziksel engelli çocukların turizm aktiviteleri sonucu sosyalleşmelerine bağlı olarak topluma kazandırılmaları değerlendirilmiştir. Çalışmanın verisi Van ili İpekyolu ilçesi özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine kayıtlı 232 fiziksel engelli çocuğa uygulanan anket tekniği ile elde edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda fiziksel engelli çocukların bazı demografik yapılarına bağlı olarak turizm etkileşimlerinin ve turizm etkileşimi ile sosyalleşmelerinin farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Elde edilen bulgular turizmin fiziksel engelli çocukların sosyalleşmesine ve buna bağlı olarak da topluma kazandırılmasında önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Fiziksel engelli çocuk, Engelli turizmi

Sayfa Sayısı: XI + 87

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Burcu TURAN TORUN

M.Sc. Thesis

Yasemin KOÇAK

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

March, 2024

**THE ROLE OF TOURISM IN INCLUDING PHYSICALLY DISABLED
CHILDREN TO SOCIETY (EXAMPLE OF VAN PROVINCE)**

ABSTRACT

Congenital or acquired disabilities who feel physically inadequate and experience loss in the functional characteristics of their body are called physically disabled individuals. Individuals with disabilities face various obstacles during tourism activities as in many areas. In addition to the positive social and psychological effects of tourism on individuals, it may also have negative effects due to the problems experienced by physically disabled individuals during tourism activities. In this study, the experiences of physically disabled children in İpekyolu district of Van province during tourism activities were analysed. In addition, taking into account the demographic structures of physically disabled children, tourism interactions and their socialisation through tourism interactions were investigated. Depending on the socialisation of physically disabled children as a result of tourism activities, their integration into the society was evaluated. The data of the study were obtained through the questionnaire technique applied to 232 physically disabled children registered in special education and rehabilitation centres in İpekyolu district of Van province. As a result of the analyses, it was concluded that tourism interactions and socialisation with tourism interaction differ depending on some demographic structures of physically disabled children. The findings obtained show that tourism has an important role in the socialisation of children with physical disabilities and accordingly in their integration into the society.

Key Words: Tourism, Physically disabled child, Disability tourism

Quantity of Page: XI + 87

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Burcu TURAN TORUN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ	1
1. ENGELLİLİK TANIMI VE ORTAYA ÇIKIŞI.....	3
1.1. Engelli Olma Nedenleri.....	4
1.1.1. Doğum Öncesi Oluşan Nedenler.....	4
1.1.2. Doğum Anında Oluşan Nedenler	4
1.1.3. Doğum Sonrası Oluşan Nedenler	5
1.2. Engelli Türleri	5
1.2.1. Ortopedik Engelli	5
1.2.2. Görme Engelli	6
1.2.3. İşitme Engelli	6
1.2.4. Dil ve Konuşma Engelli	7
1.2.5. Zihinsel Engelli	7
1.2.6. Süreğen (Sürekli) Hastalık	8
1.2.7. Diğer Engelliler	8
1.3. Engellilerde Eğitim.....	8
1.4. Fiziksel Engellilerin Sınıflandırılması ve Tanıları	9
1.5. Engellilerin Sosyal Yaşamdaki Yeri ve Engellilere Bakış	10
1.6. Türkiye'de Engellilere Yönelik Hizmetler ve Politikalar	12
1.6.1. Evde Bakım Hizmeti	12
1.6.2. Kurumsal Bakım Hizmeti.....	12
1.6.3. Eğitim Hizmeti	13
1.6.4. Engellilerin Sosyal Hayata Katılımı ve İstihdamı.....	13
1.7. Engelli Bireylerin Sosyalleşmesinin Önündeki Engeller	13
1.7.1. Yoksulluk.....	14
1.7.2. Erişebilirlik.....	14
1.7.3. Psikolojik Etmenler	15
1.8. Engellilik ve Sosyal Turizm Kavramı	15
1.9. Engelliler Açısından Sosyal Turizmin Önemi	16
2. ENGELLİ TURİZM KAVRAMI	18
2.1. Engelli Turizmi ile İlgili Sorunlar	20
2.2. Dünyada Engelli Turizmi	21
2.3. Türkiye’de Engelli Turizmi	23
2.4. Turizmin Engelliler ve Engelli Bireye Sahip Aileler İçin Önemi	27

2.5. Turizmin Engelli Bireyler Üzerinde Olumlu Etkisi	29
3. FİZİKSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN TURİZM İLE ETKİLEŞİMLERİNİN	
VE TURİZM ETKİLEŞİMİ İLE SOSYALLEŞMELERİNİN İNCELENMESİ	
.....	30
3.1. Araştırma Yöntemi	30
3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	30
3.1.2. Araştırmanın Modeli ve Hipotezlerinin Geliştirilmesi	31
3.1.3. Araştırma Evreni ve Örneklemi.....	33
3.1.4. Veri Toplama Yöntemleri, Kullanılan Ölçekler ve Analiz Yöntemleri	33
3.1.5. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları	34
3.2. Bulgular	35
3.2.1. Katılımcıların Demografik Yapısı	35
3.2.2. Fiziksel Engelli Çocukların Anket Sorularına İlişkin Frekans Analizi	38
3.2.3. Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi	53
3.2.4. Faktör Analizleri.....	55
3.2.4.1. Fiziksel Engelli Çocukların Turizm ile Etkileşimi Ölçeğinin	
Faktör Analizi.....	57
3.2.4.2. Fiziksel Engelli Çocukların Turizm Etkileşimi ile Sosyalleşmesi	
Ölçeğinin Faktör Analizi	58
3.2.5. Demografik Özellikler Açısından Farklılık Analizleri	60
3.2.5.1. Fiziksel Engelli Çocuğun Yaşı Açısından Değişkenlere İlişkin	
Bulgular.....	60
3.2.5.2. Fiziksel Engelli Çocuğun Cinsiyeti Açısından Değişkenlere İlişkin	
Bulgular.....	61
3.2.5.3. Ebeveynin Eğitim Durumu Açısından Değişkenlere İlişkin	
Bulgular.....	62
3.2.5.4. Ailenin Aylık Geliri Açısından Değişkenlere İlişkin Bulgular ...	63
3.2.5.5. Fiziksel Engelli Çocuğun Engellilik Düzeyi Açısından	
Değişkenlere İlişkin Bulgular	64
SONUÇ VE ÖNERİLER	67
KAYNAKÇA.....	76
EKLER.....	82
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 3.1. Engellilik İle İlgili Herhangi Toplumsal Bir Gruba Üye Misiniz? Sorusu İçin Frekans Tablosu.	38
Tablo 3.2. Çocuğunuz ve Sizi Turizm Faaliyetine Katılmaya İten En Önemli Sebep Nedir? Sorusu İçin Frekans Tablosu.	38
Tablo 3.3. Çocuğunuz Turizm Faaliyetleri Kapsamında En Fazla Hangi Turizm Çeşidine İlgi Duyar? Sorusu İçin Frekans Tablosu.	39
Tablo 3.4. Çocuğunuz ne kadar süredir turizm faaliyetinde bulunuyor? Sorusu için frekans tablosu.....	39
Tablo 3.5. Çocuğunuzun turizm faaliyetine katılmasıyla sizce çocuğunuza ne gibi katkılar meydana geldi? Sorusu için frekans tablosu.	40
Tablo 3.6. Çocuğunuz turizm faaliyetinde bulunurken mutlu oluyor mu? Sorusu için frekans tablosu.....	40
Tablo 3.7. Çocuğunuz turizm faaliyetlerini gerçekleştirirken zorluklar yaşadı mı? Sorusu için frekans tablosu.	40
Tablo 3.8. 12. soru için cevabınız evet ise çocuğunuzun yaşadığı zorluğun kaynakları nelerdir? Sorusu için frekans tablosu.	41
Tablo 3.9. Çocuğunuz turizme katılınca toplumda kendini değerli hissetti mi? Sorusu için frekans tablosu.....	42
Tablo 3.10. Turizm faaliyetlerine katıldıktan sonra çocuğunuzun günlük yaşamında olumlu gelişmeler meydana geldi mi? Sorusu için frekans tablosu.....	42
Tablo 3.11. Çocuğunuzun turizm faaliyetleri sonrasında kendine güveni arttı mı? Sorusu için frekans tablosu.	42
Tablo 3.12. “Turizm faaliyeti çocuğumda özgüven oluşturur” ibaresi için frekans tablosu.....	42
Tablo 3.13. “Turizm faaliyeti çocuğumun psikolojik durumunu olumsuz etkiler” ibaresi için frekans tablosu.	43
Tablo 3.14. “Çocuğuma uygun turizm faaliyet ortamı oluşturmak zordur” ibaresi için frekans tablosu.	43
Tablo 3.15. “Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğum için uygun değildir” ibaresi için frekans tablosu.	44
Tablo 3.16. “Turizm faaliyetine katılmak çocuğumu yaşama daha çok bağlar” ibaresi için frekans tablosu.	44
Tablo 3.17. “Turizm faaliyetinde bulunurken çocuğum kendini kötü hisseder” ibaresi için frekans tablosu.	44
Tablo 3.18. “Çocuğum, insanlarla vakit geçirmekten keyif alır” ibaresi için frekans tablosu.....	45

Tablo 3.19. “Çocuğum, insanlarla birlikte turizm faaliyetinde bulunmaktan mutluluk duyar” ibaresi için frekans tablosu.....	45
Tablo 3.20. “Çocuğum duygu ve düşüncelerini turizm faaliyetleri süresince rahatça ifade edebilir ve karşı tarafa hissettirebilir” ibaresi için frekans tablosu.....	46
Tablo 3.21. “Çocuğumun hoşlandığı turizm türünü seçmesinde çocuğumun fiziki durumu ve turizm faaliyetine olan ilgisi etkilidir” ibaresi için frekans tablosu.....	46
Tablo 3.22. “Ailenin ve çevrenin etkisi çocuğumun turizm faaliyetine katılımında etkilidir” ibaresi için frekans tablosu.....	46
Tablo 3.23. “Çocuğum fiziki durumunun el verdiği her türlü turizm faaliyetine katılmaktan hoşlanır” ibaresi için frekans tablosu.....	47
Tablo 3.24. “Turizm faaliyetleri, çocuğumun sosyalleşmesi için her türlü olanağı sağlar” ibaresi için frekans tablosu.....	47
Tablo 3.25. “Çocuğum grup halinde bir turizm etkinliğine katılmaktansa bireysel etkinliklerden hoşlanır” ibaresi için frekans tablosu.....	48
Tablo 3.26. “Turizm faaliyetlerinin grup olarak gerçekleştirilmesi, çocuğumun turizm faaliyetine ayak uydurmasını kolaylaştırır” ibaresi için frekans tablosu.....	48
Tablo 3.27. “Turizm faaliyeti gerçekleştirirken ortaya çıkan problemler çocuğumu huzursuz eder” ibaresi için frekans tablosu.....	48
Tablo 3.28. “Turizm faaliyetleri gerçekleştirirken çocuğumun davranışlarına karşı çevrenin anlayışlı olması çocuğumu mutlu eder” ibaresi için frekans tablosu.....	49
Tablo 3.29. “Turizm faaliyeti sırasında çevredeki insanlar çocuğuma duyarsız olsalar dahi çocuğumun enerjisi ve mutluluğu azalmaz” ibaresi için frekans tablosu.....	49
Tablo 3.30. “Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğumun insanlarla etkileşimini olumlu etkiler” ibaresi için frekans tablosu.....	50
Tablo 3.31. “Çocuğum, turizm faaliyetinde bulunurken insanlarla iletişim kurmada seçici davranır” ibaresi için frekans tablosu.....	50
Tablo 3.32. “Turizm, çocuğumun topluma kaynaşmasına destek olur” ibaresi için frekans tablosu.....	50
Tablo 3.33. “Çocuğum turizme katıldıktan sonra, çevresindeki turizm içerikli görsel yayınlara ilgisi arttı” ibaresi için frekans tablosu.....	51
Tablo 3.34. “Turistik faaliyetleriyle beraber çocuğum bireysel yeteneklerini fark eder” ibaresi için frekans tablosu.....	51
Tablo 3.35. “Turizm, insanların çocuğuma daha ılımlı ve hoşgörülü bakmasını sağlar” ibaresi için frekans tablosu.....	52
Tablo 3.36. “Çocuğum arkadaşları ile beraber turizm faaliyetleri yaparken mutlu olur.” ibaresi için frekans tablosu.....	52

Tablo 3.37. “Turizm faaliyetlerinde çocuğum kalabalık ortamlara girmek istemez ve kalabalık ortamdan uzaklaşmak ister” ibaresi için frekans tablosu.	52
Tablo 3.38. “Fiziksel Engelli Çocukların Turizm ile Etkileşimi” ölçeği için güvenilirlik analizi.	53
Tablo 3.39. “Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi” ölçeği için güvenilirlik analizi.	54
Tablo 3.40. Fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi ölçeği için KMO ve Bartlett Testi Sonuçları.	57
Tablo 3.41. Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi ölçeği için KMO ve Bartlett testi sonuçları.	57
Tablo 3.42. Fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi ölçeğinin faktör analizi	58
Tablo 3.43. Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi ölçeğinin faktör analizi.	59
Tablo 3.44. Fiziksel engelli çocuğun yaşı için ANOVA testi sonuçları.	60
Tablo 3.45. Fiziksel engelli çocuğun cinsiyeti için bağımsız örneklem t testi sonuçları.	62
Tablo 3.46. Ebeveynin eğitim durumu için ANOVA testi sonuçları	63
Tablo 3.47. Ailenin aylık geliri için ANOVA testi sonuçları	64
Tablo 3.48. Fiziksel engelli çocuğun engellilik düzeyi için ANOVA testi sonuçları.	65
Tablo 3.49. Hipotezlere ait sonuçlar.	66

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Araştırmanın modeli	33
Şekil 3.2. Ankete katılan katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı.	35
Şekil 3.3. Ankete katılan katılımcıların cinsiyete göre dağılımı.	35
Şekil 3.4. Ankete katılan katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımı.	36
Şekil 3.5. Ankete katılan katılımcıların gelir düzeylerine göre dağılımı.	37
Şekil 3.6. Ankete katılan katılımcıların engellilik düzeylerine göre dağılımı.	37

ÖNSÖZ

Yapmış olduğumuz araştırma Van ili özelinde engelli çocukların topluma kazandırılmasında turizmin rolünün etkisi üzerinde durmuştur. Fiziksel engelli çocukların da diğer çocuklar gibi turizm faaliyetinde bulunmalarını, herhangi bir turizm destinasyonuna ulaşabilirlik problemi yaşamadan, huzur ve güven içinde mutlu tatiller geçirmelerini diliyorum.

Tez sürecim boyunca her zaman yanımda olan sevgili danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Burcu TURAN TORUN'a sevgilerimi ve şükranlarımı sunarım. Tezimin yapılma sürecinde desteğini ve sabrını esirgemeyen sevgili eşim Metin KOÇAK'a ve bana her zaman güç veren canım kızım Nehir'e sonsuz teşekkür ederim.

Dünyadaki bütün çocukların eşit imkanlarda büyüdüğü ve bütün çocukların her zaman gülümsediği, engelli çocuklarımızın da diğer çocuklar gibi dilediklerinde tatil yapabileceği imkanların sağlandığı, engelsiz bir dünya olmasını temenni ediyorum. Çocuklar geleceğin umut ışığıdır.

Yasemin KOÇAK

Van, 2024

GİRİŞ

Günümüzde, toplumların çeşitliliği ve kapsayıcılığı giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu çeşitlilik, farklı yeteneklere ve ihtiyaçlara sahip bireyleri içerirken, engelli bireylerin yaşam koşulları ve hakları da mercek altına alınmaktadır. Engellilik, bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal veya sosyal yeteneklerindeki sınırlamalardan kaynaklanan bir durumu ifade eder. Bu bağlamda, engelli bireylerin yaşadığı zorluklar, toplumsal bir sorumluluk ve anlayış gerektirmektedir. Dünya nüfusunun neredeyse büyük bir çoğunluğunun engelli olarak yaşamlarını idame ettirdikleri düşünüldüğünde bu bireylerin aynı zamanda turizmin pazarlanmasında da büyük bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir (Dünya Sağlık Örgütü, 2011: 2). Fakat engelli bireyler, turistik gezileri esnasında karşılaştıkları çeşitli sıkıntılardan dolayı turizm faaliyetlerine pek sıcak yaklaşmamakta hatta tercih etmemektedir. Bu durum sadece engelli bireyleri değil, aynı zamanda onlarla birlikte seyahat eden aile üyeleri gibi yakın çevrelerini de olumsuz etkilemekte ve seyahat kararları üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Yaylı ve Öztürk (2006); Müftüoğlu (2006), engelli bireylerin neredeyse bütün yaşam alanlarında büyük sıkıntılarla karşılaştığını ifade eder. Engelli bireylerin de sosyal faaliyetlere katılmaya, turizm faaliyetine katılmak istemesi, kendini özgür hissedebileceği, mutlu olabileceği etkinlikler yapmak istemesi diğer insanlar kadar normaldir. Ne yazık ki bunları gerçekleştirebilecek ortamların engelli bireyler açısından zor olması muhtemeldir (Bulgan ve Çarıkçı, 2015: 18). Ülke ekonomisi açısından, turizmin ulaşılabilirliği oldukça önemlidir. Bu konu engelli bireyler açısından doğrudan ilişkilidir. Bir turizm işletmesinin engellilere yönelik yapacağı girişimler ve bu bireyler için “ulaşılabilir” olması, işletmeyi diğer şirketler ile gireceği rekabette bir adım öne çıkaracaktır (Pehlivanoğlu, 2012: 28). Engelli bireyler için seyahat noktalarını seçerken, turizm işletmelerinin bu noktalarda altyapı ve erişilebilirlik konularını ön planda tutmaları gereklidir. Bu, işletmelerin öncelikli gündem maddeleri arasında yer almalıdır çünkü engelli dostu tesisler ve erişilebilir destinasyonlar, bu bireyler için seyahat deneyimini kolaylaştırır ve daha keyifli hale getirir. Darcy ve Pegg (2011)’e göre bu unsurlar, turizm sektörünün genel erişilebilirlik standartlarını ve engelli bireylerin seyahat deneyimlerini olumlu yönde etkileyecek önemli unsurlardır. Engelli bireylerin boş zamanlarını

değerlendirebilecekleri şekilde yapılan düzenlemeler ile turizmin bir parçası olmalarının önüne geçen engelleri ve problemleri anlamak ve bu sıkıntılara yönelik iyileştirmeler yapmak açısından oldukça önemlidir (Kim, 2008: 9). Bu konuda ele alınacak düzenlemelerin engellilerin seyahat kısıtını da göz önüne alarak yapılması büyük önem taşımaktadır (Şahin, 2012: 2). Turizm sektörü, engelleri kaldırmak ve tüm insanlara eşit şekilde hizmet verebilmek için ulaşım olanaklarını geliştirmeli, personellerine gerekli eğitimler düzenlemeli, fiziki ve her türlü şekilde erişilebilir hizmeti iyileştirerek engelli bireylerin faydalanabilecekleri tüm imkânlar sunulmalı ve yararlanabilecekleri ya da engelinin imkân verdiği turizm hizmetinden faydalanabileceği etkinlikler ve engelli bireylere sağlayabileceği imkânlar hakkında yeterli bilgi birikime sahip olmalıdır (Yılmaz Düşünür, 2019: 39).

Yapılan çalışmanın temel amacı Van ili özelinde fiziksel engelli çocukların yaş, cinsiyet, ebeveynin eğitim durumu, ailenin aylık geliri ve çocuğun engellilik düzeyi olmak üzere farklı demografik yapıları ele alınarak fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ve turizm etkileşimi ile sosyalleşmelerinin incelenmesidir. Çalışma kapsamında fiziksel engelli çocukların sosyalleşmesi ile topluma kazandırılmalarında turizmin etkisi değerlendirilmiştir.

1. ENGELLİLİK TANIMI VE ORTAYA ÇIKIŞI

“Engelli” kavramı, 1 Temmuz 2005 tarihli ve 5378 sayılı “Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapilmasi Hakkında Kanun”un 3/a maddesine göre "Engelli bireyler, doğuştan veya sonradan bedensel, zihinsel, ruhsal, duyusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmiş kişilerdir. Bu kayıplar nedeniyle sosyal hayata uyum gösterme ve temel gereksinimlerini karşılama konusunda güçlüklerle karşı karşıya kalan bireylerdir. Yenişehirlioğlu (2013: 8), bu kişilerin bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetleri gibi konularda yardıma ihtiyaç duyduğunu belirtir.

Engellilik genellikle bir kişinin, sosyal ve mesleki alanlardaki rollerini yerine getirirken karşılaştığı toplumsal zorluklar, ötekileştiren uygulamalar ile dezavantajlar olarak tanımlanabilir. Bu dezavantajlar, kişinin cinsiyetine, yaşına, sosyo-kültürel faktörlere bağlı olarak sosyal rollerini gerçekleştirememesi durumunu içerir (Bağcı, 2017: 2). Engellilik olgusunun tam olarak neyi ifade ettiğinin farkına varılması, her bireyin potansiyel nitelik taşıdığı göz önüne alındığında büyük önem taşımaktadır (Tozlu, 2018: 4).

Dünya Sağlık Örgütü engelli bireylerin dünya nüfusunun yaklaşık %15'ini oluşturduğunu ve bu sayının da yaklaşık 1 milyar kişiye denk geldiğini belirtmiştir. TÜİK 2018 verilerine göre, Türkiye'de ülke nüfusu yaklaşık 81,9 milyondur. Bu verilere göre, ülkemizde yaklaşık her 9 kişiden biri engellidir. Türkiye'de 8,5 milyondan fazla engelli olduğu, bu verilerin de TÜİK tarafından yayınlandığı belirtilmektedir. Görüldüğü gibi, engellilik yalnızca bireysel bir durum değil, aynı zamanda doğrudan sosyal devlet yapısını ilgilendiren bir gerçekliktir, bu da onun toplumsal bir mesele olduğunu göstermektedir. Yapılan araştırmalar, devletin engelli bireyler ile sağlıklı bireyler arasında eşitliği sağlama sorumluluğuna sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Erdugan, 2010: 254). Bu ifadeye destek olacak şekilde, sosyal model yaklaşımına göre engellilik, bireysel eksikliklerden kaynaklanmaz; ancak engelli bireylerin yaşadığı toplumun engelleri kaldırmak ve çözümler üretmek için yeterli önlemi almaması sonucu ortaya çıkmaktadır (Arıkan, 2002: 11-25).

Stephen Hawking, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yayımlanan 2011 Engellilik Raporu'nda, engelli birey sayısının gün geçtikçe arttığını vurgulamıştır. Bu artışın temel sebebini ise yaşlı nüfusun artışı ile kalp, damar, şeker ve zihinsel sağlık

sorunlarının yaygınlaşması olarak göstermiştir. Gelir seviyesi düşük ve orta sınıfa giren ülkelerde yaşayan insanların engelli olmasına sebep olan kronik hastalıkların etkisinin %66.5 olduğu tahmin edilmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 2021 verilerine göre, ülkemizde toplam engelli sayısı 2.511.950'dir ve bu oranın 1.414.643'nü erkek bireyler oluştururken kadın bireyler 1.097.307'sini oluşturmaktadır. Engelli nüfusun %40,63'ü kronik hastalıklar, %17,07'sini zihinsel engellilik, %13,78'ini ortopedik engellilik, %9,53'nü görme engellilik, %7,97'sini işitme engellilik, %7,57'sini ruhsal ve duygusal engellilik, %1,49'nu dil ve konuşma engelliliği ve %1,96'sını diğer engellilik çeşitleri oluşturmaktadır. Ayrıca, ağır engellilik düzeyinde olan kişi sayısı 775.012'dir.

1.1. Engelli Olma Nedenleri

Engellilik, çoğu zaman bireyleri toplumsal ve kişisel zorluklarla karşı karşıya bırakmakta, bireylerin yaşamlarına sınırlamalar getirmektedir. Engellilik durumu, çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır ve bu durumlar çoğunlukla önlenabilir nedenlerle ilişkilidir. Lüle'ye göre, engellilik durumuna sebebiyet veren bu durumlar incelenerek dikkate alınmalıdır (Lüle, 2008). Engellilik durumu, bireylerin yaşamları boyunca farklı aşamalarda ve çeşitli nedenlerle oluşmaktadır. Bu nedenler tipik olarak doğum öncesinde, doğum anında ve sonrasındaki koşullarla ilgili faktörleri kapsar.

1.1.1. Doğum Öncesi Oluşan Nedenler

İlk üç aylık dönemde ateşli hastalıklara maruz kalma, yetersiz beslenme, hamilelikte kontrolsüz ilaç kullanımı, alkol veya uyuşturucu tüketimi gibi çeşitli doğum öncesi faktörler sakatlığa yol açabilir. Aslan (2017: 6), bu süreçte annenin metabolik veya sistemik durumlarının ve doğum kanalında meydana gelen yapısal anormalliklerinin engelliliğe sebebiyet verdiğini belirttiği gibi kan uyuşmazlığı, kalp ve akciğerlerde yaşanan belirli hastalıkların da engelliliğe neden olduğunu söyler.

1.1.2. Doğum Anında Oluşan Nedenler

Doğum anının uzmanlar tarafından tıbbi tesislerde yapılmaması, beklenen süreden önce veya sonra gerçekleşmesi sakatlık riskini arttırabilmektedir. Aslan'ın belirttiğine göre (2017), doğum sırasında bebekte oluşabilecek travmatik faktörler,

kullanılan doğum yöntemleri (forseps ve vakum destekli doğum), doğum kanalında gelişen enfeksiyonlar ve bebeğin doğum sırasındaki pozisyonu da sakatlıklara neden olabilir.

1.1.3. Doğum Sonrası Oluşan Nedenler

Çocuklukta döneminde meydana gelen hastalıklar (kızamıkçık, sarılık, havale, çocuk felci vb.), bebeklerin sıkıca kundaklanması, yetersiz beslenme, aşı takibinin ihmal edilmesi ve sağlıklı, gürültülü ortamlarda büyütülme gibi olumsuz koşullar, engellilik riskini artırabilir (Aslan, 2017: 7). Ayrıca; doğal felaketler, terör saldırıları, savaş, trafik kazası ve ihmaller gibi olaylar, farklı yaşam dönemlerinde bireyin engelli olmasına yol açabilecek belirleyiciler arasında gösterilir. Eğitim ve sağlık alanında toplumun seviyesi, bireyin doğum sonrasında engellilik riskini belirleyen önemli bir faktördür. Ebeveynlerin ve toplumun gelenekleri, yaşam tarzı, refah düzeyi ve eğitim seviyesi gibi faktörler, bebeğin gelişimini önemli ölçüde etkileyebilir (Sabancı, 2013: 36).

1.2. Engelli Türleri

1.2.1. Ortopedik Engelli

Sarıgül'e göre ortopedik engellilik, kişinin iskelet ve eklem yapısında doğum öncesinde, doğum anında yahut doğum sonrasında oluşan eksiklik veya işlevsel anormalliklerdir (Sarıgül, 2016: 43). Öztürk'ün yapmış olduğu bir çalışmada; bu gruba dahil olan bireyler el, bacak, parmak, kol veya omurga kısalığı, eksikliği veya fazlalığı gibi durumlarla karakterize edilmektedir (Öztürk, 2011). Aynı zamanda hareket kısıtlılığı, belirli vücut bölgelerindeki şekilsel bozukluluk, kaslardaki zayıflama ve kemik hastalığı, felç, spastik cerebral palsy ve spina bifida gibi durumlar da ortopedik engel kategorisine giren özellikler arasında yer alabilmektedir. Ortopedik engeli olan bireylerde denge sorunları oldukça yaygındır, bu durum da hızlı bir şekilde yorulmalarına ve düşmelere neden olabilmektedir. Ayrıca, bu bireylerde bacak, kol ve eklem sıkıntıları da görülebilir (MEB, 2011: 19).

Yılmaz ve Aydın (2004) ise mekanların genellikle sağlıklı insan ölçülerine göre yapılmış olması ve bu mekanların ortopedik engeli olan bireylerin ölçü ve

standartlarına uygun bir şekilde tasarlanmamış olmasından dolayı engelli bireylerin oldukça sorun yaşadığını ifade etmiştir.

1.2.2. Görme Engelli

Sarıgül (2016 :37), "görme engelli" terimini, görme yetisinin tamamen veya bir kısmının kaybolması ve bu durumun engelli bireylerin sosyokültürel yaşamlarında zorluklara yol açması anlamına geldiğini belirtir. Görme engelli bireylerin çevrelerini algılamaları, duyuları aracılığıyla olmaktadır. Özellikle dokunma duyularından en fazla yararlanan görme engelli bireyler, bu duyuları kullanmayı öğrenmek için özel eğitim yöntemlerine başvururlar. Ayrıca, işitme duyusu da görme engelli bireyler için çevresel olayları algılamada önemli bir duyu organı olarak öne çıkmaktadır (MEB, 2011: 11). Gözlerin işlevsiz olması, görme engelli bireyin içe kapanık bir duruma gelmesine ve çevresindeki olaylara duyarsız bir tutum sergilemesine neden olabilmektedir. Farklı görme derecelerinde engelli bireylerin yetersiz görmelerinden kaynaklı olarak da görsel semboller ve işaretlerin yerine işitsel dokunsal araçlar ile iletişim kurmaları, öğrenme sürecine katılmalarına ve böylelikle sosyalleşmesine katkı sağlayacaktır (Aral ve Günsoy 2017: 60). Anne, baba ve çevredeki kişilerin engelli bireylere karşı aşırı hasassiyet içeren korumacı davranışları ve aşırı duygusal tepkileri, ihmalleriyle dışlanma eğilimleri, görme engeli olan çocukların iletişim becerilerini negatif etkileyerek sosyal ortama uyum sağlamalarını zorlaştırabilmektedir. Görme engeli olan bireylerin ruh hali olarak içe dönük olmaları ise sosyalleşmeleri üzerine büyük bir olumsuzluk getirmektedir (Karademir, 2002: 60).

1.2.3. İşitme Engelli

Kulaklarının biri ya da ikisinde tam veya kısmi işitme kaybı yaşayan bireyler ve cihaza ihtiyaç duyan bireyler de bu kategoriye dâhil edilmektedir. İşitme engeli olan bireyin kelime haznesi, normal işitme kapasitesine sahip bireylerinkine kıyasla daha yavaş gelişmektedir. Bu fark, işitme engeli olan bireyler ile normal işiten bireyler arasında yaş ilerledikçe daha belirgin hale gelmektedir. Ancak işitme engeli bulunan çocuklar, özel eğitim ile normal işiten akranlarına yetişebilmektedirler (Besiri, 2009: 359). İşitme kaybı iletişim kurmada büyük sorun teşkil etmektedir. Karakullukçu (2023), işitme kaybı yaşayan çocukların, konuşmada eksiklik yaşamaları nedeniyle, normal işitme düzeyine sahip akranlarına kıyasla daha zayıf sosyal ilişkiler kurdukları,

aynı zamanda duygusal gelişimlerinde daha geride kaldıklarını ayrıca akademik başarıyı daha düşük seviyede elde ettiklerini ifade etmiştir.

1.2.4. Dil ve Konuşma Engelli

Miili Eğitim Bakanlığı'nın 2011'de yapmış olduğu çalışmaya göre, dilinde veya konuşmasında bozukluk olan bireylerin genel olarak kelime hazneleri kısıtlıdır. Çiğneme ve yutma gibi zorluklar yaşarlarken salya akıtma sorunları bulunabilir. İletişim kurma istekleri sınırlıdır ve seslerinin anlaşılması genellikle zordur. Yalnız kalmayı tercih ederler, dikkatleri hızla dağılabilir. Öğrenme zorlukları vardır ve öğrenme süreçleri genellikle daha uzun sürmektedir. Çevresindeki konuşmalara ve seslere kayıtsız kalarak çoğunlukla iletişimde jest ve mimiklerini kullanma eğiliminde olurlar. Duygusal sorunlar yaşayan ve zeka geriliğine sahip kişilerde dil bozukluklarının daha sık gözlemlendiği belirtilmektedir. Zeka geriliğinden dolayı algılama sorunları yaşayan çocuklar dil konusunda akranlarına oranla daha geç gelişme gösterirler, konuşmada zorlanabilirler ve ifade güçlüğü yaşayabilirler (MEGEP, 2009). Zihinsel engelli olan çoğu bireyin dil ve telaffuz bozuklukları, kendi düşüncelerini ve duygularını ifade etmekte güçlük çekmelerine neden olur. Bu durum, bu bireylerin insanlarla iletişimlerini olumsuz etkiler.

1.2.5. Zihinsel Engelli

Zihinsel engelliler genellikle kavramsal öğrenme konusunda zorlanır, dikkat dağınıklıkları yüksek olur, çevresel olaylara karşı sınırlı bir ilgi gösterirler. Duyu organlarıyla algılayabildikleri şeyleri daha iyi kavramalarına rağmen öğrenme hızı konusunda geri kalırlar. Ayrıca unutkan olabilirler, hafızaları zayıf olabilir ve sözcük dağarcıkları sınırlıdır. Aktif bir şekilde konuşmakta zorlanabilir, okuduklarını anlamakta güçlük çekebilirler. Düşünceleriyle duygularını ifade etmekte zorlanmaları sebebiyle bu kişiler güven eksikliği yaşar ve bağımsız hareket etmekte zorlanabilirler. Sosyal faaliyetlere az ilgi gösterir, ilişkilerini genellikle geç ve zor kurarlar. Kendilerinden küçüklerle zaman geçirirlerken genel olarak belirli bir gruba dahil olma konusunda da sorun yaşarlar. Oyun kurallarına ve toplum normlarına uymakta güçlük çekerler ve sosyal ilişkilerinde genellikle gruptaki diğer bireylere uyum sağlama eğilimlidirler (ÖRGM, 2010: 3-4).

Duygusal ve davranışsal problemlerin saptanması zihinsel engelli çocukların dışsal bakış açıları açısından büyük önem taşır. Engelli bireylerin ebeveynleri, çevresi ve öğretmenleri çocukların durumlarının değerlendirilmesi konusunda etkili bir rol oynar. Her birey gibi zihinsel engelli bireyler de farklı ortamlarda değişik davranışlar sergileyebilir. Bu nedenle engelli bireylere yönelik bakış açıları, hoşgörülü davranışları, engelli bireye karşı olan tutumları, sorunlarla baş etme yöntemleri ve dayanma kapasiteleri değişiklik gösterebilir (Kaner, 2009: 242).

1.2.6. Süreğen (Sürekli) Hastalık

Öztürk (2011: 21), sürekli bakım gerektiren, tedavi süreci boyunca kişinin çalışma kapasitesini engelleyen hastalıkları sürekli olarak tanımlamaktadır. Bu sağlık sorunları arasında sindirim sisteminde oluşan bozukluklar, kalp-damar hastalıkları, kan ile ilgili hastalıklar, idrar yolu enfeksiyonları ve üreme organı hastalıkları, psikiyatrik sorunlar, sinir sistemi bozuklukları, HIV vb. bulunmaktadır.

1.2.7. Diğer Engelliler

Bakıma muhtaç kişiler, tedavi sürecine ihtiyaç duyan hamile kadınlar, yaşlılar, kalıcı engelli olmayan kişiler de bu kategori içerisinde yer almaktadır. Toplumun çoğu, geçici engellilik durumuyla karşılaşma olasılığı bulunan birçok bireyi içermektedir. Herhangi bir sebep ile sonradan ortaya çıkabilecek durumlar, bireylerin yaşamlarının bir döneminde engelli olma olasılığını beraberinde getirebilmektedir (Eryılmaz, 2010). Üstün zekâya sahip bireyler, sözel anlatım bozukluğu gibi konuşma zorlukları ve psikolojik engeller de diğer engelli grupları içinde değerlendirilebilir.

1.3. Engellilerde Eğitim

Engelli bireyler için eğitim, bir dizi zorluk ve engelle karşılaşabilecekleri bir alan olabilir. Engelli bireyler, fiziksel, duygusal, zihinsel veya iletişimsel engellerle karşılaşabilirler, bu da onların eğitim süreçlerini etkileyebilir. Engelli bireylerin eğitimle ilgili karşılaşabileceği bazı yaygın sorunlar şu şekildedir:

1. Erişilebilirlik Sorunları: Okullar, üniversiteler ve diğer eğitim kurumları genellikle erişilebilirlik konusunda yetersiz olabilir. Fiziksel engelleri olan bireyler için binaların, sınıfların ve diğer tesislerin erişilebilir olmaması büyük bir sorun olabilir.

2. Öğretmen Eğitimi: Öğretmenlerin, özellikle özel eğitim alanında uzmanlaşmış olmamaları durumunda, engelli öğrencilere uygun öğretim yöntemleri ve materyaller konusunda yetersiz olmaları bir sorun teşkil edebilir.
3. Özel Eğitim Hizmetlerinin Yetersizliği: Özel eğitim hizmetlerinin sınırlı olması, engelli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada zorluklara neden olabilir. Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına uygun destek sağlamak için yeterli kaynak ve personel olmaması sorunlara yol açabilir.
4. Ayrımcılık ve Stigma: Engelli bireyler bazen ayrımcılık ve damgalama ile karşılaşabilirler. Bu durum, öğrencilerin sosyal etkileşimlerini ve özgüvenlerini etkileyebilir.
5. Teknolojik Engeller: Engelli bireyler için uygun teknolojik çözümler ve araçlar sağlanmazsa, dijital kaynaklara ve eğitim materyallerine erişimleri sınırlanabilir.

Bu sorunların üstesinden gelmek için, toplumun engelli bireylerin eğitimine daha fazla önem vermesi, erişilebilirlik standartlarının iyileştirilmesi, öğretmenlerin özel eğitim konusunda daha fazla eğitilmesi ve engelli bireylere yönelik olumsuz tutumların azaltılması gerekmektedir. Eğitim sisteminin tüm öğrencilere adil bir şekilde hizmet verebilmesi için bu sorunlarla başa çıkılması önemlidir (Öztürk, 2012: 11-12).

1.4. Fiziksel Engellilerin Sınıflandırılması ve Tanıları

Fiziksel engellilik, bir kişinin vücut yapısının, fonksiyonlarının veya hareket yeteneklerinin bozulması sonucu ortaya çıkan bir durumu ifade eder. Bu engellilik türleri geniş bir yelpazede olabilir ve kişinin günlük yaşamını, hareketini veya etkileşimini etkileyebilir. Fiziksel engellilik, genellikle aşağıdaki ana kategorilere ayrılır:

1. Nöromusküler Engellilik:

- Spinal Kord Hasarı (SKH): Omurilik zedelendiğinde, vücut üzerindeki kontrol ve his kaybı olabilir. Hasarın yeri ve derecesine bağlı olarak, kişinin hareket kabiliyeti etkilenebilir.
- Beyin Felci (İnme): Beyin kan dolaşımının ani bir durması sonucu meydana gelir ve vücudun bir tarafında güçsüzlük veya felce neden olabilir.

- Miyopati ve Distrofi: Kas dokusunu etkileyen genetik veya nöromusküler hastalıklardır (Haspolat ve Köken 2022: 172).

2. Eklem ve Kemik Engellilik:

- Artrit: Eklem iltihabı nedeniyle ağrı ve hareket kısıtlılığına yol açabilir.
- Osteoporoz: Kemik yoğunluğunun azalması, kırıklara ve kemik deformitelerine neden olabilir.

3. Konjenital Engellilik:

Doğuştan Gelen Malformasyonlar: Doğuştan gelen durumlar, organların veya sistemlerin normal gelişimini etkileyebilir. Bu durum, örneğin, omurga problemleri veya organların eksikliği olabilir.

4. Amputasyon:

Ekstremitte Kaybı: Kaza, hastalık veya doğuştan gelen sebeplerle bir uzvun kaybıdır.

5. Romatizmal Hastalıklar:

- Fibromiyalji: Kas ağrısı, yorgunluk ve hassasiyetle karakterizedir.
- Lupus: Bağışıklık sistemi, kendi hücrelerine saldırdığında ortaya çıkan bir otoimmün hastalıktır.

6. Sinir Sistemi Hastalıkları:

- Multipl Skleroz (MS): Merkezi sinir sistemi iltihaplanması nedeniyle sinir iletiminin bozulduğu bir durumdur.
- Parkinson Hastalığı: Hareket kontrolünü etkileyen bir nörodejeneratif hastalıktır.

Fiziksel engellilikler genellikle karmaşık ve bireysel bir şekilde ortaya çıkar. Tanı, genellikle uzman doktorlar, fizyoterapistler veya nörologlar tarafından yapılan detaylı bir değerlendirme ve testler sonucunda konulur. Tanı, kişinin semptomlarına, tıbbi geçmişine ve fiziksel muayenesine dayanır. Her bireyin engelliliği farklıdır ve bireysel ihtiyaçlara uygun destek ve tedavi planları geliştirilmelidir.

1.5. Engellilerin Sosyal Yaşamdaki Yeri ve Engellilere Bakış

Ergün'nün ifadesiyle tarih boyunca engelli kişiler sosyal, ekonomik ve siyasi yapıdaki eksikliklerin doğurduğu yanlış ve bilinçsiz yaklaşımlar nedeniyle olumsuz davranışlar, ayrımcılık ve yetersiz fiziksel çevre koşulları gibi çeşitli sorunlarla

karşılaşmışlardır (Ergün, 2005: 1). Fakat İkinci Dünya Savaşının akabinde insan hakları konusundaki ilerlemelerle devletler ve toplumlar engelli kişilere daha fazla duyarlılık göstermiş ve onları yaşamın her alanında etkin ve eşit bir biçimde yer almasını sağlamak için çeşitli politikalar geliştirmişlerdir. İlk kez 1948 yılında yayımlanan “*İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*”nde, Birleşmiş Milletler (BM), engellilerin haklarına ilişkin çalışmalarına her bireyin eşit olduğu ilkesini vurgulamıştır. Bu gelişmelerin ardından, engelli bireylerin eğitimi, rehabilitasyonu ve meslek edinimi için programlar oluşturulmuş ayrıca engelli bireylerin katılabileceği ilk spor organizasyonları düzenlenmiştir.

BM, 1981 yılını Uluslararası Özürlüler Yılı ilan ederek, toplumun engelliler konusundaki farkındalığını artırmış ve bu süreci pekiştirmek için 1983-1992 yıllarını BM Özürlüler On Yılı olarak belirlemiştir. “Özürlü İnsanlar için Dünya Eylem Programı” aracılığıyla engelli bireylerin varlığı ve sorunları hakkında toplumsal bilinç düzeyi artırılmıştır. 2003 yılını Avrupa Konseyi “*Özürlüler Yılı*” olarak ilan etmiştir. Engelsiz bir yaşam için yeni politikaların geliştirilmesi amacıyla BM, “Asya-Pasifik Özürlüler On Yılı”nı 2003'ten 2012'ye kadar olan süresini bir on yıl daha uzatma kararı almıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, bölge ülkeleriyle yapılan toplantılarda üyeliği dolayısıyla son derece önemli bir konuma sahiptir. 13 Aralık 2006 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen ve son yılların en önemli belgesi olan “Engellilerin Hakları Sözleşmesi”, 30 Mart 2007 tarihinde imzaya açılmış ve uluslararası alanda büyük bir öneme sahip olmuştur. Engelli bireylerin sorunlarına yönelik artan duyarlılık, toplumda yer almalarını sağlama ve yaşam standartlarını yükseltme çabaları sayesinde, bu alanda kaydedilen ilerlemeler, devletlerin ve modern toplumların sosyal konulara verdiği önemin bir göstergesi olarak özellikle uluslararası alanda önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir (Karacaoğlu, 2012: 1-2). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10. maddesi, bireylerin dil, din, ırk, renk, cinsiyet, siyasi görüş, felsefî inanç, mezhep gibi sebeplerle ayrımcılığa uğramadan kanun önünde eşit olduklarını belirtirken, 50. maddesi ise bedensel veya ruhsal engeli olan bireylerin çalışma koşulları bakımından özel bir koruma altında olduğunu vurgulayarak, devletin engelli vatandaşları herhangi bir ayrımcılığa karşı koruma altında tuttuğunu göstermektedir. Engelli bireylerin kanunlar tarafından özel olarak korunduğu ve

ayrımcılığa uğramadan eşit haklara sahip oldukları düşünüldüğünde, devletin engelli bireylerin eşitliğini koruduğu söylenebilir (Bağcı, 2017: 6). Bilinmektedir ki, toplumsal ve siyasal hayatta sunulan fırsatlardan yararlanma hususunda tüm vatandaşların eşit haklara sahip olduğu bir gerçektir. Ancak, her bireyin siyasal ve toplumsal yaşama katılım olanakları, sahip oldukları farklı özellikler, yetenekler, seçenekler ve güçleriyle doğru orantılı olarak değişiklik gösterdiği bilinmektedir. Çoğunlukla engelli bireyler, sınırlı olanakları nedeniyle haklarını kısıtlı bir şekilde kullanmaktadırlar. Engelli bireyler, toplumda ve siyasal hayatta aktif olarak yer almakla birlikte birçok engelle karşılaşmaktadırlar. Engelli bireylerin en sık karşılaştığı durumlardan bazıları; ayrımcılık, toplumda dışlanma ve erişilebilirlik sorunlarıdır (Oran, 2011: 24).

1.6. Türkiye'de Engellilere Yönelik Hizmetler ve Politikalar

Türkiye'de engellilere sunulan hizmetlerin temel amacı, engelli bireyin ve ailesinin refahını artırmaktır. Engellilere ve ailelerine sunulan temel hizmetler arasında evde bakım hizmeti, kurumsal bakım hizmeti, eğitim hizmeti ve engellilerin sosyal hayata katılımı ve istihdamına yönelik hizmetler bulunmaktadır.

1.6.1. Evde Bakım Hizmeti

2028 sayılı Kanunun ek 7. maddesine göre, engelli sağlık kurulu raporunda tam bağımlı/ağır engelli ibaresi bulunan ve hane içerisindeki kişi başı geliri net asgari ücretin 2/3'ünden az olan bireyler, evde bakım yardımından faydalanabilirler. 2021 yılı itibarıyla yaklaşık 550 bin kişi bu yardımdan yararlanmaktadır (ASHB, 2022). Bu yardımın amacı, engelli bireylerin kurum bakımı yerine kendi aileleri ve sosyal çevreleriyle bağlarını koruyarak bakımlarını sağlamaktır.

1.6.2. Kurumsal Bakım Hizmeti

Engellilerin bakımı ve rehabilitasyonunda temel amaç, onları aile ortamından ve sosyal çevrelerinden koparmadan bu hizmetleri sunmaktır, ancak bu her zaman mümkün olmayabilir. Ailesi tarafından bakımı uygun olmayan engelliler, ilgili yönetmelikler kapsamında yaş, cinsiyet ve engel durumlarına uygun olarak yatılı veya gündüzlü bakım merkezlerine yerleştirilirler. Bu merkezlerde, engellilerin bakımı,

korunması, becerilerinin geliştirilmesi ve sosyal hayata uyum sağlamaları için gerekli hizmetler sunulur. Türkiye'de, 2021 yılı sonunda, 104 yatılı bakım merkezinde (bu merkezlerin 54'ü engelsiz yaşam bakım ve rehabilitasyon merkezidir) 70.211 engelliye hizmet verilmektedir. Ayrıca, 129 gündüz yaşam merkezinde 1.233 engelliye hizmet sunulmaktadır (ASHB, 2022: 92).

1.6.3. Eğitim Hizmeti

Engellilerin toplumda dışlanmalarını önlemeye yönelik en önemli uygulamalardan biri özel eğitim hizmetleridir. Bu eğitim sürecinde, engellilerin özel durumları dikkate alınarak, sahip oldukları diğer temel yetenek ve bilgiler geliştirilerek, yaşadıkları dezavantajları azaltıcı bir etki yaratılır (Orhan ve Genç, 2015: 121).

1.6.4. Engellilerin Sosyal Hayata Katılımı ve İstihdamı

Engellilerin sosyal hayata katılımlarını sağlamada önemli bir hizmet, onların sosyal hayatlarına katılımlarını kolaylaştırmaktır. Çünkü işgücüne katılan engelliler, kendileri, aileleri ve toplum için fayda sağlayacak, işe yaramazlık hissinden kurtulacak, ihtiyaçlarını karşılayacak bir gelir elde edecek ve kendilerine olan güvenlerini artıracaktır (Oktar, 2020: 169). Ancak Türkiye'de işgücü piyasasıyla ilgili dikkat çeken bir nokta, işgücüne dahil olmayanların işgücüne dahil olanlardan daha fazla olmasıdır (Aslan ve Aslan, 2017: 110).

1.7. Engelli Bireylerin Sosyalleşmesinin Önündeki Engeller

Engellilerin sosyalleşmelerini engelleyen faktörler, engelli bireylerin topluma kazandırılması açısından büyük önem taşır. Zihinsel ya da bedensel bir sakatlık durumu, kabul edilen farklılıklardan biridir. Sosyal değerler ve bu değerlere dayalı toplumsal yorumlar, engelli beden ve engellilikle ilişkili sosyal ve kültürel değerlerin oluşumunda önemli rol oynar. Bu değerler, toplumların kültürel özelliklerine dayanmaktadır ve engelli bireyleri belirli bir şekilde tanımlar (Nazlı, 2012: 28). "Engelli", "özürlü", "sakat", "muhtaç" gibi etiketler, engelli bireylerin dezavantajlı gruplarda yer aldığını işaret eder. Bu nedenle, engelli olmak, kişinin yaşadığı sosyal

çevredeki engeller ve kısıtlamalar nedeniyle dezavantajlı bir konuma gelmesi anlamına gelir (Afacan, 2023: 1113).

1.7.1. Yoksulluk

Yoksulluk, genel olarak engellilerin toplumla bütünleşmesinin önünde en büyük engellerden biridir. Yapılan araştırmalar, dünya genelinde engellilerin çoğunun toplumun yoksul kesimlerinden geldiğini ve yoksulluk içinde yaşadığını göstermektedir (Karataş, 2001: 13). Ortaçağ geleneksel toplumlarında, engelli bireylerin yoksullukla birlikte anıldığı ve dışlanma riski taşıdığı bilinmektedir (Nazlı, 2012: 28). Engelli bireyler genellikle diğer bireylere göre daha yüksek yoksulluk oranlarına sahiptir. Kişisel bakım, tıbbi hizmetler veya yardımcı cihazlar gibi ek giderler, engelli bireylerin daha fazla ekonomik zorluklar yaşamasına neden olabilir. Bu nedenle, yoksul engelli bireylere gelir desteği sağlanmasını içeren ekonomik önlemlere ihtiyaç duyulmaktadır (Coşkun, 2023: 71). Engelli bireylerin yaşamlarını etkileyen ve sosyal katılımı engelleyen yoksulluk, barınma sorunları, düşük istihdam oranları ve yetersiz eğitim gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu faktörler, engelli bireyleri tamamen sosyal katılımdan mahrum bırakan toplumsal engellerdir (Meşe, 2014: 83).

1.7.2. Erişilebilirlik

Engelli bireylerin sosyalleşme süreçlerini etkileyen önemli faktörlerden biri, erişilebilirlik ve çevresel koşullardır. “Erişilebilirlik; herkesin, istediği her yere ve her hizmete bağımsız ve güvenli olarak ulaşabilmesi ve bunları kullanabilmesidir” (Gümüş vd., 2020: 9). Engellilere yönelik aktiviteler genellikle fiziksel ortamlarda gerçekleştirilen aktivite programlarından oluşur. Ancak maddi kısıtlamalar, ulaşım sorunları, refakatçi eksikliği, antrenör sıkıntısı, hava koşulları gibi nedenlerden dolayı engelli bireylerin bu ortamlara erişimi zor olabilir (Akyıldız, 2015: 75). Toplumsal cinsiyet açısından ele alındığında, yapılan araştırmalar engelli kadınların, engelli erkeklere kıyasla daha yoksul olduklarını ve rehabilitasyon hizmetlerine, eğitim ve iş imkanlarına ulaşım konusunda daha kısıtlı olduklarını göstermektedir. Ayrıca, kamusal alanda daha az görünür olmaları ve ailelerine daha fazla bağımlı oldukları da ortaya çıkmıştır (Duman ve Doğanay, 2017: 7). Bu nedenle, kadın engelliler için

kısıtlamaların daha fazla olduğu görülmektedir. Engellilik zaten toplumda bir dezavantaj iken, kadın olmanın bu dezavantajı daha da artırdığı görülmektedir.

1.7.3. Psikolojik Etmenler

Engelli bireylerin sosyal etkileşimlerinde önemli bir etken, zihinsel sağlıklarıdır. Araştırmalar, zihinsel iyiliğin sosyal etkileşim üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, engelli bireylerin boş zamanlarında katıldıkları aktivitelerin psikolojik etkilerini değerlendirirken, zihinsel sağlığın önemine dikkat çekmek gereklidir (Arı ve Akgül, 2022: 304). Engelli bireylerin katılımını artıran faktörler arasında, sadece fiziksel yeteneklerin değil, aynı zamanda zihinsel yeteneklerin de etkili olduğu bilinmektedir (Koçak, 2017: 35). Gelişimsel engelli gençler ve yetişkinlerin serbest zaman etkinliklerine katılımlarının belirlenmesinde ise kişisel özellikler ve algılanan engellerin etkili olduğu görülmüştür (Badia vd., 2011: 2058).

1.8. Engellilik ve Sosyal Turizm Kavramı

Modern yaşamın bir parçası olarak turizm, engellilerin yaşam kalitesini artıran ve topluma entegrasyonlarını, sosyal etkileşimlerini, kendilerine olan güvenlerini ve öz saygılarını geliştiren bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Kastenholz vd., 2015; McCabe, 2009; Yau vd., 2004). Sosyal turizm kavramı, ekonomik olarak diğer bireylere kıyasla daha zayıf olan kesimlerin çeşitli kolaylaştırıcılar aracılığıyla turizm faaliyetlerine katılımlarını ve bu bağlamda ortaya çıkan ilişkiler bütünü ifade etmektedir (Sarıpek vd., 2023: 613). Hall (2000), toplumda ekonomik açıdan zayıf veya diğer dezavantajları olan bireylerin turizm hareketliliğine katılımı sonucunda ortaya çıkan durumun sosyal turizm çerçevesinde değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, sosyal turizmin odak noktasını ekonomik olarak güçsüz olan bireyler oluşturmaktadır. Bununla birlikte, yaşlılar, engelliler, çocuklar, öğrenciler gibi çeşitli dezavantajlı grupların da sosyal turizmin kapsamı içinde yer aldığı ifade edilebilir (Kızılırmak ve Ertuğral, 2012).

Sosyal turizmin temel amacı, ekonomik olarak güçsüz olan bireylerin turizm faaliyetlerine katılımını sağlamaktır, böylelikle bu kesimin turizmin çeşitli faydalarından (eğlence, dinlenme, sağlık vb.) yararlanması mümkün olur. Ayrıca,

sosyal turizmin çeşitli amaçları da bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekildedir (Usta, 2014: 49):

- Yerel halkın tatil yapamamasından dolayı turistlere karşı hissettikleri kin, nefret gibi duyguların azaltılması.
- Sosyal eşitliğin desteklenmesi.
- Bireylerin kendi ülkelerini tanımalarının teşvik edilmesi.
- Kötü alışkanlıkların azaltılması,
- Sosyal kaynaşmanın sağlanması,
- Yaşlılar için aktif bir yaşam ortamı sağlanması,
- Engelliler için aktif bir yaşam ortamı sağlanması,
- Bireyin daha iyi yaşam ortamına sahip olmasının sağlanması olarak sıralanabilir.

Dezavantajlı gruplar, özellikle engelli bireyler veya ekonomik gücü zayıf olanlar ve aileleri açısından sosyal turizmin önemi büyüktür.

1.9. Engelliler Açısından Sosyal Turizmin Önemi

Tüm insanlar gibi, engelli bireylerin de dinlenme, eğlenme ve yeni yerler görme gibi ihtiyaçları vardır (Eryılmaz, 2010: 2). Ancak, tatilleri sırasında karşılaştıkları zorluklar, engelli bireylerin turizm etkinliklerine katılma isteklerini etkileyebilir (Öztürk vd., 2008: 382). Engelli bireyler malesef turizm faaliyetlerine katılmak için bir dizi engelle karşı karşıyadır ve bu durum ekonomik zorluklarla da birleşebilmektedir. Dolayısıyla, engelli bireylerin ve refakatçilerinin turizmden faydalanmaları ve sosyal hayata katılmaları için sosyal turizm tek çıkar yol olabilir. Bu nedenle, engelli bireyler ve aileleri, sosyal turizmin önemli bir talep kaynağı olarak görülmektedir.

Sosyal turizm, toplumla bütünleşmeyi hedefleyerek dezavantajlı grupların turizm faaliyetlerine katılımlarını teşvik etmektedir. Bu kapsamda öncelikli olarak ele alınan gruplar arasında çocuklar, gençler, öğrenciler, dar gelirli ve engelliler bulunmaktadır (Bıçkıcı vd., 2013: 49). Sosyal turizmin önemi, eksikliğinde daha iyi anlaşılabılır. Örneğin, Antalya ilinin Konyaaltı ilçesinde yaşayan yerel halkın, turizm bölgesinde yaşamalarına rağmen turizm faaliyetlerine katılamadıkları Sarı ve

arkadaşlarının (2022) vurguladığı bir araştırmada belirtilmektedir. Araştırmaya katılanların neredeyse tamamı (%98,6), sosyal turizm faaliyetlerini yetersiz bulduklarını ifade etmişlerdir.

Sosyal turizmin amacı sadece dezavantajlı grupların turizm faaliyetlerine katılımını sağlamak değildir. Aynı zamanda, turizm faaliyetlerini bir araç olarak kullanarak bireysel gelişimi, aile bütünlüğünü, nesiller arası buluşmayı ve sosyal entegrasyonu desteklemeyi hedefler (Bık vd., 2013: 69). Sosyal turizm, turizm gelişimi ve faaliyetleri yoluyla dezavantajlı grupların eşitsizliklerine ve dışlanmalarına karşı bir duruş sergiler (Akdemir, 2020: 1340). Bu nedenle, sosyal turizmin kapsamı geniş bir şekilde bireylerin ve toplumun refahını artırmayı amaçlar.

2. ENGELLİ TURİZM KAVRAMI

Turizm, dünya çapında olduğu gibi Türkiye'de de ekonomi politikası açısından büyük bir öneme sahiptir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2022 yılı verilerine göre, turizm sektörü yaklaşık 47 milyon dolarlık gelir elde etmiş ve bu sektörde yaklaşık sekiz milyon insan faaliyet göstermiştir. Turizmin ekonomik ve kalkınmaya etkileri açısından bu rakamlar oldukça önemlidir. Türkiye, dünyadaki gibi turizm gelirlerini artırmak için yeni niş pazarlara yönelmektedir. Bu pazarlardan biri de "engelli turizmi"dir. Engelli turizmi, engelli bireylerin katılımıyla gerçekleşen turistik faaliyetlerin bir parçasıdır. Engelli turizm pazarı, yasal düzenlemelerle desteklenen bir alan olarak önem kazanmaktadır. Dünya nüfusunun yaklaşık %16'sını engelli bireyler oluşturmakta olup, bu bireyler dünyanın dörtte birini kapsadıkları için yaşamlarında erişilebilirliğin ve turizm faaliyetlerine katılımın sağlanması büyük önem taşımaktadır. Dünya genelinde tahmini olarak 1,3 milyar engelli birey bulunmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, World Health Organization [WHO], 2023). Eyder Engelsiz Yaşam Derneği'nin ulusal engelli veri tabanından aktarılan bilgilere göre, Türkiye'de ise ulusal düzeyde yaklaşık 1.559.222 engelli birey bulunmaktadır. Bu veriler, engelli turizminin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, resmi olmayan rakamlara göre, bu oranın %13'e, yani yaklaşık dokuz milyona çıktığı belirtilmektedir (Eyder Engelsiz Yaşam Derneği, 2023). Bu bağlamda, engelli bireylerin turizm faaliyetlerine sorunsuz bir şekilde katılabilmeleri için gerekli hizmetlerin sunulması, turizm sektörünün engelli turizminden elde edeceği faydanın ön koşulu olmaktadır (Ankaya ve Aslan, 2020).

1990'lı yılların ortalarından itibaren ulaşım ve konaklama imkanlarının gelişmesi, hem yaşlı hem de engelli turizmine önemli ölçüde odaklanılmasını sağlamıştır. Artan erişilebilirlik, yalnızca engelli bireylerin seyahat etme arzusunu karşılamakla kalmadı, aynı zamanda genel nüfusta engelli kişilerin ihtiyaç ve isteklerine ilişkin farkındalığı da artırmıştır (Sen ve Mayfeld, 2004: 225). Farklı yazarların engelli turizmi ile ilgili farklı tanımları bulunmaktadır. Engelli turizmi, engelli bireylerin turizm faaliyetlerine erişimlerini kolaylaştırmak ve turizm imkanlarından eşit şekilde yararlanmalarını sağlamak amacıyla tasarlanan bir turizm türüdür (Darcy vd., 2010: 519).

Engelli turizmi, hareket, duyma, görme gibi erişim engeli olan kişilerin turizm ürünleri, hizmetleri ve çevresiyle eşit ve adil bir şekilde etkileşime girebilmelerini sağlayan bir turizm türü olarak tanımlanmaktadır (Darcy ve Buhlaris, 2011b: 11). Engelli turizmi; bedensel, görme, dil, konuşma, işitme ve zihinsel engellere sahip bireylerin turistik ürünlerden, hizmetlerden ve etkinliklerden eşit şekilde yararlanmalarını sağlayan bir turizm türü olarak tanımlanabilir (Tozlu ve Atay, 2011: 606).

Engelli turizmi, engelli bireylerin turizm hizmetlerine erişimini kolaylaştıran ve engelsiz turizm imkanları sunan bir turizm çeşididir (Yıldız vd., 2017: 62). Engelli turizmi, engelli bireylerin turizm faaliyetleri içinde eşit ve adil bir şekilde turizm ürünlerinden, hizmetlerinden ve çevreden faydalanmalarına olanak sağlayan bir turizm çeşididir (Tüfekci vd., 2015: 1395). “Engelli turizmi” olarak adlandırılan turizm faaliyetlerine ek olarak, refakatçiler, yaşlılar, çocuklar ve turizme erişim gereksinimi olan bireylerin de katılabildiği, turizm ürünlerinin ve servislerinin erişilebilirliğini temel alan bir turizm türü olan “erişilebilir turizm” kavramı da literatürde yer almaktadır (Toker ve Kaçmaz, 2015: 237; Ayyıldız vd., 2014: 86). Bu kavramlar bazen karıştırılabilmektedir. Ancak erişilebilir turizm kavramı, engelli turizmi kavramına ek olarak yaşlılar, hamile kadınlar ve çocukları da kapsadığı için engelli turizmi, erişilebilir turizmin bir parçası olarak ele alınmalıdır (Akdu, 2018: 102). Engelli turizmi, sağlık turizmi ve üçüncü yaş turizmi ile de benzerlikler göstermektedir. Üçüncü yaş grubundaki bireylerin hareket yavaşlığı ve sağlık sorunları, engelli bireyler için yapılan düzenlemelerin bu grup için de gerekli olmasına neden olmaktadır. Engelli turizmi, sağlık turizmi ve üçüncü yaş turizmi gibi turizm türleri, farklı engel türlerine sahip bireylerin turizm faaliyetlerine katılımı açısından ortak uygulamalar içermektedir. Sağlık turizmine katılanlar arasında da engelli bireylerin bulunma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır (Baş ve Ulama, 2014: 1534).

Erişilebilir turizm, seyahat ve tatil boyunca herhangi bir engel veya zorluğa maruz kalmadan tüm hizmetleri ve süreçleri kolaylıkla erişilebilir hale getirmeyi amaçlayan bir turizm anlayışıdır. Bu nedenle, erişilebilir turizmde, turizm ürünlerinin kalitesi ana faktördür (Akıncı, 2013: 415). Engelliler için erişilebilir turizm faaliyetleri geliştirmek için bir dizi adım atılabilir olduğu açıkça ortadadır (Kilimci, 2008: 258). Bu adımlar aşağıda ifade edilmiştir:

- Engelli bireylerle ihtiyaçlarının belirlenmesi için görüşmeler yapılmalıdır.
- Erişilebilir odaların tasarımı ve düzenlemesi özenle yapılmalıdır.
- Erişilebilir odaların sayısı belgelenmeli ve düzenli olarak denetlenmelidir.
- Web siteleri ve diğer pazarlama materyalleri erişilebilir bilgilere sahip olmalıdır ve erişilebilir turizm pazarlama stratejileri geliştirilmelidir.
- Tüm personel, engelli bireylerin ihtiyaçlarını anlamaları için eğitilmelidir.
- Tesisler, doğru ve ayrıntılı erişim bilgileri sağlayarak tüketicilerin bilinçli bir seçim yapmalarına yardımcı olmalıdır.

Turizm destinasyonlarının gelişimi için, hizmetlerin ve ürünlerin insanların yaşlarına, fiziksel kısıtlamalarına uygun olması gereklidir. Erişilebilir turizm, evrensel tasarıma sahip turizm ürünlerinin, hizmetlerinin ve ortamlarının sunulmasıyla, erişim gereksinimi olan herkesin turizme katılmasını sağlar. Bu kapsamda, bebek arabası kullananlar, engelliler ve yaşlı bireyler de yer almaktadır (European Commission, 2015: 9).

2.1. Engelli Turizmi ile İlgili Sorunlar

Bireyin bakış açısından turizm etkinliklerine katılmak, engelli bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlıklarına olumlu bir etki yaparak yaşam kalitelerini artırabilir (Çizel vd., 2012: 36). Birleşmiş Milletler (BM) Engelli Hakları Sözleşmesi'nin etkisiyle, engelli bireylerin haklarına vurgu yaparak küresel düzeyde "Engelsiz Turizm" kavramı giderek daha yaygın hale gelmektedir (Kilimci, 2008: 258). Toplumdaki her bireyin dinlenme ve eğlenme gibi sosyal faaliyetlere katılma hakkı bulunmaktadır. Ayrıca, engelli bireylerin turizm etkinliklerine katılımları ve bu etkinliklerden memnuniyetleri açısından, çeşitli sosyal ve pratik zorlukları aşmalarının önemli bir gereklilik olduğu vurgulanmaktadır (Yaylı ve Öztürk 2006: 88).

Engelli bireyler, turizm sektöründeki işletmelerin sunulan ürün ve hizmetlerindeki bazı sorunlar nedeniyle seyahat ve tatil satın alma kararından vazgeçebilirler. Dünya Sağlık Örgütü'nün (World Health Organization / WHO) verilerine göre (WHO, 2011), 785 milyondan fazla engelli bireyin ulaştırma, konaklama ve bilgi-iletişim alanlarında engellerle karşılaştığı, seyahat etmenin zorlu bir deneyim olduğu belirtilmekte ve aynı zamanda engellilerin daha bağımsız hareket edebilmeleri için bazı değişikliklerin yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Figueiredo ve ekibinin (2012: 532) çalışmasında, engellilerin turizm faaliyetlerine katılımlarını sınırlayan faktörleri çevresel engeller, iletişim faktörleri ve içsel engeller olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. Engelli bireylerin sahip olduğu fonksiyonel bozukluk türü ve düzeyi, tatil satın alma talebi veya tatil planlama konularında farklı etkilere sahiptir.

2.2. Dünyada Engelli Turizmi

Küresel turizm endüstrisinde erişilebilir turizm pazarı, gelişmekte olan bir sektör olarak giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Öztürk vd., 2008: 382). Global ölçekte, turizm faaliyetlerine katılmak isteyen engelli bireyler, kısıtlı erişim ve farklı engellerle karşılaşmaktadırlar. Turistik olanaklarda yetersizlik, erişilebilirlik sorunları, ve toplumsal farkındalık eksikliği gibi engeller, engelli bireylerin seyahat etme deneyimlerini etkilemektedir (Atay ve Tozlu, 2012: 46). Bu sebeple, özellikle turistik bölgelerde (tema parkları, dağlar, tarihi yapılar vb.), bilgi kaynaklarının (faaliyetlerin detaylandırılması, faaliyetlerin nasıl gerçekleştirileceği, mekanlar), ulaşım, konaklama ve yeme içme tesislerinin gibi alanlarda çeşitli düzenlemeler yapılmalıdır. Dünya Engellilik Raporu (DER), engellilerle ilgili bilimsel verileri kapsamlı bir şekilde incelemekte ve aynı zamanda hükümetlere ve kamuoyuna engelliliğin önemini vurgulayarak, Birleşmiş Milletler Engeli Olan Bireylerin Hakları Bildirgesi'nin uygulanmasını destekleyerek ve engelliliğin bir insan hakları meselesi olduğunu belirterek, ulusal ve uluslararası düzeyde konuyla ilgili faaliyetlerde bulunulması gerektiği çağrısını yapmaktadır (Oral vd., 2012: 256).

Geçmişte engelli bireyleri içeren çalışmalara bakıldığında; Tütüncü ve Aydın (2013: 261), tarafından belirtildiği gibi, "1980 yılında Dünya Turizmi Hakkında Manila Deklarasyonu'nda herkes için daha iyi yaşam koşullarının oluşturulması ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi, ortak amaç olarak belirlenmiştir" (Tütüncü ve Aydın, 2013: 262) Birleşmiş Milletler'in 1981'i "*Uluslararası Engelliler Yılı*" ve 1983-1992'yi "*Özürlü İnsanlar On Yılı*" olarak ilan etmesi, engellilere yönelik davranışlarda önemli bir anlayış değişikliğine yol açtı. Bu değişiklik, "Engelli İnsanlara Yönelik Dünya Eylem Programı" ile modern toplumun bir unsuru haline geldi (Eryılmaz, 2010: 37). 1996 yılında Avrupa Komisyonu, "Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği: Topluluğun Yeni Özürlülük Stratejisi 1996" başlıklı bir tebliği yayımlayarak BM'nin "Özürlüler İçin

Standart Kurallar" ile uyumlu bir yaklaşım benimsemiştir. Bu strateji, engellilerin toplumsal yaşamın tüm alanlarında karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ve engellilerin fırsat eşitliğinden yararlanmaları için önlerindeki engellerin giderilmesini vurgulamaktadır. 1999 yılında ise Avrupa Komisyonu, Amsterdam Antlaşması'nın ayrımcılıkla mücadele kapsamındaki 13. maddesine dayanarak bir öneri paketi sunmuştur. Bu öneri paketi, 2001-2006 dönemini içeren Topluluk Eylem Programı'nın oluşturulmasını ve AB genelinde engellilerin istihdam edilmesi ve iş hayatındaki ayrımcılığa karşı önleyici tedbirlerin alınması için bir eylem planının hazırlanmasını içerir.

Avrupa Konseyi, 2003 yılının "*Avrupa Özürlüler Yılı*" olarak seçilmesi için 3 Aralık 2001 tarihinde bir karar almıştır. Avrupa Özürlüler Yılı, bilinç düzeyinin artırılmasının temel olarak üye ülkelerle yürütülen çalışmalara bağlı olduğu ve bu çalışmaların topluluk kapsamındaki ortak bir güçle gerçekleştirilmesi gerektiği kararına varılmıştır. Avrupa Özürlüler Yılı'nda bilinç düzeyinin artırılmasının temel olarak üye ülkelerle yürütülen çalışmalarla ilişkilendirildiği ve bu çabaların topluluk genelinde ortak bir güçle hayata geçirilmesi gerektiği kararı alınmıştır. Avrupa Özürlüler Yılı'nın bilinç düzeyini artırmak ve bu çabaları hızlandırmak için önemli bir yıl olacağı öngörülmüştür (Çizel vd., 2012: 17-18). 2005 yılında Birleşmiş Milletler, Dünya Turizm Örgütü Genel Konseyi tarafından geliştirilen "Herkes için Erişilebilir Turizm" temalı tavsiyeleri sunmuştur. Bu tavsiyeler, 2013 yılında örgüt üyelerine duyurulmuştur (Tütücü ve Aydın, 2013: 262). Avrupa Komisyonu'nun "Avrupa Özürlülük Eylem Planı," 2010 yılına kadar olan dönemi kapsayarak "Avrupa Özürlüler Yılı"nın başarılarını ve "İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Direktifi"nin üye devletler tarafından uygulanıp uygulanmadığını değerlendirmek amacıyla oluşturulmuştur (Bulgan, 2014: 29).

AB tarafından belirlenen standartlara göre, engelsiz turizmin yaygınlaştırılmasını hedefleyen "Avrupa Birliği Engelsiz Turizm Ağı" [European Network for Accessible (ENAT)] öne çıkmaktadır (Olçay vd., 2014: 130). Erişilebilir turizm çalışmalarına dair örnekler şunlardır: İtalya'da, 2004 yılında İtalyan Çevre, Çalışma ve Sosyal Politikalar bakanlıkları tarafından hazırlanan Erişilebilir Doğal Kaynaklar Projesi, engelli bireylerin koruma altındaki doğal alanları ziyaret etme talebini artırmayı hedeflemiştir. İspanya'da, Balaer Hükümeti ve Turist Rotaları

Kurumu işbirliğiyle gerçekleştirilen İşaret Dili Eşliğinde Kültür Turları Projesi, İspanyolca işaret diliyle 2 saat süren turların oluşturulmasını içermektedir. Almanya'da, Sessiz Münih (İşaret Dilinde Resmin Rehberler) Projesi, Münih Turist Bilgi Merkezi'nin Almanca, Yunanca ve İngilizce işaret dillerinde rehberlik hizmeti sunmasını sağlar. Fransa'da, Engelli Turizm Derneği tarafından gerçekleştirilen çalışmada, turistik yerler ve işletmeler araştırılarak engelliler için uygunluğu değerlendirilmiş ve bu bilgilerle turistik tesislerin ve yerlerin engelli standartlarına uygun hale getirilmesi için öneriler ortaya konmuştur (ENAT, 2007: 29-30).

2.3. Türkiye’de Engelli Turizmi

Ülkemizde yakın dönemde "Engelli Turizmi" kavramı gelişmeye başlamıştır. Engelli bireylerin sosyal yaşama ve turizm faaliyetlerine daha etkin katılımlarını sağlamak amacıyla bir dizi hakları bulunsa da, maalesef engelli bireyler bu haklardan istenen düzeyde faydalanamamaktadır.

Engelli bireylerin turizm etkinliklerine kolaylıkla dâhil olmalarını sağlamak, öncelikli olarak sosyal devletin dikkate alması gereken bir meseledir (Yenişehirlioğlu ve Türkay, 2013: 48). Refah seviyesi yüksek ülkelerde, engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılımlarını desteklemek amacıyla ekonomik destek sağlanmaktadır (Tellioglu ve Şimşek, 2016: 554). Bu ülkelerde yaşayan engelli bireyler, ülkemizdeki engellilere kıyasla daha az sorunla karşılaşmaktadırlar. Ancak, son zamanlarda ülkemizde engellilere ve sorunlarına verilen önemde artış gözlenmektedir (Mülayim ve Özşahin, 2010: 1680). Engelli turizmi, ülkemizdeki turizm endüstrisini önemli ölçüde geliştirmektedir (Tellioglu ve Şimşek, 2016: 565).

1997 yılında Türkiye'de Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı kuruldu. Bu başkanlığın temel görev ve sorumlulukları; engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla koordineli ve işbirliği içinde hareket etmek, ulusal politikayı desteklemek, engelli bireylerin sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlar için yapılabilir çözümleri araştırmaktır. Aynı yıl içinde İmar Yasası'nda bu konuda yeni düzenlemeler yapılmıştır (Koca, 2010: 33). Engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılımları sırasında ortaya çıkan ihtiyaçlarını ve beklentilerini önceden belirlemek önemlidir. Türkiye'de, engelli ve sağlıklı bireylerin günlük yaşamlarında kısıtlayıcı engeller bulunmaktadır (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2010: 2). TÜRSAB

(2008), Engelsiz Turizm Komitesi tarafından Türkiye'de belirlenen bazı sorunlar şunlardır;

- Konaklama tesislerinde, turistik yerlerde ve ulaşım araçlarında yetersiz erişilebilirlik.
- Engelli bireylerin özel ihtiyaçlarına uygun turların yetersiz olması.
- Engelli bireylerin seyahat öncesinde, sırasında ve sonrasında ihtiyaç duydukları bilgilerin yetersiz olması.
- Turizm sektöründe çalışan personelin engelli bireylerle etkili iletişim kurma ve ihtiyaçlarına uygun hizmet sağlama konusunda yeterince eğitilmemiş olması.
- Konaklama tesislerinin engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun olmaması.
- Engelli bireylerin seyahat etmek için kullandıkları ulaşım araçlarının engellilere uygun olmaması.
- Genel toplumda ve turizm sektöründe engellilere yönelik farkındalığın düşük olması.
- Söz konusu yönetmelik, engelli bireylere yönelik düzenlemelerin uygulanmasını zorunlu kılsa da işletmeler bu kuralları ya tamamen göz ardı etmekte ya da yeterli düzeyde hayata geçirmemektedir. Bu sorunlara yönelik çözümler genellikle erişilebilirlik standartlarının geliştirilmesi, eğitim programlarının düzenlenmesi, engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun tur ve konaklama seçeneklerinin artırılması gibi adımları içerir.

Turizm faaliyetine katılma noktasında engelli bireyler açısından Türkiye’de önemli problemler mevcuttur (Tellioglu ve Şimşek, 2016: 553). Asıl sorun, engelli bireyin bir turizm destinasyonuna ya da turizm faaliyeti gerçekleştirebileceği işletmeye yanında bir refekatçı olmadan gidememesi ya da gideceği destinasyona erişilebilirlik problemi olmadan gidememesinden kaynaklanmaktadır. Kısacası fiziksel engelli birey ve ailesi için en temel sorun erişilebilirlik ile ilgili problemdir. Çünkü aileler erişilebilirlikle ilgili bir sorun yaşayacağı düşündüğü bir turizm destinasyonuna gitmek istemeyebilir ya da gitmek istediği destinasyonuna gitmekten vazgeçebilir. Bu durum tatil yapacak kişi açısından dezavantaj oluşturmaktadır (Eldem, 2014: 16). Bundan dolayı engelli bireyin erişilebilirlikle ilgili problem yaşamaması için bireye sunulacak hizmetin engelli bireyin hava alanına ayak basıp evine gelinceye kadarki süreyi kapsaması gerekmektedir (Ulaşlı, 2015: 28).

13.01.2017 tarihli Resmi Gazete’de 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’a dayanılarak, “Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmeti ile Servis ve Turizm Taşımacılığı Hizmetinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmelik” yayımlanmıştır. Seyahat acenteleri açısından bir takım yönetmelikler öngörülmüştür. Yönetmeliğin, 7. maddesinin 2. bendinde seyahat acentalarının yükümlülükleri sayılmıştır. Bu düzenlemeye göre (TÜRSAB, 2023);

- Engelli bireylere yönelik erişilebilirlik standartlarına uygun tesisler ve ulaşım seçenekleri sunma.
- Konaklama, ulaşım araçları, turistik bölgeler ve diğer hizmet alanlarında engellilere uygun altyapıyı sağlama.
- Engelli bireylerin katılımına uygun tur programları oluşturma.
- Tur rotalarını, gezilecek yerleri ve etkinlikleri engelli bireylere uygun hale getirme.
- Rehberlerin ve diğer personelin, engelli bireylerle etkili iletişim kurma ve onlara uygun hizmet sunma konusunda eğitilmesi.
- Acil durumlar için özel prosedürlerin belirlenmesi ve personelin bu konuda eğitilmesi.
- Engelli bireylere seyahat öncesi, sırası ve sonrasında gerekli bilgi ve destek hizmetlerini sağlama.
- Engelli bireylerin özel ihtiyaçlarına uygun olarak tur hakkında detaylı bilgiler sunma.
- Engelli bireylerin online rezervasyon ve bilgi alım süreçlerinde sorunsuz bir deneyim yaşamalarını sağlamak adına web sitelerinin ve diğer dijital platformların erişilebilir olmasını sağlama.
- Engelli bireylere yönelik hizmetlerde, yerel engelli dernekleri, kuruluşları ve uzmanlarla işbirliği yapma.
- Engelsiz turizm konusunda sektör paydaşlarıyla işbirliği yaparak, iyi uygulama örneklerini paylaşma.
- Turizm çalışanları ve toplum genelinde engelli bireylere karşı farkındalığı artırmak adına eğitim programları düzenleme.
- Engelli bireylerle etkileşimde daha duyarlı ve anlayışlı bir hizmet sunma (Aratoğlu Uslu, 2019).

Bu yükümlölükler, engelli bireylerin seyahat deneyimlerini geliştirmek ve onlara güvenli, rahat ve keyifli bir tatil imkanı sunmak adına seyahat acenteleri tarafından karşılanması gereken temel standartlardır. Engelsiz turizm, sadece hizmet verilen destinasyonun değil, tüm seyahat sürecinin engelli bireyler için uygun hale getirilmesini amaçlar (Aratoğlu Uslu, 2019).

Engelli turizmi, hem sosyal bir sorumluluk hem de ekonomik bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Türkiye'nin turizm sektöründe engelli turizmine daha fazla odaklanarak elde edebileceği olumlu ekonomik etkiler şu şekildedir : Engelli turizmi ile ilgili altyapının geliştirilmesi, Türkiye'yi engelli bireyler için çekici bir turistik destinasyon haline getirebilir. Engelli bireyler ve aileleri, engelsiz turizm imkanları sunan ülkeleri tercih edebilir, bu da Türkiye'nin turizm gelirlerini artırabilir. Engelli bireyler ve aileleri genellikle özel ihtiyaçlarına uygun hizmetler sunan yerleri tercih eder. Bu, özel hizmetlerin sunulduğu tesislerde konaklamalarını ve bu tesislerde harcamalarını artırabilir. Engelli turizmi, bu alanda uzmanlaşmış personel ve rehberlere olan ihtiyacı artırabilir. Engelsiz turizm hizmetleri sunan tesisler ve işletmeler, engelli bireylere uygun hizmetleri sağlamak adına personel istihdam edebilir, bu da istihdam olanaklarını artırabilir. Türkiye'nin engelsiz turizm alanında başarılı olması, ulusal ve uluslararası yatırımları çekebilir. Engelsiz turizme uygun tesislerin ve altyapının geliştirilmesi, bu alanda yatırım yapmak isteyen şirketler için çekici bir ortam oluşturabilir. Engelli turizmi ile ilgili başarılar, Türkiye'nin turizm sektöründe sosyal sorumluluk anlayışına ve çeşitlilik konusuna verdiği önemi vurgulayabilir. Bu da ülkenin turizmde daha pozitif bir imge kazanmasına ve uluslararası arenada daha rekabetçi bir konuma gelmesine katkıda bulunabilir (Yıldız vd., 2017: 62). Bu nedenle, çeşitli dönemlerde ve kapsamlarda yatırımların desteklenmesi gereği ortaya çıkmıştır. Son yıllarda özellikle engellilere yönelik turizm alanında yatırımlar ve düzenlemeler artmaktadır. Engelli turizmi, sadece ekonomik getiriler sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal katılımı artırarak daha kapsayıcı bir turizm sektörü oluşturabilir. Bu, hem ekonomik hem de sosyal sürdürülebilirlik açısından önemlidir (Yürük ve Avcı 2008: 119). Konaklama işletmeleri, planlama ve tasarım aşamalarında engellilerin kullanım ve erişilebilirlik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmelidir. 07.08.2009 tarihli ve 27312 sayılı Resmi Gazete'de "Konaklama İşletmeleri Sınıflandırma Çalışmalarına İlişkin Değerlendirme

Formlarının Hazırlanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ” yayımlanmıştır. Bu tebliğde, konaklama işletmelerinde engelli birey odaklı gereklilikler listelenmiştir. Değerlendirme formunda belirtilen kıstaslar puanlanmış ve bu puanlar işletmelerin tür ve sınıflandırılmasını etkilemektedir. Engellilere yönelik kriterler aşağıda listelenmiştir (Resmi Gazete: 2009);

- Otele girişte rampa veya asansör gibi erişilebilirlik özellikleri sağlanmalıdır.
- Giriş kapıları geniş ve otomatik olarak açılabilir olmalıdır.
- Engelli konuklar için ayrılmış odalar bulunmalıdır.
- Bu odalarda geniş iç mekân, düşük eşikler ve geniş dönüş çapları gibi erişilebilirlik standartlarına uygun özellikler olmalıdır.
- Engellilere uygun banyo ve duş donanımları sağlanmalıdır.
- Tutunma barları, alçak lavabo ve duş koltuğu gibi özellikler engelli konuklara yardımcı olabilir.
- Oda içinde yeterli hareket alanı olmalıdır.
- Mobilyalar düzenli bir şekilde konumlandırılmalı ve engelli konukların kolayca erişebileceği şekilde yerleştirilmelidir.
- Yataklar engellilere uygun yükseklikte olmalıdır.
- Mobilyaların kenarları yuvarlatılmalı ve keskin köşelerden kaçınılmalıdır.
- Yangın alarmı ve diğer acil durum uyarıları görsel ve işitsel olarak yapılandırılmalıdır.
- Odalarda sesli ve görsel uyarı sistemleri bulunmalıdır.
- Oda içindeki elektronik ekipmanlar, engellilere uygun şekilde kontrol edilebilmelidir.
- Anahtar kart okuma cihazları ve diğer kontrol paneli düzenlemeleri kolayca erişilebilir olmalıdır.
- Otel genelinde, restoranlar, toplantı alanları ve diğer ortak alanlara erişim sağlamak için engellilere uygun rampalar ve asansörler bulunmalıdır.

2.4. Turizmin Engelliler ve Engelli Bireye Sahip Aileler İçin Önemi

Engelli bireyler toplumda özgür bir biçimde yaşamlarını sürdürebileceklerini ve sorun yaşamayacakları düşünseler dahi malesef toplumdaki diğer insanlar

tarafından ayrıştırılmaktadırlar. Genellikle engel nedeniyle önyargı ile karşılaşan bu bireyler, farklılıklarından kaynaklı olumsuz durumlarla karşılaşabilmektedirler. Bu olumsuz süreç, engelli bireylerin toplum içinde dışlanmalarına neden olmaktadır (Cavkaytar ve Diken, 2005: 28-47). Turizm, sadece ekonomik büyüme ve istihdam yaratma açısından değil, aynı zamanda giderek artan bir sosyal ihtiyaç haline gelmiştir. Turizm, engelli bireylerin ve engelli bireylere sahip ailelerin fiziksel, psikolojik ve ruhsal sağlıklarının olumlu bir şekilde gelişimine katkıda bulunabilir. Ayrıca, sosyal ilişkilerin kurulması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi, anlayış farklılıklarının ve önyargıların ortadan kaldırılması, toplumlar arası kültürel etkileşimde bulunma, bireyin yeni bilgiler öğrenerek kişisel gelişimini sağlama, ve yaşam kalitesini artırma süreçlerinde önemli bir rol oynayabilir. Bu bağlamda, toplumsal açıdan sosyal uyum masraflarının azaltılması, sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilmesi ve sosyal eşitliğin sağlanması konusunda da olumlu katkılar sağlayabilir (Çizel ve Bato Çizel, 2014: 176).

Engelli turizmi literatürüne dair yapılan incelemelerde, genellikle konunun fiziksel engellere sahip bireylerin turizm algısı, engelli tesislerinin erişilebilir turizme uyum sağlama çabaları veya engelli bireylerin karşılaştığı zorluklar gibi konulara odaklandığı gözlemlenmektedir (Atak, 2008; Şahin ve Erkal, 2012; Pehlivanoğlu, 2012; Güldemir ve Saatçi, 2014).

Engelli turistler, seyahat kararı alırken çeşitli çevresel ve ekonomik kültürel engellerle karşılaşmaktadırlar. Engelli bireyler, sahip oldukları kısıtlamaları, aile üyelerine doğrudan veya dolaylı olarak aktarmaktadır. Bu durum ebeveynlerin sosyo-kültürel yaşamlarını, aile içi dinamiklerini ve iş yaşamlarını etkilemektedir. Bu süreç, engelli bireyin ve ailesinin yaşam kalitesini etkileyen bir faktör haline gelmektedir. Özellikle engelli bireylere sahip ailelerin, engelli bireyleriyle birlikte topluma entegre olması, sosyal ve ruhsal açıdan yenilenmesi, çeşitli aktivitelerle zamanını daha keyifli geçirerek, toplum ve aile içindeki sorunlardan kısa bir süreliğine uzaklaşması önemlidir (Doğduay, 2013: 2-4). Bu durum, sadece engelli birey ve ebeveynleri için değil, aynı zamanda toplumsal açıdan da büyük bir öneme sahiptir. Engelli birey ve ailelerinin yaşam kalitesini artırmak, toplumsal bir sorumluluktur. Engelli turizmi pazarı, alternatif bir turizm alanı olarak değerlendirilebilir; bu, hem fiziksel ve sosyal farklılıklara sahip bireylere karşı önyargıları azaltmaya yönelik hem de turizm

pazarlamacıları için büyük ve yeni bir niş pazar oluşturarak önemli bir rol oynar. Bu noktada turizm faaliyetlerinin engelliler ve engelli bireye sahip aileler için olduğu kadar toplumun diğer kesimleri açısından da önemli olduğu ifade edilebilir (İkiz ve Solunoğlu, 2017: 95).

2.5. Turizmin Engelli Bireyler Üzerinde Olumlu Etkisi

Birçok turistik mekân, otel, restoran ve diğer turistik yerlerde, engelli bireylerin rahatça dolaşabilmeleri için yapısal düzenlemeler yapılmaktadır. Engelli rampaları, geniş kapılar, özel tuvaletler gibi düzenlemeler, engelli bireylerin seyahat etmelerini kolaylaştırır. Engelli bireylere yönelik yapılan bu düzenlemeler, genel olarak toplumda engellilik konusunda farkındalığı artırır. Bu da toplumun engellilikle ilgili daha duyarlı ve anlayışlı olmasına katkı sağlar. Engelli bireylere yönelik turizm sektöründeki gelişmeler, bu kişilere iş olanakları yaratır. Örneğin, engelli rehberler, turizm danışmanları veya engelli dostu tesislerin yönetiminde çalışanlar gibi pozisyonlar, engelli bireylerin istihdam edilmesine olanak tanır. Engelli bireylerin seyahat etmeleri, farklı kültürleri deneyimlemeleri ve yeni insanlarla tanışmaları, sosyal katılım ve entegrasyonlarını artırabilir. Bu deneyimler, engelli bireylerin toplumlarına daha aktif bir şekilde katılmalarını sağlayabilir. Engelli bireyler için seyahat etmek, kendi başlarına zorlu durumlarla başa çıkmayı gerektiren bir deneyim olabilir. Bu, genellikle özgüvenlerini artırabilir ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunabilir. Turizm sektörü, engelli bireylere yönelik hizmetler sunarak büyüyen bir pazarı hedefleyebilir. Bu pazar; seyahat acenteleri, oteller, restoranlar ve diğer turistik işletmeler için yeni iş fırsatları yaratabilir. Engelli bireylerin turizmle ilgili daha fazla fırsata erişimi, bu bireylerin yaşam kalitesini artırabilir ve toplumun genelinde daha kapsayıcı bir anlayışın gelişmesine katkıda bulunabilir (Yılmaz Düşünür, 2019: 4).

3. FİZİKSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN TURİZM İLE ETKİLEŞİMLERİNİN VE TURİZM ETKİLEŞİMİ İLE SOSYALLEŞMELERİNİN İNCELENMESİ

3.1. Araştırma Yöntemi

3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu tez çalışmanın temel amacı, Van ilinin İpekyolu ilçesinde fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimlerinin ve turizm etkileşimi ile sosyalleşmelerinin belirlenmesidir. Çalışmanın alt amaçları aşağıda maddeler halinde verilmiştir;

- Fiziksel engelli çocukların yaşlarının, fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimlerinde ve turizm etkileşimi ile sosyalleşmelerinde farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek.
- Fiziksel engelli çocukların cinsiyetlerinin, fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimlerinde ve turizm etkileşimi ile sosyalleşmelerinde farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek.
- Fiziksel engelli çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyinin, fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimlerinde ve turizm etkileşimi ile sosyalleşmelerinde farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek.
- Fiziksel engelli çocukların ailelerinin aylık gelirinin, fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimlerinde ve turizm etkileşimi ile sosyalleşmelerinde farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek.
- Fiziksel engelli çocukların engellilik düzeylerinin, fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimlerinde ve turizm etkileşimi ile sosyalleşmelerinde farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek.

Yukarıda yazılan amaçlar ile yapılan çalışmadan elde edilen veriler ışığında çalışmanın önemi aşağıda verildiği şekilde ifade edilebilir;

- Turizm gelirlerini arttırmak için turizm işletmelerine engelli çocukların turizme katılımlarını kolaylaştırmak adına bakış açısı sağlayabilmek.
- Rehabilitasyon merkezlerinin fiziksel engelli çocukların rehabilitasyonu ve sosyalleşmesine katkı sağlamaları açısından turizmin etkisini gösterebilmek.

3.1.2. Araştırmanın Modeli ve Hipotezlerinin Geliştirilmesi

Yılmaz Düşünür (2019), zihinsel engelli bireylerin turizm etkileşimini cinsiyet faktörü açısından incelemiştir. Cinsiyetin, zihinsel engelli bireylerin turizm etkileşimi sonucunda oluşan kendilerine güvenlerinin artmasında farklılık oluşturduğunu ortaya koymuştur. Bu durumun erkek bireylerin lehine olduğunu yaptığı çalışmada ortaya koymuştur. Zihinsel engelli bireylerin engel düzeylerinin arttıkça turizmde daha fazla sorunla karşılaştıklarını belirtmiştir. Ayrıca ailelerin aylık gelir durumunun zihinsel engelli bireylerin turizme katıldıkları yıl sayısı için farklılık oluşturduğunu belirtmiştir. Ailesinin gelir seviyesi yüksek olan zihinsel engelli bireylerin turizm faaliyetine daha fazla katılım sağladığını belirtmiştir.

Bağcı (2017), engelli erkek bireylerin, engel durumları nedeniyle sosyalleşme konusunda kadın engelli bireylere kıyasla daha fazla kaygı yaşadığını ve sosyal ilişkilere yönelik motivasyonlarının da daha düşük olduğunu bildirmiştir. Ayrıca, erkek engellilerin kadın engellilere kıyasla etkileşim ve çevresel kısıtlarını daha az algıladığını saptamıştır. Tatil mekanlarındaki fiziksel uyumsuzlukların en büyük kısıtlılık olarak görüldüğünü ortaya çıkarmıştır.

Eryılmaz (2010), engelli bireylere ülkemizde yerli ve yabancı turistlere ulaşılabilirlik ve erişim konusunda yeterli hizmetin sunulmadığını düşünmektedir. Bu durumun sebebi olarak, Türkiye'deki birçok otelde uluslararası standartlara uymayan rampaların bulunması, engelli odalarının eksikliği ve birçok tesisin engelli bireylerin tüm olanaklardan tam olarak yararlanamamalarını göstermektedir. Engelli bireyler, bu gibi olumsuzluklar nedeniyle bir turistik konaklama tesisinde uygun tatil yapamayacaklarını düşünmektedirler.

Şayan Öngen (2018), engelli katılımcıların yaş seviyesi arttıkça genel engelli haklara dair farkındalığın da arttığını bildirmiştir. Ayrıca eğitim durumu ile genel engelli haklarına dair farkındalık arasında belirgin bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Lisans ve lisansüstü eğitim seviyesinde olan engelli bireylerde farkındalık daha yüksek çıkmıştır. Eğitim düzeyi arttıkça genel engelli haklarına dair farkındalıkta artmıştır. Genel anlamda engelli bireylerin turizm alanında kendi haklarına dair bilgi sahibi olmadığı görülmüştür.

Yapılan çalışmalarda yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir durumu ve engellilik düzeyi gibi faktörlerin engelli bireylerin turizm faaliyeti üzerinde kişisel ve toplumsal farklılıklara neden olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak çalışmanın hipotezleri aşağıda verildiği gibi oluşturulmuştur:

H1: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri fiziksel engelli çocuğun yaşına göre farklılık göstermektedir.

H2: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi fiziksel engelli çocuğun yaşına göre farklılık göstermektedir.

H3: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri fiziksel engelli çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermektedir.

H4: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi fiziksel engelli çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermektedir.

H5: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri fiziksel engelli çocuğun ebeveyninin eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.

H6: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi fiziksel engelli çocuğun ebeveyninin eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.

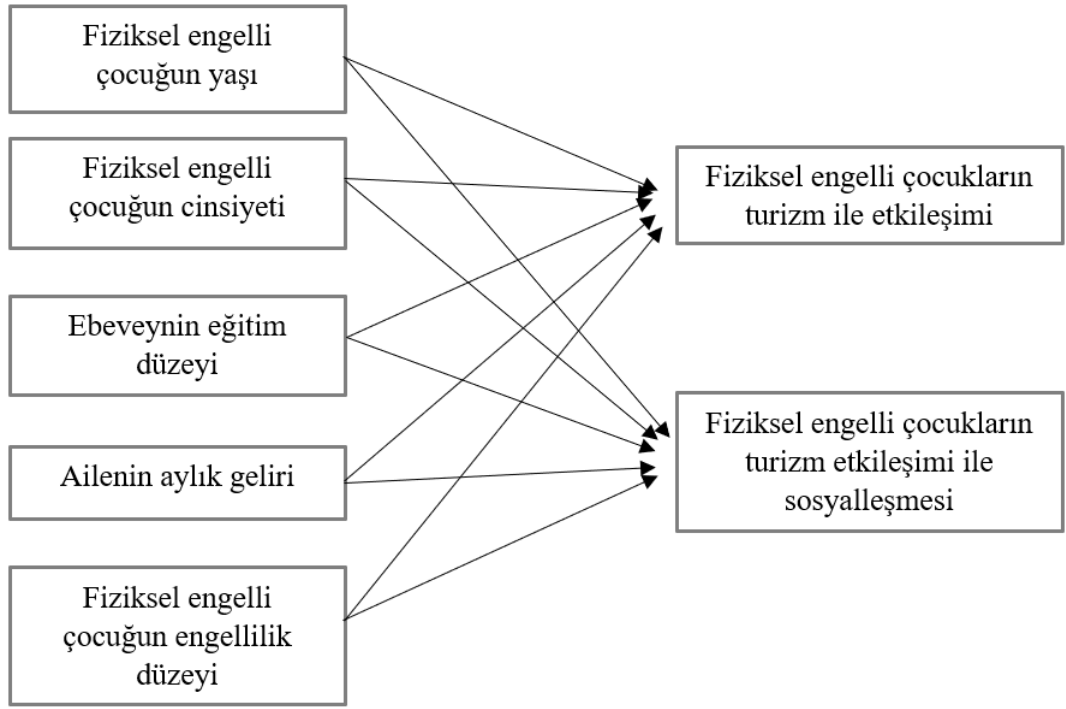
H7: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri fiziksel engelli çocuğun ailesinin aylık gelirine göre farklılık göstermektedir.

H8: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi fiziksel engelli çocuğun ailesinin aylık gelirine göre farklılık göstermektedir.

H9: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri fiziksel engelli çocuğun engellilik düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H10: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi fiziksel engelli çocuğun engellilik düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Araştırmanın modeli, fiziksel engelli çocukların demografik özelliklerine göre fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ve turizm etkileşimi ile sosyalleşmeleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik olarak oluşturulmuştur. Çalışmanın modeli Şekil 3.1’de verilmiştir.

Şekil 3.1. Araştırmanın modeli

3.1.3. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Van ili İpekyolu ilçesi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarına kayıtlı fiziksel engelli çocuklardır. Araştırmanın evrenini 956 fiziksel engelli çocuk oluşturmaktadır. Newbold, 1995 ve Miran, 2002'nin belirttiği gibi, nicel bir çalışmanın örnek hacmini hesapladığımızda %90 güven aralığı ile %5 hata payı dikkate alınmalıdır. Bu çalışmada örnek hacmi oransal örnekleme yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Bu veriler doğrultusunda özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarına kayıtlı 232 fiziksel engelli çocuk ise araştırmanın örneklemi teşkil etmektedir.

3.1.4. Veri Toplama Yöntemleri, Kullanılan Ölçekler ve Analiz Yöntemleri

Araştırma yöntemi, çok sayıda soru sorularak insanlara ulaşmanın zor olması, bilgiye daha kolay ve hızlı bir şekilde ulaşılması, verilerin parasal olarak ekonomik bir şekilde elde edilmesi amacıyla nicel araştırma yöntemi olan "anket tekniği" kullanılarak toplanmıştır. Nicel araştırmalarda sıklıkla kullanılan anket yönteminin temelinde, bir evren ya da örneklemi oluşturan birimlerden sistematik biçimde bilgi toplamak yatar. Bu amaç doğrultusunda, katılımcılara sorular ve yazılı ibareler

yöneltilerek katılımcıların sorulara verdikleri cevaplara ve ibarelere katılım düzeylerine ulaşılmaya çalışılır (Odabaşı, 1999: 81). Araştırmada kullanılan anket soruları Berber'in 2011'de, Söğüt'ün 2006'da, Demirdağ'ın 2010'da Akçalar'ın 2007'de, Yılmaz Düşünür'ün 2019'da ve Serçek & Serçek'in 2014'te yapmış oldukları çalışmalarda kullandıkları anket ifadelerinden faydalanılarak hazırlanmıştır. Anketin ilk kısmında fiziksel engelli çocukların demografik özellikleri ile ilgili sorular ve ibareler yer alırken, fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimine dair yargılarına katılma düzeyleri ve turizmin fiziksel engelli çocukların topluma kazandırılmasına ilişkin yargılarına katılım düzeylerinin belirlenmesi kısımlarındaki ibarelerde ise 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek tipinde genellikle kullanılan “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “orta düzeyde katılıyorum”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şeklindeki ifadelerden oluşarak bir tercih listesi katılımcılara yöneltilmiştir. Anketlerden elde edilen veriler SPSS 27 programına aktarılarak analiz edilmiştir.

3.1.5. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

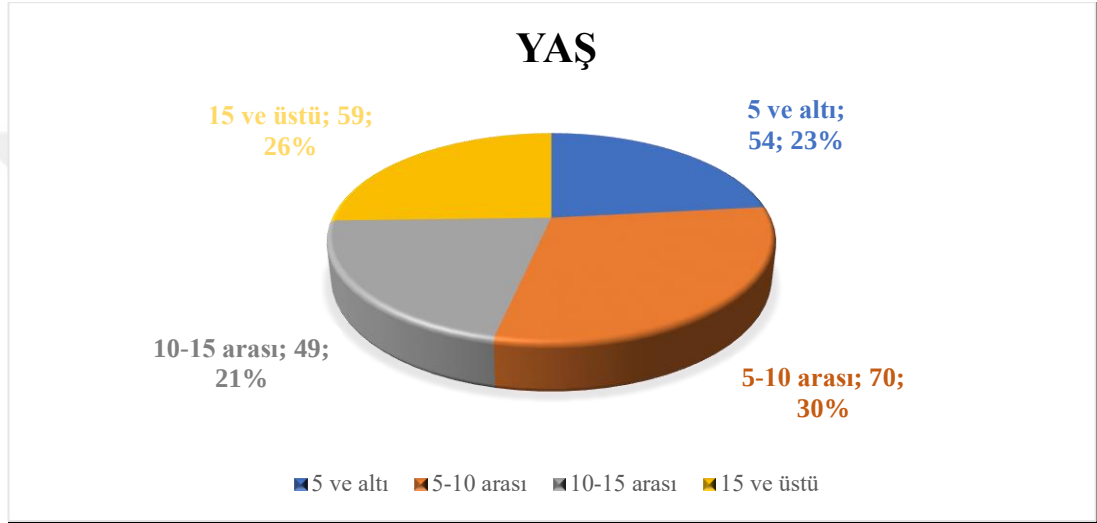
Araştırma kapsamında gerçekleştirilen anket çalışmasındaki soruların ve ibarelerin tezin amacına hizmet ettiği, ankete katılım sağlayan katılımcıların bu amaç doğrultusunda yeterli sayıda olduğu ve soruları ve ibareleri cevaplama konusunda anlaşılmayan noktalarda rehabilitasyon merkezindeki görevlilerden yardım aldıkları, ankette yer alan soru ve ibarelerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.

Yapılan çalışma Van ilinin İpekyolu ilçesindeki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine kayıtlı fiziksel engelli çocuklara yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Fiziksel engelli çocukların soru ve ibarelere engellerinden dolayı cevaplayamamaları bu çalışmanın asıl sınırlılığını ortaya koymaktadır. Bu sebepten dolayı en iyi gözlemcileri olan ailelerinden yardım alınarak anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bir diğer sınırlılık ise hazırlanan 270 ankete 232 katılımcı geri dönüş yapmıştır.

3.2. Bulgular

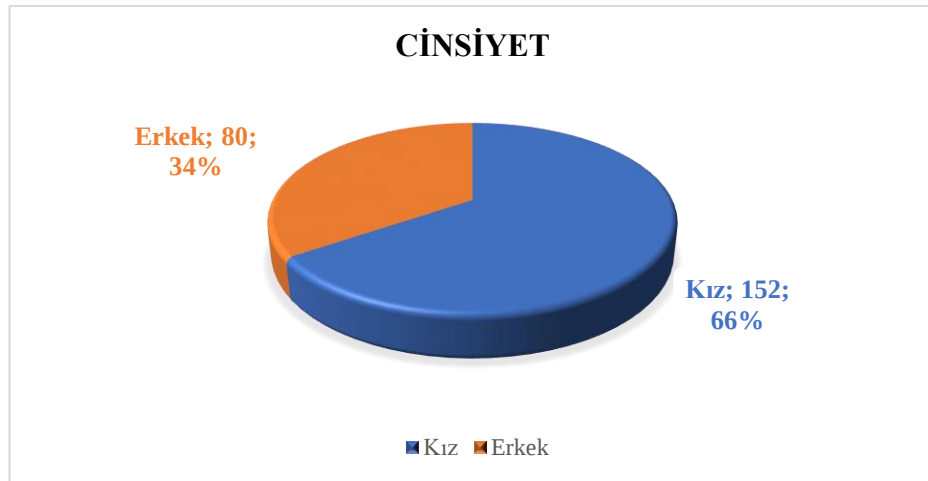
3.2.1. Katılımcıların Demografik Yapısı

Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımını incelediğimizde 5 yaş ve altı çocuklar 54 kişi ile katılımcıların %23'ünü, 5-10 yaş arası çocuklar 70 kişi ile katılımcıların %30'unu, 10-15 yaş arası çocuklar 49 kişi ile katılımcıların %21'ini, 15 yaş ve üstü çocuklar 59 kişi ile katılımcıların %26'sını oluşturmaktadır (Şekil 3.2).

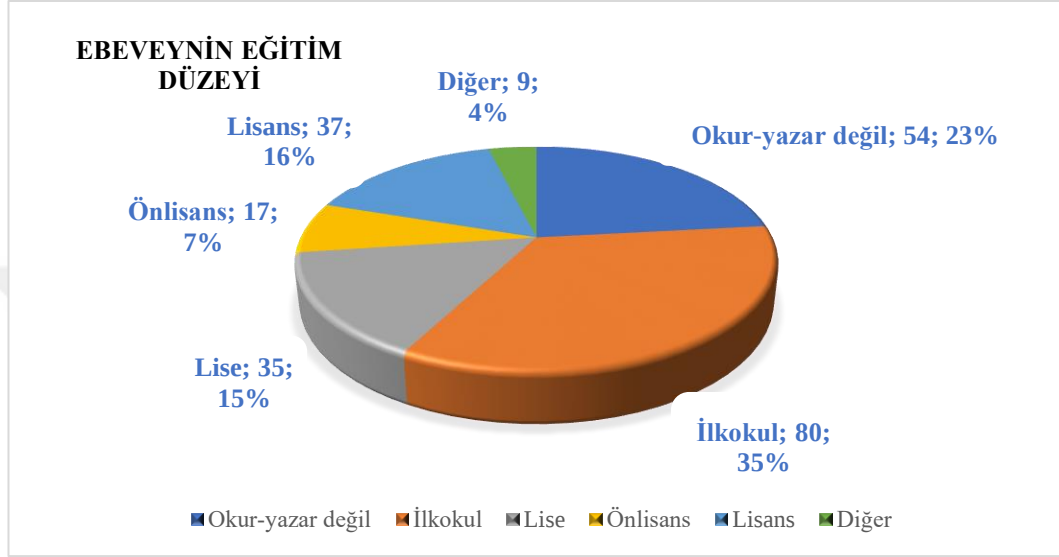
Şekil 3.2. Çalışmaya katılım gösteren katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı.

Katılımcıların cinsiyete göre dağılımını incelediğimizde 80 kişi ile katılımcıların %34'ü erkek çocuklardan, 152 kişi ile katılımcıların %66'sı kız çocuklarından oluşmaktadır (Şekil 3.3).

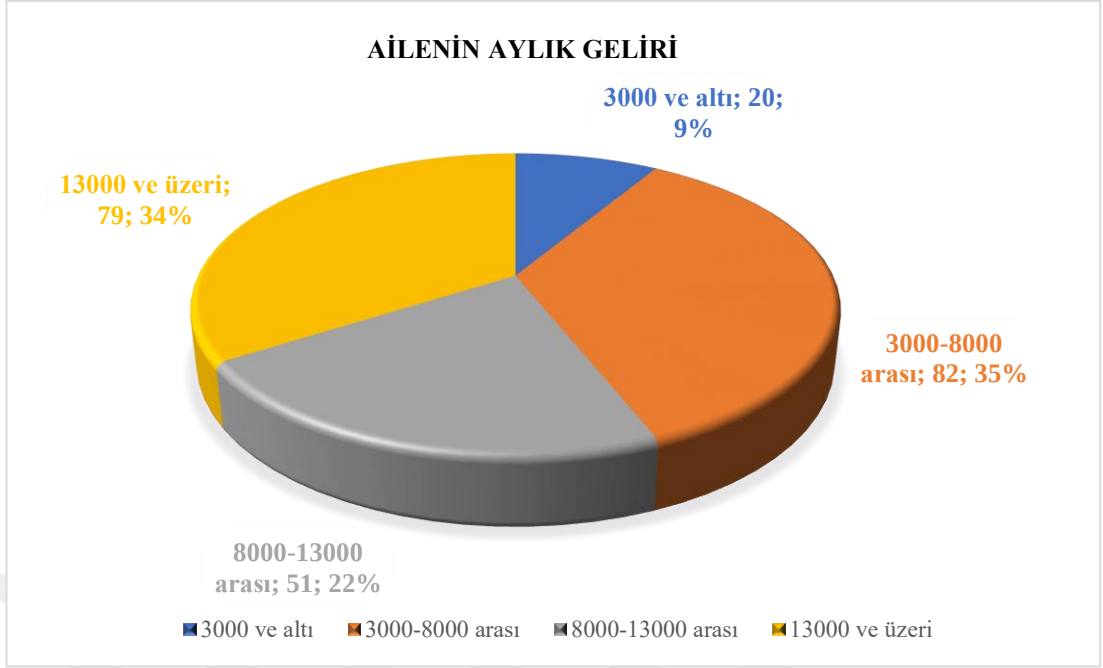
Şekil 3.3. Çalışmaya katılım gösteren katılımcıların cinsiyete göre dağılımı.

Katılımcıların ailelerinin eğitim düzeylerine göre dağılımını incelediğimizde 80 kişi ile katılımcıların %35'i ilkokul mezunu, 54 kişi ile katılımcıların %23'ü okur yazar değil, 37 kişi ile katılımcıların %16'sı lisans mezunu, 35 kişi ile katılımcıların %15'i lise mezunu, 17 kişi ile katılımcıların %7'si önlisans, 9 kişi ile katılımcıların %4'ü diğer (yüksek lisans, doktora vb.) kategorisini oluşturmaktadır (Şekil 3.4).

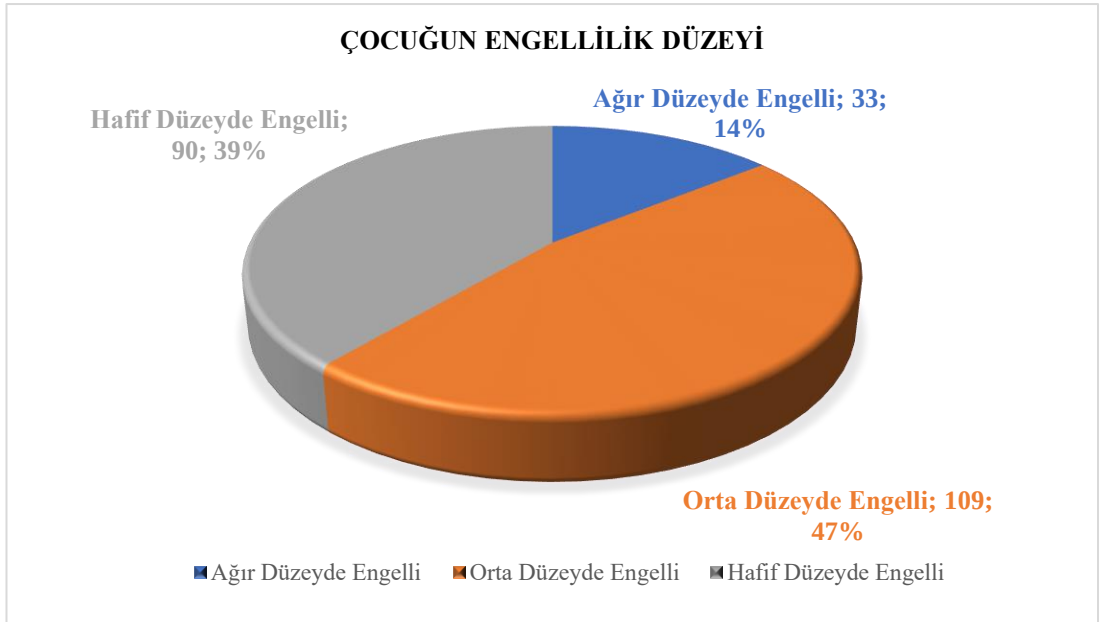
Şekil 3.4. Çalışmaya katılım gösteren katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımı.

Katılımcıların gelir düzeyleri incelendiğinde 3000 TL ve altı gelir düzeyine sahip aileler 20 kişi ile katılımcıların %9'unu , 3000 TL ile 8000 TL arası gelir düzeyine sahip aileler 82 kişi ile katılımcıların %35'ini, 8000 TL ve 13000 TL arası gelir düzeyine sahip aileler 51 kişi ile katılımcıların %22'sini, 13000 TL ve üzerine gelire sahip aileler 79 kişi ile katılım sağlayanların % 34'ünü oluşturmaktadır (Şekil 3.5).

Şekil 3.5. Çalışmaya katılım gösteren katılımcıların gelir düzeylerine göre dağılımı.

Katılımcıların engellilik düzeyleri incelendiğinde hafif düzeyli engelli 90 kişi ile katılımcıların %39'unu, orta düzeyde engelli 109 kişi ile katılımcıların %47'sini, ağır düzeyde engelli 33 kişi ile katılımcıların %14'ünü oluşturmaktadır (Şekil 3.6).

Şekil 3.6. Çalışmaya katılım gösteren katılımcıların engellilik düzeylerine göre dağılımı.

3.2.2. Fiziksel Engelli Çocukların Anket Sorularına İlişkin Frekans Analizi

“Engellilik ile ilgili herhangi toplumsal bir gruba üye misiniz?” sorusuna verilen cevaplara göre; engelli çocukların ailelerinin %37,1’i herhangi bir toplumsal gruba üye olduğunu belirtirken; %62,9’u herhangi toplumsal bir gruba üye olmadığını belirtmiştir (Tablo 3.1).

Tablo 3.1. Engellilik ile ilgili herhangi toplumsal bir gruba üye misiniz? Sorusu için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Evet	86	37,1
Hayır	146	62,9
Toplam	232	100,0

“Çocuğunuz ve sizi turizm faaliyetine katılmaya iten en önemli sebep nedir?” sorusuna verilen cevaplara göre; %38,4’ü aile ortamının, %23,3’ü okul ortamının, %9,9’u çalışma ortamının, %7,8’i reklamların, %14,2’si arkadaş ortamının, %2,6’sı diğer olarak belirtirken; %0,4’ü aile ortamı ve okul ortamı, %0,4’ü aile ortamı ve turizm reklamları, %1,7’si aile ortamı ve arkadaş ortamı, %0,4’ü okul ortamı ve çalışma ortamını, %0,9’u ise okul ortamı ve arkadaş ortamının belirleyici olduğunu ifade etmişlerdir. (Tablo 3.2).

Tablo 3.2. Çocuğunuz ve sizi turizm faaliyetine katılmaya iten en önemli sebep nedir? Sorusu için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Aile Ortamı	89	38,4
Okul Ortamı	54	23,3
Çalışma Ortamı	23	9,9
Turizm Reklamları	18	7,8
Arkadaş Ortamı	33	14,2
Aile Ortamı Ve Okul Ortamı	1	0,4
Aile ortamı ve turizm reklamları	1	0,4
Aile ortamı ve arkadaş ortamı	4	1,7
Okul ortamı ve çalışma ortamı	1	0,4
Okul ortamı ve arkadaş ortamı	2	0,9
Diğer	6	2,6
Toplam	232	100,0

“Çocuğunuz turizm faaliyetleri kapsamında en fazla hangi turizm çeşidine ilgi duyar?” sorusuna verilen cevaplara göre %43,5’i yaz(tatil turizmi), %12,5’i kış turizmi, %12,9’u yayla turizmi, %9,5’i spor turizmi, %7,8’si kamp turizmi, %3,9’u kültür turizmi, %3,4’ü diğer, %0,4’i yaz(tatil)turizmi ve kış turizmi, %2,6’sı yaz(tatil)turizmi ve yayla turizmi, %0,4’ü yaz(tatil)turizmi ve kamp turizmi, %0,4’ü kış turizmi ve yayla turizmi, %0,4’ü kış turizmi ve yayla turizmi, %0,4’ü yayla turizmi ve kültür turizmi, %0,4’ü spor turizmi ve kültür turizmi, %0,4’ü yaz (tatil), yayla turizmi ve sağlık turizminin etkili olduğu belirtilmiştir (Tablo 3.3).

Tablo 3.3. Çocuğunuz turizm faaliyetleri kapsamında en fazla hangi turizm çeşidine ilgi duyar? Sorusu için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
1: Yaz (tatil) turizmi	101	43,5
2: Kış turizmi	29	12,5
3: Yayla turizmi	30	12,9
4: Spor turizmi	22	9,5
5: Kamp turizmi	18	7,8
6: Sağlık turizmi	3	1,3
7: Kültür turizmi	9	3,9
1 ve 2	1	0,4
1 ve 3	6	2,6
1, 3 ve 6	1	0,4
1 ve 5	1	0,4
2 ve 3	1	0,4
3 ve 5	1	0,4
4 ve 7	1	0,4
Diğer	8	3,4
Toplam	232	100,0

“Çocuğunuz ne kadar süredir turizm faaliyetinde bulunuyor?” sorusuna verilen yanıtlar ise şöyledir; ankete katılan fiziksel engelli çocukların %35,8’i; 2 yıl ve daha az, %49,6’sı; 2-5 yıl arası, %9,5’i; 5-8 yıl arası ve %5,2’si; 8 yıl ve üzeri olduğunu belirtmiştir (Tablo 3.4).

Tablo 3.4. Çocuğunuz ne kadar süredir turizm faaliyetinde bulunuyor? Sorusu için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
2 yıl ve daha az	83	35,8
2-5 yıl arası	115	49,6
5-8 yıl arası	22	9,5
8 yıl ve üzeri	12	5,2

Toplam	232	100,0
---------------	-----	-------

“Çocuğunuzun turizm faaliyetine katılmasıyla sizce çocuğunuzda ne gibi katkılar meydana geldi?” sorusuna alınan yanıtlar gösteriyor ki; ankete katılım gösteren fiziksel engelli çocukların %30,2’si eğlendirici olduğunu, %32,3’ü dinlendirici olduğunu, %21,6’sı eğlenceli ve heyecan verici olduğunu, %15,9’u insanlarla daha rahat ilişki kurmasını sağladığını ifade etmiştir (Tablo 3.5).

Tablo 3.5. Çocuğunuzun turizm faaliyetine katılmasıyla sizce çocuğunuzda ne gibi katkılar meydana geldi? Sorusu için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Eğitici oldu	70	30,2
Dinlendirici oldu	75	32,3
Eğlenceli ve heyecan verici oldu	50	21,6
İnsanlarla daha rahat ilişki kurmasını sağladı	37	15,9
Toplam	232	100,0

“Çocuğunuz turizm faaliyetinde bulunurken mutlu oluyor mu?” sorusuna alınan yanıtlara göre ise, fiziksel engelli çocukların %78,9’u evet, %21,1’i hayır cevabını vermiştir (Tablo 3.6).

Tablo 3.6. Çocuğunuz turizm faaliyetinde bulunurken mutlu oluyor mu? Sorusu için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Evet	183	78,9
Hayır	49	21,1
Toplam	232	100,0

“Çocuğunuz turizm faaliyetlerini gerçekleştirirken zorluklar yaşadı mı?” şeklinde yönelttiğimiz sorular doğrultusunda katılımcıların verdikleri cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %59,9’u evet cevabı verirken; %40,1’i hayır olarak görüş bildirmiştir (Tablo 3.7).

Tablo 3.7. Çocuğunuz turizm faaliyetlerini gerçekleştirirken zorluklar yaşadı mı? Sorusu için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Evet	139	59,9
Hayır	93	40,1
Toplam	232	100,0

Tablo 3.7’de belirtilen soru için cevabınız evet ise çocuğunuzun yaşadığı zorluğun kaynakları nelerdir?” sorusuna verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %22’si yaşadığı zorluğun sebebini fiziksel engellerine bağlı olarak yaşadıkları bir takım sebepler (merdiven, rampa, v.s) olduğunu belirtirken, %39,7’si Tablo 3.7’de belirtilen soruya bağlı olarak bu soruya cevap vermemiştir. Birden fazla yaşadığı zorluk olduğunu belirten fiziksel engelli çocukların yüzdelik dilimleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Tablo 3.8).

Tablo 3.8. Tablo 3.7’deki soru için cevabınız evet ise çocuğunuzun yaşadığı zorluğun kaynakları nelerdir? Sorusu için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
1	51	22,0
2	3	1,3
3	13	5,6
4	10	4,3
5	3	1,3
1 ve 3	3	1,3
1 ve 4	7	3,0
1 ve 5	1	0,4
1, 2 ve 3	4	1,7
1, 2 ve 4	2	0,9
1, 2 ve 5	1	0,4
1, 3 ve 4	7	3,0
1, 3 ve 5	11	4,7
1,4 ve 5	2	0,9
1, 4 ve 6	1	0,4
1, 2, 3 ve 4	10	4,3
1, 2, 3 ve 5	3	1,3
1, 3, 4 ve 5	3	1,3
1, 2, 3, 4 ve 5	5	2,2
Cevap yok	92	39,7
Toplam	232	100,0

1- Fiziksel engellerin olmasından kaynaklı bir takım sebepler (rampa, merdiven v.s.)

2- Çalışan personellerin çocuğuma karşı duyarsız davranmasından kaynaklı

3- Diğer insanların çocuğuma karşı duyarsız davranmasından kaynaklı

4- Turistik mekanlara ulaşımın çocuğum için güç olmasından kaynaklı

5- Çocuğuma uygun turizm faaliyet alanının olmamasından kaynaklı

“Çocuğunuz turizme katılınca toplumda kendini değerli hissetti mi?” sorusuna verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %69,4’ü evet yanıtını verirken, %30,6’sı hayır olarak cevap vermiştir (Tablo 3.9).

Tablo 3.9. Çocuğunuz turizme katılınca toplumda kendini değerli hissetti mi? Sorusu için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Evet	161	69,4
Hayır	71	30,6
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyetlerine katıldıktan sonra çocuğunuzun günlük yaşamında olumlu gelişmeler meydana geldi mi?” sorusuna verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %82,8’i evet, %17,2’si hayır olarak yanıt vermiştir (Tablo 3.10).

Tablo 3.10. Turizm faaliyetlerine katıldıktan sonra çocuğunuzun günlük yaşamında olumlu gelişmeler meydana geldi mi? Sorusu için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Evet	192	82,8
Hayır	40	17,2
Toplam	232	100,0

“Çocuğunuzun turizm faaliyetleri sonrasında kendine güveni arttı mı?” sorusuna verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %79,7’si evet yanıtı verirken, %20,3’ü hayır yanıtı vermiştir (Tablo 3.11).

Tablo 3.11. Çocuğunuzun turizm faaliyetleri sonrasında kendine güveni arttı mı? Sorusu için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Evet	185	79,7
Hayır	47	20,3
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyeti çocuğumda özgüven oluşturur” ibaresine verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %29,7’si kesinlikle katılıyorum yanıtını verirken, %26,3’ü orta düzeyde katılıyorum, %25,4’ü katılıyorum, %15,5’i katılmıyorum, %3’ü kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.12).

Tablo 3.12. “Turizm faaliyeti çocuğumda özgüven oluşturur” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	69	29,7
Katılıyorum	59	25,4

Orta düzeyde katılıyorum	61	26,3
Katılmıyorum	36	15,5
Kesinlikle katılmıyorum	7	3,0
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyeti çocuğumun psikolojik durumunu olumsuz etkiler” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %35,3’ü kesinlikle katılmıyorum, %28’i katılmıyorum, %23,7’si orta düzeyde katılıyorum, %10,8’i katılıyorum, %2,2’si kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.13).

Tablo 3.13. “Turizm faaliyeti çocuğumun psikolojik durumunu olumsuz etkiler” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	5	2,2
Katılıyorum	25	10,8
Orta düzeyde katılıyorum	55	23,7
Katılmıyorum	65	28,0
Kesinlikle katılmıyorum	82	35,3
Toplam	232	100,0

“Çocuğuma uygun turizm faaliyet ortamı oluşturmak zordur” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %27,2’si kesinlikle katılmıyorum, %25,4’ü katılmıyorum, %23,3’ü orta düzeyde katılıyorum, %17,2’si katılıyorum, % 6,9’u kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.14).

Tablo 3.14. “Çocuğuma uygun turizm faaliyet ortamı oluşturmak zordur” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	16	6,9
Katılıyorum	40	17,2
Orta düzeyde katılıyorum	54	23,3
Katılmıyorum	59	25,4
Kesinlikle katılmıyorum	63	27,2
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğum için uygun değildir” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %27,6’sı kesinlikle katılmıyorum, %30,2’si katılmıyorum, %26,3’ü orta düzeyde katılıyorum, %13,4’ü katılıyorum, %2,6’sı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.15).

Tablo 3.15. “Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğum için uygun değildir” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	6	2,6
Katılıyorum	31	13,4
Orta düzeyde katılıyorum	61	26,3
Katılmıyorum	70	30,2
Kesinlikle katılmıyorum	64	27,6
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyetine katılmak çocuğumu yaşama daha çok bağlar” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %35,8’i katılıyorum, %28,9’u orta düzeyde katılıyorum, %20,3’ü kesinlikle katılıyorum, %12,5’i katılmıyorum, %2,6’sı kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.16).

Tablo 3.16. “Turizm faaliyetine katılmak çocuğumu yaşama daha çok bağlar” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	47	20,3
Katılıyorum	83	35,8
Orta düzeyde katılıyorum	67	28,9
Katılmıyorum	29	12,5
Kesinlikle katılmıyorum	6	2,6
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyetinde bulunurken çocuğum kendini kötü hisseder” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %32,8’i kesinlikle katılmıyorum, %27,2’si orta düzeyde katılıyorum, %22’si katılmıyorum, %12,5’i katılıyorum, %5,6’sı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.17).

Tablo 3.17. “Turizm faaliyetinde bulunurken çocuğum kendini kötü hisseder” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	13	5,6
Katılıyorum	29	12,5
Orta düzeyde katılıyorum	63	27,2
Katılmıyorum	51	22,0
Kesinlikle katılmıyorum	76	32,8
Toplam	232	100,0

“Çocuğum, insanlarla vakit geçirmekten keyif alır” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %30,2’si katılıyorum, %24,1’i kesinlikle katılıyorum, %24,1’i orta düzeyde katılıyorum, %16,8’i katılmıyorum, %4,7’si kesinlikle katılmıyorum doğrultusunda görüş bildirmiştir (Tablo 3.18).

Tablo 3.18. “Çocuğum, insanlarla vakit geçirmekten keyif alır” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	56	24,1
Katılıyorum	70	30,2
Orta düzeyde katılıyorum	56	24,1
Katılmıyorum	39	16,8
Kesinlikle katılmıyorum	11	4,7
Toplam	232	100,0

“Çocuğum, insanlarla birlikte turizm faaliyetinde bulunmaktan mutluluk duyar” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %37,1’i katılıyorum, %28,4’ü orta düzeyde katılıyorum, %24,1’i kesinlikle katılıyorum, %9,1’i katılmıyorum, %1,3’ü kesinlikle katılmıyorum doğrultusunda görüş bildirmiştir (Tablo 3.19).

Tablo 3.19. “Çocuğum, insanlarla birlikte turizm faaliyetinde bulunmaktan mutluluk duyar” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	56	24,1
Katılıyorum	86	37,1
Orta düzeyde katılıyorum	66	28,4
Katılmıyorum	21	9,1
Kesinlikle katılmıyorum	3	1,3
Toplam	232	100,0

“Çocuğum duygu ve düşüncelerini turizm faaliyetleri süresince rahatça ifade edebilir ve karşı tarafa hissettirebilir” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %37,5’i katılıyorum, %28’i orta düzeyde katılıyorum, %20,7’si kesinlikle katılıyorum, %12,5’i katılmıyorum, %1,3’ü kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.20).

Tablo 3.20. “Çocuğum duygu ve düşüncelerini turizm faaliyetleri süresince rahatça ifade edebilir ve karşı tarafa hissettirebilir” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	48	20,7
Katılıyorum	87	37,5
Orta düzeyde katılıyorum	65	28,0
Katılmıyorum	29	12,5
Kesinlikle katılmıyorum	3	1,3
Toplam	232	100,0

“Çocuğumun hoşlandığı turizm türünü seçmesinde çocuğumun fiziki durumu ve turizm faaliyetine olan ilgisi etkilidir” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %34,5’i katılıyorum, %30,6’sı orta düzeyde katılıyorum, %23,7’si kesinlikle katılıyorum, %9,9’u katılmıyorum, %1,3’ü kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.21).

Tablo 3.21. “Çocuğumun hoşlandığı turizm türünü seçmesinde çocuğumun fiziki durumu ve turizm faaliyetine olan ilgisi etkilidir” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	55	23,7
Katılıyorum	80	34,5
Orta düzeyde katılıyorum	71	30,6
Katılmıyorum	23	9,9
Kesinlikle katılmıyorum	3	1,3
Toplam	232	100,0

“Ailenin ve çevrenin etkisi çocuğumun turizm faaliyetine katılımında etkilidir” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %35,8’i katılıyorum, %28,9’u orta düzeyde katılıyorum, %27,2’si kesinlikle katılıyorum, %7,8’i katılmıyorum, %0,4’ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde görüş bildirmiştir (Tablo 3.22).

Tablo 3.22. “Ailenin ve çevrenin etkisi çocuğumun turizm faaliyetine katılımında etkilidir” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	63	27,2
Katılıyorum	83	35,8
Orta düzeyde katılıyorum	67	28,9
Katılmıyorum	18	7,8
Kesinlikle katılmıyorum	1	0,4
Toplam	232	100,0

“Çocuğum fiziki durumunun el verdiği her türlü turizm faaliyetine katılmaktan hoşlanır” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %34,5’i katılıyorum, %24,1’i orta düzeyde katılıyorum, %23,3’ü kesinlikle katılıyorum, %17,2’si katılmıyorum, %0,9’u kesinlikle katılmıyorum şeklinde görüş bildirmiştir (Tablo 3.23).

Tablo 3.23. “Çocuğum fiziki durumunun el verdiği her türlü turizm faaliyetine katılmaktan hoşlanır” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	54	23,3
Katılıyorum	80	34,5
Orta düzeyde katılıyorum	56	24,1
Katılmıyorum	40	17,2
Kesinlikle katılmıyorum	2	0,9
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyetleri, çocuğumun sosyalleşmesi için her türlü olanağı sağlar” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %36,6’sı orta düzeyde katılıyorum, %31’i katılıyorum, %22’si kesinlikle katılıyorum, %9,9’u katılmıyorum, %0,4’ü kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.24).

Tablo 3.24. “Turizm faaliyetleri, çocuğumun sosyalleşmesi için her türlü olanağı sağlar” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	51	22,0
Katılıyorum	72	31,0
Orta düzeyde katılıyorum	85	36,6
Katılmıyorum	23	9,9
Kesinlikle katılmıyorum	1	0,4
Toplam	232	100,0

“Çocuğum grup halinde bir turizm etkinliğine katılmaktansa bireysel etkinliklerden hoşlanır” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %35,8’i orta düzeyde katılıyorum, %27,2’si katılıyorum, %16,4’ü kesinlikle katılıyorum, %14,2’si katılmıyorum, %6,5’i kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.25).

Tablo 3.25. “Çocuğum grup halinde bir turizm etkinliğine katılmaktansa bireysel etkinliklerden hoşlanır” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	38	16,4
Katılıyorum	63	27,2
Orta düzeyde katılıyorum	83	35,8
Katılmıyorum	33	14,2
Kesinlikle katılmıyorum	15	6,5
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyetlerinin grup olarak gerçekleştirilmesi, çocuğumun turizm faaliyetine ayak uydurmasını kolaylaştırır” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %35,8’i katılıyorum, %34,5’i orta düzeyde katılıyorum, %18,5’i kesinlikle katılıyorum, %1,3’ü kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.26).

Tablo 3.26. “Turizm faaliyetlerinin grup olarak gerçekleştirilmesi, çocuğumun turizm faaliyetine ayak uydurmasını kolaylaştırır” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	43	18,5
Katılıyorum	83	35,8
Orta düzeyde katılıyorum	80	34,5
Katılmıyorum	23	9,9
Kesinlikle katılmıyorum	3	1,3
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyeti gerçekleştirirken ortaya çıkan problemler çocuğumu huzursuz eder” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %36,2’si orta düzeyde katılıyorum, %23,3’ü kesinlikle katılıyorum, %22,8’i katılıyorum, %13,4’ü katılmıyorum, %4,3’ü kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.27).

Tablo 3.27. “Turizm faaliyeti gerçekleştirirken ortaya çıkan problemler çocuğumu huzursuz eder” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	54	23,3
Katılıyorum	53	22,8
Orta düzeyde katılıyorum	84	36,2
Katılmıyorum	31	13,4
Kesinlikle katılmıyorum	10	4,3
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyetleri gerçekleştirirken çocuğumun davranışlarına karşı çevrenin anlayışlı olması çocuğumu mutlu eder” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %36,6’sı orta düzeyde katılıyorum, %28,9’u kesinlikle katılıyorum, %24,6’sı katılıyorum, %9,1’i katılmıyorum, %0,9’u kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.28)

Tablo 3.28. “Turizm faaliyetleri gerçekleştirirken çocuğumun davranışlarına karşı çevrenin anlayışlı olması çocuğumu mutlu eder” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	67	28,9
Katılıyorum	57	24,6
Orta düzeyde katılıyorum	85	36,6
Katılmıyorum	21	9,1
Kesinlikle katılmıyorum	2	0,9
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyeti sırasında çevredeki insanlar çocuğuma duyarsız olsalar dahi çocuğumun enerjisi ve mutluluğu azalmaz” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %38,8’i orta düzeyde katılıyorum, %21,6’sı katılmıyorum, %24,1’i kesinlikle katılmıyorum, %8,2’si katılıyorum, %7,3’ü kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.29).

Tablo 3.29. “Turizm faaliyeti sırasında çevredeki insanlar çocuğuma duyarsız olsalar dahi çocuğumun enerjisi ve mutluluğu azalmaz” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	17	7,3
Katılıyorum	19	8,2
Orta düzeyde katılıyorum	90	38,8
Katılmıyorum	50	21,6
Kesinlikle katılmıyorum	56	24,1
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğumun insanlarla etkileşimini olumlu etkiler” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %35,8’i orta düzeyde katılıyorum, %32,8’i katılıyorum, %21,1’i kesinlikle katılıyorum, %9,9’u katılmıyorum, %0,4’ü kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.30).

Tablo 3.30. “Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğumun insanlarla etkileşimini olumlu etkiler” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	49	21,1
Katılıyorum	76	32,8
Orta düzeyde katılıyorum	83	35,8
Katılmıyorum	23	9,9
Kesinlikle katılmıyorum	1	0,4
Toplam	232	100,0

“Çocuğum, turizm faaliyetinde bulunurken insanlarla iletişim kurmada seçici davranır” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %37,5’i orta düzeyde katılıyorum, %33,6’sı katılıyorum, %17,7’si kesinlikle katılıyorum, %10,3’ü katılmıyorum, %0,9’u kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.31).

Tablo 3.31. “Çocuğum, turizm faaliyetinde bulunurken insanlarla iletişim kurmada seçici davranır” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	41	17,7
Katılıyorum	78	33,6
Orta düzeyde katılıyorum	87	37,5
Katılmıyorum	24	10,3
Kesinlikle katılmıyorum	2	0,9
Toplam	232	100,0

“Turizm, çocuğumun topluma kaynaşmasına destek olur” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %44’ü katılıyorum, %31’i orta düzeyde katılıyorum, %17,7’si kesinlikle katılıyorum, %4,7’si katılmıyorum, %2,6’sı kesinlikle katılmıyorum şeklinde görüş bildirmiştir (Tablo 3.32).

Tablo 3.32. “Turizm, çocuğumun topluma kaynaşmasına destek olur” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	41	17,7
Katılıyorum	102	44,0
Orta düzeyde katılıyorum	72	31,0
Katılmıyorum	11	4,7
Kesinlikle katılmıyorum	6	2,6
Toplam	232	100,0

“Çocuğum turizme katıldıktan sonra, çevresindeki turizm içerikli görsel yayınlara ilgisi arttı” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %34,1’i orta düzeyde katılıyorum, %33,6’sı katılıyorum, %17,2’si katılmıyorum, %13,8’i kesinlikle katılıyorum, %1,3’ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde görüş bildirmiştir (Tablo 3.33).

Tablo 3.33. “Çocuğum turizme katıldıktan sonra, çevresindeki turizm içerikli görsel yayınlara ilgisi arttı” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	32	13,8
Katılıyorum	78	33,6
Orta düzeyde katılıyorum	79	34,1
Katılmıyorum	40	17,2
Kesinlikle katılmıyorum	3	1,3
Toplam	232	100,0

“Turistik faaliyetleriyle beraber çocuğum bireysel yeteneklerini fark eder” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %40,1’i katılıyorum, %28,9’u orta düzeyde katılıyorum, %19’u kesinlikle katılıyorum, %10,3’ü katılmıyorum, %1,7’si kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir (Tablo 3.34).

Tablo 3.34. “Turistik faaliyetleriyle beraber çocuğum bireysel yeteneklerini fark eder” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	44	19,0
Katılıyorum	93	40,1
Orta düzeyde katılıyorum	67	28,9
Katılmıyorum	24	10,3
Kesinlikle katılmıyorum	4	1,7
Toplam	232	100,0

“Turizm, insanların çocuğuma daha ılımlı ve hoşgörülü bakmasını sağlar” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %32,8’i katılıyorum, %30,6’sı orta düzeyde katılıyorum, %26,3’ü kesinlikle katılıyorum, %9,5’i katılmıyorum, %0,9’u kesinlikle katılmıyorum şeklinde görüş bildirmiştir (Tablo 3.35).

Tablo 3.35. “Turizm, insanların çocuğuma daha ılımlı ve hoşgörülü bakmasını sağlar” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	61	26,3
Katılıyorum	76	32,8
Orta düzeyde katılıyorum	71	30,6
Katılmıyorum	22	9,5
Kesinlikle katılmıyorum	2	0,9
Toplam	232	100,0

“Çocuğum arkadaşları ile beraber turizm faaliyetleri yaparken mutlu olur.” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %32,8’i katılıyorum, %28’i orta düzeyde katılıyorum, %26,3’ü kesinlikle katılıyorum, %12,5’i katılmıyorum, %0,4’ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 3.36).

Tablo 3.36. “Çocuğum arkadaşları ile beraber turizm faaliyetleri yaparken mutlu olur.” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	61	26,3
Katılıyorum	76	32,8
Orta düzeyde katılıyorum	65	28,0
Katılmıyorum	29	12,5
Kesinlikle katılmıyorum	1	0,4
Toplam	232	100,0

“Turizm faaliyetlerinde çocuğum kalabalık ortamlara girmek istemez ve kalabalık ortamdan uzaklaşmak ister” ibaresi için verilen cevaplara göre, ankete katılan fiziksel engelli çocukların %34,5’i orta düzeyde katılıyorum, %21,6’sı kesinlikle katılıyorum, %21,1’i katılıyorum, %15,5’i katılmıyorum, %7,3’ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde görüş bildirmiştir (Tablo 3.37).

Tablo 3.37. “Turizm faaliyetlerinde çocuğum kalabalık ortamlara girmek istemez ve kalabalık ortamdan uzaklaşmak ister” ibaresi için frekans tablosu.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	50	21,6
Katılıyorum	49	21,1
Orta düzeyde katılıyorum	80	34,5
Katılmıyorum	36	15,5
Kesinlikle katılmıyorum	17	7,3
Toplam	232	100,0

3.2.3. Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik, ölçme aracıyla aynı koşullarda tekrarlanan ölçümlerde elde edilen ölçüm değerlerinin kararlılığının bir göstergesi olup, ölçeğin taşıması gereken özelliklerden birisidir (Kılıç, 2016: 47). İç tutarlılığı değerlendirmek için kullanılan en önemli istatistik testlerden biri Lee Cronbach tarafından geliştirilen Cronbach Alfa güvenilirlik analizidir. Cronbach alfa, ölçekte bulunan belirli sayıdaki maddenin varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile elde edilen ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır (Ercan ve Kan, 2004: 213). Cronbach Alfa 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır ve aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

$0,81 < \alpha < 1,00$ ise Ölçek yüksek güvenilirliktedir,

$0,61 < \alpha < 0,80$ ise Ölçek orta güvenilirliktedir,

$0,41 < \alpha < 0,60$ ise Ölçek düşük güvenilirliktedir,

$0,00 < \alpha < 0,40$ ise Ölçek güvenilir değildir (Kılıç, 2016: 48).

Çalışma kapsamında katılımcılara yöneltilen anketlerdeki ölçeklere ve ölçeklerin içerdiği ibarelere ayrı ayrı güvenilirlik testi uygulanmıştır. Tablo 3.38 ve tablo 3.39’da her iki ölçek için Cronbach Alfa değerleri, her bir ifadeye ait madde toplam ilişkisi değerleri ve ifade çıkarıldığında oluşacak Cronbach Alfa değerleri verilmiştir.

Tablo 3.38. “Fiziksel Engelli Çocukların Turizm ile Etkileşimi” ölçeği için güvenilirlik analizi.

İfadeler	Ölçek Cronbach Alfa	Madde Toplam İlişkisi	Madde Çıkarıldığında Cronbach Alfa
Fiziksel Engelli Çocukların Turizm ile Etkileşimi	0,832		
Turizm faaliyeti çocuğumda özgüven oluşturur.		0,629	0,800
Turizm faaliyeti çocuğumun psikolojik durumunu olumsuz etkiler.		0,613	0,803
Çocuğuma uygun turizm faaliyet ortamı oluşturmak zordur.		0,589	0,809
Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğum için uygun değildir.		0,724	0,781
Turizm faaliyetine katılmak çocuğumu yaşama daha çok bağlar.		0,436	0,836
Turizm faaliyetinde bulunurken çocuğum kendini kötü hisseder.		0,643	0,797

Tablo 3.38 incelendiğinde, “Fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi” ölçeği için Cronbach Alfa değeri 0,832 olarak bulunmuştur. En yüksek toplam madde ilişkisi değeri 0,724 ile “Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğum için uygun değildir” ifadesi için elde edilmiştir. En düşük değer ise 0,436 ile “Turizm faaliyetine katılmak çocuğumu yaşama daha çok bağlar” ifadesi için elde edilmiştir. Fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi ölçeği için ifadelerle ait madde toplam ilişkisi incelendiğinde hiçbir değer negatif olmadığı görülmektedir, dolayısı ile ölçekten hiçbir ifade çıkarılmamıştır.

Tablo 3.39. “Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi” ölçeği için güvenilirlik analizi.

İfadeler	Ölçek Cronbach Alfa	Madde Toplam İlişkisi	Madde Çıkarıldığında Cronbach Alfa
Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi	0,937		
Çocuğum, insanlarla vakit geçirmekten keyif alır.		0,801	0,930
Çocuğum, insanlarla birlikte turizm faaliyeti yapmaktan keyif alır.		0,791	0,931
Çocuğum duygu ve düşüncelerini turizm faaliyetleri süresince rahatça ifade edebilir ve karşı tarafa hissettirebilir.		0,693	0,933
Çocuğumun hoşlandığı turizm türünü seçmesinde çocuğumun fiziki durumu ve turizm faaliyetine olan ilgisi etkilidir.		0,683	0,933
Ailenin ve çevrenin etkisi çocuğumun turizm faaliyetine katılımında etkilidir.		0,714	0,932
Çocuğum fiziki durumunun el verdiği her türlü turizm faaliyetine katılmaktan hoşlanır.		0,799	0,930
Turizm faaliyetleri, çocuğumun sosyalleşmesi için her türlü olanağı sağlar.		0,658	0,933
Grupça bir turizm etkinliğine katılmaktansa bireysel etkinliklerden hoşlanır.		0,276	0,943
Turizm faaliyetlerinin grup olarak gerçekleştirilmesi, çocuğumun turizm faaliyetine ayak uydurmasını kolaylaştırır.		0,659	0,933

Turizm faaliyetleri gerçekleştirirken çocuğumun davranışlarına karşı çevrenin anlayışlı olması çocuğumu mutlu eder.		0,700	0,933
Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğumun insanlarla etkileşimini olumlu etkiler.		0,705	0,933
Çocuğum, turizm faaliyetinde bulunurken insanlarla iletişim kurmada seçici davranır.		0,513	0,937
Turizm, çocuğumun topluma kaynaşmasına destek olur.		0,671	0,933
Çocuğum turizme katıldıktan sonra, çevresindeki turizm içerikli görsel yayınlara ilgisi arttı.		0,348	0,940
Turistik faaliyetleriyle beraber çocuğum bireysel yeteneklerini fark eder.		0,749	0,932
Turizm, insanların çocuğuma daha ılımlı ve hoşgörülü bakmasını sağlar.		0,781	0,931
Çocuğum arkadaşları ile beraber turizm faaliyetleri yaparken mutlu olur.		0,752	0,931

Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi ölçeğinde bulunan bütün ifadeler için Cronbach Alfa değeri 0,937 bulunmuştur. Bu ölçekte en yüksek madde toplam ilişki değeri 0,801 ile “Çocuğum, insanlarla vakit geçirmekten keyif alır” İfadesinden elde edilirken en düşük değer 0,276 ile “Grupça bir turizm etkinliğine katılmaktansa bireysel etkinliklerden hoşlanır” ifadesinden elde edilmiştir. Bu ölçek içerisinde bulunan, “Çocuğum, turizm faaliyeti gerçekleştirirken ortaya çıkan problemler çocuğumu huzursuz eder”, “Turizm faaliyeti sırasında çevredeki insanlar çocuğuma duyarsız olsalar dahi çocuğumun enerjisi ve mutluluğu azalmaz” ve “Turizm faaliyetlerinde çocuğum kalabalık ortamlara girmek istemez ve kalabalık ortamdan uzaklaşmak ister” ifadelerine ait madde toplam ilişkisi değerleri negatif olarak bulunmuştur. Bu nedenle bu ifadeler ölçekten çıkarılarak analizlere dahil edilmemiştir.

3.2.4. Faktör Analizleri

Faktör analizinin kökeni 100 yıl öncesine, Pearson ve Spearman'ın çalışmalarına dayanmaktadır. Çok değişkenli bir istatistiksel prosedür olan faktör

analizi, bilgi sistemi, psikoloji, ticaret ve eğitim alanlarında yaygın olarak kullanılmakta ve öz bildirim anketinin yorumlanmasında tercih edilen yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Faktör analizi çok sayıda değişkeni (faktörü) daha küçük bir kümeye indirger. Ayrıca, ölçülen faktörler ve gizil yapılar arasında altta yatan boyutları ortaya koyar ve böylece teorinin oluşmasına ve iyileştirilmesine olanak sağlar. Dahası, öz bildirim ölçeklerinin yapı geçerliliğine dair kanıt sağlar. Faktör analizi, açıklayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi olmak üzere iki ana kategoriye ayrılır. Araştırmacının faktörlerin sayısı ya da niteliği konusunda herhangi bir beklentisi yoksa açıklayıcı faktör analizi kullanılır. İsminden de anlaşılacağı üzere, araştırmacının genellikle bir dizi madde tarafından temsil edilen nispeten büyük bir gizil boyutlar kümesinden bir teori veya model oluşturmak için ana değişkenleri keşfetmesine olanak tanır. Yapısal eşitlik modellemesinin bir biçimi olan doğrulayıcı faktör analizi ise, araştırmacı tarafından önerilen teoriyi veya modeli test etmek için uygulanır. Doğrulayıcı faktör analizi, açıklayıcı faktör analizinin aksine, yapıların sayısı ve hangi yapı teorilerinin veya modellerinin en iyi uyuma sahip olduğu hakkında önsel model ve teoriye dayalı varsayımlara ve beklentilere sahiptir (Taherdoost ve ark., 2022: 375).

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi, verilerin faktör analizi için uygunluğunu ölçmeyi amaçlayan bir ölçüttür. Başka bir deyişle, örneklem büyüklüğünün yeterliliğini test etmektedir. Test, modeldeki her bir değişken ve modelin tamamı için örneklem yeterliliğini ölçmektedir. KMO değeri 0 ile 1 arasında değişmektedir. KMO değerinin 0,8 ile 1,0 arasında olması örneklemenin yeterli olduğunu gösterir. KMO değerinin 0,7 ile 0,79 arasında olması orta düzeyde, 0,6 ile 0,69 arasında olması ise vasat bir değerdir. KMO değerinin 0,6'dan düşük olması örneklemenin yeterli olmadığını ve düzeltici önlemler alınması gerektiğini göstermektedir. Değer 0,5'ten düşükse, faktör analizinin sonuçları verilerin analizi için çok uygun olmayacaktır (Shrestha, 2021: 6). Bartlett'in Küresellik Testi anlamlı olması gereken bir ki-kare çıktısı sağlar. Bu, matrisin bir özdeşlik matrisi olmadığını ve dolayısıyla faktör analizinin uygun olması için anlamlı ($p < 0.05$) olması gerektiğini göstermektedir (Taherdoost ve ark., 2022: 377).

Verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett'in Küresellik testleri gerçekleştirilmiştir. Fiziksel engelli çocukların

turizm ile etkileşimi ölçeği için KMO ve Bartlett Testi sonuçları Tablo 3.40’da verilmiştir. Tabloda verilen test sonuçları incelendiğinde KMO kaysayısı 0,803 olarak elde edilmiştir ve Bartlett Testi p değeri 0,001’den ($p<0,001$) küçük bulunmuştur. Bu sonuçlar ile fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi ölçeğine ait veriler faktör analizi için uygun bulunmuştur.

Tablo 3.40. Fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi ölçeği için KMO ve Bartlett Testi Sonuçları.

KMO Örneklem Yeterlilik Ölçüsü		0,803
Bartlett Küresellik Testi	Ki-kare	527,462
	Serbestlik derecesi	15
	Anlamlılık	0,000*

* $p<0,001$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3.41’de ise fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi ölçeği için KMO ve Bartlett testi sonuçları verilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, KMO örneklem yeterlilik ölçüsü 0,935 olarak bulunmuştur ve Bartlett küresellik testi p değeri 0,001’den ($p<0,001$) küçük bulunmuştur. Bu ölçekte verilen test sonuçları verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir.

Tablo 3.41. Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi ölçeği için KMO ve Bartlett testi sonuçları.

KMO Örneklem Yeterlilik Ölçüsü		0,943
Bartlett Küresellik Testi	Ki-kare	2371,255
	Serbestlik derecesi	105
	Anlamlılık	0,000*

* $p<0,001$ düzeyinde anlamlıdır.

3.2.4.1. Fiziksel Engelli Çocukların Turizm ile Etkileşimi Ölçeğinin Faktör Analizi

Fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi ölçeğinin faktör analizine ait sonuçlar Tablo 3.42’de verilmiştir. Bu ölçek altı ifadeden oluşmaktadır. Bu ifadelerden faktör yükü en düşük ifade 0,571 ile “Turizm faaliyetine katılmak çocuğumu yaşama daha çok bağlar” ifadesi olmuştur. Faktör yükü en yüksek olan ifade ise 0,835 ile “Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğum için uygun değildir” ifadesi olmuştur. Faktör

analizi sonucu bu ölçek tek faktörden oluşmuştur, alt boyutlara ayrılmamıştır. Açıklanan varyans oranı % 54,809 olarak bulunmuştur.

Tablo 3.42. Fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi ölçeğinin faktör analizi

Ölçek	İfadeler	Faktör yükü	Açıklanan varyans oranı	Cr. alfa
Fiziksel Engelli Çocukların Turizm ile Etkileşimi	Turizm faaliyeti çocuğumda özgüven oluşturur.	0,752	54,809	0,832
	Turizm faaliyeti çocuğumun psikolojik durumunu olumsuz etkiler	0,752		
	Çocuğuma uygun turizm faaliyet ortamı oluşturmak zordur	0,733		
	Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğum için uygun değildir	0,835		
	Turizm faaliyetine katılmak çocuğumu yaşama daha çok bağlar	0,571		
	Turizm faaliyetinde bulunurken çocuğum kendini kötü hisseder	0,773		

3.2.4.2. Fiziksel Engelli Çocukların Turizm Etkileşimi ile Sosyalleşmesi Ölçeğinin Faktör Analizi

Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi ölçeği on yedi ifadeden oluşmaktadır. Bu ifadeler ile faktör analizi yapıldığında analiz sonucu bu ölçek iki faktöre ayrılmıştır. İlk faktör on beş ifadeden oluşurken ikinci faktör yalnızca iki ifadeden oluşmuştur. Sadece iki ifade içeren faktörün alt boyutu yeterince temsil edemeyeceği düşünüldüğü için, bu faktöre dahil olan “Çocuğum turizme katıldıktan sonra, çevresindeki turizm içerikli görsel yayınlara ilgisi arttı” ve “Grupça bir turizm etkinliğine katılmaktansa bireysel etkinliklerden hoşlanır” ifadeleri ölçekten çıkarılmıştır. Bu ifadeler çıkarıldıktan sonra tekrar faktör analizi yapılmıştır ve elde edilen sonuçlar Tablo 3.43’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi ölçeği tek faktörden oluşmaktadır. En düşük faktör yüküne sahip olan ifadenin 0,562 değeri ile “Çocuğum, turizm faaliyetinde bulunurken insanlarla iletişim kurmada seçici davranır” ifadesi olduğu görülmektedir. En yüksek faktör yükü ise 0,839 değeri ile “Çocuğum, insanlarla vakit geçirmekten keyif alır” ifadesi için elde edilmiştir. Bu ölçek için açıklanan varyans oranı % 57,357 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3.43. Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi ölçeğinin faktör analizi.

Ölçek	İfadeler	Faktör yükü	Açıklanan varyans oranı	Cr. alfa
Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi	Çocuğum, insanlarla vakit geçirmekten keyif alır	0,839	57,357	0,891
	Çocuğum, insanlarla birlikte turizm faaliyetinde bulunmaktan mutluluk duyar	0,832		
	Çocuğum duygu ve düşüncelerini turizm faaliyetleri süresince rahatça ifade edebilir ve karşı tarafa hissettirebilir	0,739		
	Çocuğumun hoşlandığı turizm türünü seçmesinde çocuğumun fiziki durumu ve turizm faaliyetine olan ilgisi etkilidir	0,733		
	Ailenin ve çevrenin etkisi çocuğumun turizm faaliyetine katılımında etkilidir	0,762		
	Çocuğum fiziki durumunun el verdiği her türlü turizm faaliyetine katılmaktan hoşlanır	0,831		
	Turizm faaliyetleri, çocuğumun sosyalleşmesi için her türlü olanağı sağlar	0,707		
	Turizm faaliyetlerinin grup olarak gerçekleştirilmesi, çocuğumun turizm faaliyetine ayak uydurmasını kolaylaştırır	0,722		
	Turizm faaliyetleri gerçekleştirirken çocuğumun davranışlarına karşı çevrenin anlayışlı olması çocuğumu mutlu eder	0,742		
	Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğumun insanlarla etkileşimini olumlu etkiler	0,749		
	Çocuğum, turizm faaliyetinde bulunurken insanlarla iletişim kurmada seçici davranır	0,562		
	Turizm, çocuğumun topluma kaynaşmasına destek olur	0,708		
	Turistik faaliyetleriyle beraber çocuğum bireysel yeteneklerini fark eder	0,791		

	Turizm, insanların çocuğuma daha ılımlı ve hoşgörülü bakmasını sağlar	0,810		
	Çocuğum arkadaşları ile beraber turizm faaliyetleri yaparken mutlu olur	0,790		

3.2.5. Demografik Özellikler Açısından Farklılık Analizleri

Varyans analizi (ANOVA: Analysis of Variance) uygulamada en sık tercih edilen istatistik yöntemi olarak bilinmektedir. ANOVA, veri setinde normal dağılım, homojenlik, bağımsızlık ve eklenebilirlik gibi bazı ön şartların sağlandığı durumlarda kullanılabilir. Bu şartların sağlanamaması durumunda Kruskal-Wallis, Man-Whitney U Testi gibi parametrik olmayan testler kullanılmaktadır (Genç ve Soysal, 2018: 19).

Demografik özellikler açısından farklılık analizi yapılabilmesi için uygun yöntemin seçimi adına veri setinin normal dağılıma uyup uymadığı test edilmiştir. Verilerin normal dağılıma uyup uymadıkları Kurtosis ve Skewness değerleri hesaplanarak belirlenmiştir. Kurtosis ve Skewness değerlerinin -1.5 ile +1.5 arasında olması durumunda verilerin normal dağılıma uyduğu kabul görmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Yapılan analiz sonucunda elde edilen Kurtosis ve Skewness değerleri normal dağılım için kabul gören aralık içerisinde bulunmuştur. Bu nedenle demografik özellikler açısından farklılıkları analiz etmek için parametrik testler olan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız örneklem t testi yapılmıştır.

3.2.5.1. Fiziksel Engelli Çocuğun Yaşı Açısından Değişkenlere İlişkin

Bulgular

Fiziksel engelli çocuğun yaşı açısından fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi ve fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesine ilişkin farklılıklarına ait ANOVA testi sonuçları Tablo 3.44'te verilmiştir.

Tablo 3.44. Fiziksel engelli çocuğun yaşı için ANOVA testi sonuçları.

Değişken	Çocuğun yaşı	N	Ortalama	Standart sapma	F	P
Fiziksel Engelli Çocukların	5 ve altı	54	3,3395	0,80679	3,202	0,024
	5-10 arası	70	3,6952	0,79652		

Turizm ile Etkileşimi	10-15 arası	49	3,7415	0,92862		
	15 ve üstü	59	3,7712	0,80104		
Fiziksel Engelli Çocukların Turizm Etkileşimi ile Sosyalleşmesi	5 ve altı	54	3,3963	0,73868	3,323	0,021
	5-10 arası	70	3,7857	0,72657		
	10-15 arası	49	3,7442	0,76040		
	15 ve üstü	59	3,7073	0,70532		

Fiziksel engelli çocukların yaşı, 5 yaş ve altı, 5-10 yaş arası, 10-15 yaş arası ve 15 yaş ve üstü olmak üzere 5 farklı grupta değerlendirilmiştir. Tablo 3.44 incelendiğinde, fiziksel engelli çocuğun yaşı açısından hem fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi hem de fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi için p değerleri sırası ile 0,024 ve 0,021 olmak üzere farklılık olduğu görülmektedir. Fiziksel engelli çocuğun yaşının her ölçeğe ilişkin farklılaşması aynı yaş grupları arasında olmuştur. Her iki değişken için de, 5-10 yaş arası grup ile 10-15 yaş arası grup arasında bir farklılık bulunmamıştır. Bunun dışındaki tüm gruplar arasında istatistiki olarak farklılık bulunmuştur. Bu sonuçlar ile;

H1: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri fiziksel engelli çocuğun yaşına göre farklılık göstermektedir. Hipotez 1 kabul edilmiştir.

H2: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi fiziksel engelli çocuğun yaşına göre farklılık göstermektedir. Hipotez 2 kabul edilmiştir.

3.2.5.2. Fiziksel Engelli Çocuğun Cinsiyeti Açısından Değişkenlere İlişkin Bulgular

Fiziksel engelli çocuğun cinsiyeti iki gruptan oluştuğu için, cinsiyet açısından değişkenlere ilişkin farklılık analizi bağımsız örneklem t testi yapılarak belirlenmiştir. Bu analize ait sonuçlar Tablo 3.45’de verilmiştir. Tablo 3.45 incelendiğinde çocuğun cinsiyeti hem fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi hem de fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi için istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu sonuçlar ile;

H3: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri fiziksel engelli çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermektedir. Hipotez 3 reddedilmiştir.

H4: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi fiziksel engelli çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermektedir. Hipotez 4 reddedilmiştir.

Tablo 3.45. Fiziksel engelli çocuğun cinsiyeti için bağımsız örneklem t testi sonuçları.

Değişken	Çocuğun cinsiyeti	N	Ortalama	Standart sapma	F	P
Fiziksel Engelli Çocukların Turizm ile Etkileşimi	Erkek	80	3,6333	0,80190	2,393	0,123
	Kız	152	3,6458	0,86386		
Fiziksel Engelli Çocukların Turizm Etkileşimi ile Sosyalleşmesi	Erkek	80	3,6608	0,79508	2,097	0,149
	Kız	152	3,6693	0,71568		

3.2.5.3. Ebeveynin Eğitim Durumu Açısından Değişkenlere İlişkin Bulgular

Ebeveynin eğitim durumu ile ölçekler arasında farklılığın olup olmadığını tespit etmek için yapılan analizlerin sonucu Tablo 3.46’da verilmiştir. Ebeveynin eğitim durumuna bağlı olarak, hem fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi hem de fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi istatistiki olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimi ölçeğinde değerlendirme yapıldığında, ilkökul ve lise düzeyinde eğitime sahip olan ebeveynler farklılık göstermemiştir. Benzer şekilde ön lisans, lisans ve diğer seçeneğinde eğitim düzeyine sahip ebeveynler arasında da anlamlı bir farklılık oluşmamıştır. Diğer gruplar arasında önemli farklılık tespit edilmiştir.

Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi için ebeveynin eğitim düzeyine bağlı farklılık incelendiğinde ise ilkökul, lisans ve diğer seçeneğine sahip eğitim düzeyli ebeveynler farklılık göstermemiştir. Farklılık göstermeyen bir diğer grup ise lise ve ön lisans eğitim düzeyine sahip ebeveynlerden oluşan gruptur. Diğer gruplar ise birbirinden istatistiki olarak farklılık göstermiştir. Bu sonuçlar ile;

H5: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri fiziksel engelli çocuğun ebeveyninin eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir. Hipotez 5 kabul edilmiştir.

H6: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi fiziksel engelli çocuğun ebeveyninin eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir. Hipotez 6 kabul edilmiştir.

Tablo 3.46. Ebeveynin eğitim durumu için ANOVA testi sonuçları.

Değişken	Ebeveynin eğitim durumu	N	Ortalama	Standart sapma	F	P
Fiziksel Engelli Çocukların Turizm ile Etkileşimi	Okur-yazar değil	54	3,1790	0,66498	7	<0,001
	İlkokul	80	3,5771	0,85064		
	Lise	35	3,8333	0,85559		
	Ön lisans	17	4,0588	0,90127		
	Lisans	37	3,9955	0,70655		
	Diğer	9	4,0000	0,79931		
Fiziksel Engelli Çocukların Turizm Etkileşimi ile Sosyalleşmesi	Okur-yazar değil	54	3,3259	0,69977	5,486	<0,001
	İlkokul	80	3,6192	0,72132		
	Lise	35	3,9314	0,73875		
	Ön lisans	17	4,1804	0,52534		
	Lisans	37	3,7658	0,76281		
	Diğer	9	3,7185	0,56251		

3.2.5.4. Ailenin Aylık Geliri Açısından Değişkenlere İlişkin Bulgular

Tablo 3.47’de ailenin aylık gelir düzeyi için ANOVA testi sonuçları verilmiştir. Ailenin gelir düzeyine bağlı olarak ankete verilen cevaplar açısından her iki ölçek içinde istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuçlara göre;

H7: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri fiziksel engelli çocuğun ailesinin aylık gelirine göre farklılık göstermektedir. Hipotez 7 reddedilmiştir.

H8: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi fiziksel engelli çocuğun ailesinin aylık gelirine göre farklılık göstermektedir. Hipotez 8 reddedilmiştir.

Tablo 3.47. Ailenin aylık geliri için ANOVA testi sonuçları.

Değişken	Ebeveynin gelir düzeyi	N	Ortalama	Standart sapma	F	P
Fiziksel Engelli Çocukların Turizm ile Etkileşimi	3000 TL ve altı	82	3,2833	0,87543	1,515	0,211
	3000 TL - 8000 TL arası	20	3,7033	0,96083		
	8000 TL - 13000 TL arası	51	3,7157	0,82952		
	13000 TL ve üzeri	79	3,6203	0,68456		
Fiziksel Engelli Çocukların Turizm Etkileşimi ile Sosyalleşmesi	3000 TL ve altı	82	3,3133	0,69488	2,342	0,074
	3000 TL - 8000 TL arası	20	3,7813	0,76811		
	8000 TL - 13000 TL arası	51	3,6954	0,77703		
	13000 TL ve üzeri	79	3,6177	0,68244		

3.2.5.5. Fiziksel Engelli Çocuğun Engellilik Düzeyi Açısından Değişkenlere İlişkin Bulgular

Fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşiminin, fiziksel engelli çocuğun engellilik düzeyi açısından farklılık analizi sonuçları Tablo 3.48’de verilmiştir. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşiminin fiziksel engelli çocuğun engellilik düzeyi açısından farklılık gösterdiği sonucuna varılmaktadır. Engel düzeyi arasında farklılıklar incelendiğinde, hafif ve orta düzeyli fiziksel engelli çocuklar ile orta ve ağır düzeyli fiziksel engelli çocuklar arasında farklılık bulunmazken, hafif ve ağır düzeyli fiziksel engelli çocuklar arasında istatistiki

olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Engel düzeyine bağlı olarak verilen cevaplara ait ortalamalar fiziksel engel düzeyinin artması ile fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşiminin azaldığını göstermektedir. Bu sonuçlar ile;

H9: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri fiziksel engelli çocuğun engellilik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Hipotez 9 kabul edilmiştir.

Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi, engel düzeyine bağlı olarak istatistiki olarak bir farklılık göstermemiştir. Bu sonuca göre;

H10: Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi fiziksel engelli çocuğun engellilik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Hipotez 10 reddedilmiştir.

Tablo 3.48. Fiziksel engelli çocuğun engellilik düzeyi için ANOVA testi sonuçları.

Değişken	Engellilik düzeyi	N	Ortalama	Standart sapma	F	P
Fiziksel Engelli Çocukların Turizm ile Etkileşimi	Hafif düzeyde engelli	90	3,8167	0,81842	3,986	0,020
	Orta düzeyde engelli	109	3,5765	0,86172		
	Ağır düzeyde engelli	33	3,3788	0,75378		
Fiziksel Engelli Çocukların Turizm Etkileşimi ile Sosyalleşmesi	Hafif düzeyde engelli	90	3,7748	0,72753	2,468	0,087
	Orta düzeyde engelli	109	3,6428	0,72325		
	Ağır düzeyde engelli	33	3,4485	0,81005		

Tez çalışmasına ait hipotezlerin sonuçları Tablo 3.49’da verilmiştir.

Tablo 3.49. Hipotezlere ait sonuçlar.

Hipotez	Kabul/Red
Hipotez 1	Kabul
Hipotez 2	Kabul
Hipotez 3	Red
Hipotez 4	Red
Hipotez 5	Kabul
Hipotez 6	Kabul
Hipotez 7	Red
Hipotez 8	Red
Hipotez 9	Kabul
Hipotez 10	Red

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu araştırmada fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri ve fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi ile sosyalleşmeleri incelenmiştir. Bu araştırma için fiziksel engelli çocuklar üzerine anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasında demografik bilgilerin yanı sıra fiziksel engelli çocuğun turizm faaliyeti sürecinde karşılaştığı zorluklar, turizmin psikolojik ve sosyal olarak bireyde ne gibi değişimler meydana getirdiği vb. sorular ve ibareler yer almaktadır. İnsan sosyal bir varlıktır ve toplum içinde yaşamaya yönelik bir yapıya sahiptir. Turizmin, bireyin toplumsal ve ruhsal sağlık üzerindeki etkileri yadsınamaz bir gerçekliktir. Fiziksel engelli çocukların; turizm faaliyeti sürecinde aileleri, akranları ve kendi durumlarını paylaşan insanlarla bir araya gelmeleri çocukların turizm algılarının belirlenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Buna ek olarak, turizmin, çocukların toplumun bir parçası olarak hissetmelerine, kendilerini turizm faaliyeti sırasında daha rahat ifade edebilmelerine ve turizm sonrasında genellikle mutlu hissetmelerine katkıda bulunduğu, bu süreçte insanlara daha ılımlı ve iyimser bir bakış açısı kazandırdığı gibi birçok olumlu etkisi olduğu da bilinmektedir. Bu araştırma, bu katkıların bir kısmını, ebeveynlerden toplanan verilerle desteklemektedir. Turizm faaliyeti çocuğa sosyalleşmesi ve kendini rahat ve özgür hissedebileceği bir ortam sunar. Her çocuğun olduğu gibi fiziksel engelli çocuklarında toplumda bir birey olduğu ve toplumda söz hakkının olduğu unutulmamalıdır. Fiziksel engelli çocuklar da diğer çocuklar gibi turizme katılma hakları ve dilediklerince tatil yapma hakkına sahiptir.

İnsanların sosyalleşmesini sağlayan önemli faktörlerden biri de turizm faaliyetinde bulunmaktır. Turizm, insanların toplum içinde kendilerini ifade edebilmesine katkı sağlamaktadır. Fiziksel ve zihinsel engelli çocuklar maalesef toplumda dışlanmakta ve toplumda kendilerini özgür bir şekilde ifade edememektedir. Oysa ki, engelli turizmi, turizm sektörü için önemli bir pazar olup, bu alandaki sorunların ve engelli bireylerin karşılaştığı zorlukların çözüme kavuşturulması ve etkili bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Engelli bireylerin turizm faaliyetleri süresince engel durumuna göre yardıma gereksinim duymaları ve yanlarında bir refakatçi ile gelmek zorunda olmaları bu pazarın ciddi ölçüde önemli olduğunu göstermektedir.

Engelsiz turizmin önemli derecede bir pazar olmasına rağmen; fiziksel engelli bireyler birçok problemle karşı karşıya gelebilmektedir. Engelli ve engelsiz herkesin birlikte seyahat edebildiği, tatil yapabildiği, konaklayabildiği, sosyal mekanlardan faydalanabildiği başka birinin yardımı olmadan özgür ve eşit imkanlar sunan tesislerin varlığında eksiklikler vardır. Engelsiz turizmin daha fazla insana eşit bir şekilde hizmet sunabilmesi için tesislerin gelişim göstermesi gerekmektedir.

Çalışma kapsamında fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri ve turizm etkileşimi ile sosyalleşmelerine dair demografik yapılarına bağlı farklılığın olup olmadığı analiz edilmiştir. Fiziksel engelli çocuğun yaşı açısından değerlendirildiğinde, fiziksel engelli çocuğun hem turizm etkileşimi hem de turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi arasında önemli farklılığın olduğu sonucuna varılmıştır. Fiziksel engelli çocuğun yaşının turizm etkileşimi ile farklılaşması incelendiğinde 5 yaş ve altı grubu turizm etkileşimini en az gösteren grup olarak diğer yaş gruplarından farklılık göstermiştir. 5-10 yaş arası grup ile 10-15 yaş arası grup arasında bir farklılık bulunmamıştır ve bu iki grupta 5-10 yaş arası grup ve 15 yaş ve üzeri gruptan farklılık göstermiştir. 15 yaş ve üstü grupta ve diğer yaş grupları arasında da farklılık bulunmuştur. Yaş gruplarına ait ortalamalar incelendiğinde, ortalamaların fiziksel engelli çocuğun yaşı ile doğru orantılı olarak arttığı görülmektedir. Bir diğer ifade ile engelli çocuğun yaşı büyüdükçe turizm ile olan etkileşimi artış göstermektedir. Fiziksel engelli çocuğun turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi arasındaki farklılık ele alındığı zaman, yaş grupları arasındaki farklılaşmanın turizm etkileşimindeki farklılaşma ile aynı yaş gruplarında olduğu görülmüştür. Benzer şekilde fiziksel engelli çocuğun yaşı arttıkça çocuğun turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi artış göstermiştir. Bu durumun nedeni, çocukların yaş düzeyleri arttıkça turizme olan ilgilerinin artış göstermesi ile açıklanabilir. Çünkü kendilerini bağımsız birey olarak hissederler. Bu durumda çocukları seyahat etme konusunda daha özgür hissettirir. Ayrıca çocukların yaşları arttıkça farklı yerleri, farklı kültürleri merak ederek yeni tecrübeler yaşamak isteyebilirler. Aileler, çocuklarının yaşına bağlı olarak farklı turizm deneyimleri ve sosyal etkileşimler yaşamalarını teşvik edebilir veya engelleyebilirler.

Fiziksel engelli çocuğun cinsiyeti, çocuğun turizm ile olan etkileşimi açısından anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Aynı sonuç çocuğun turizm etkileşimi ile

sosyalleşmesi ölçeği için de elde edilmiştir. Çünkü turizm, bireye farklı kültürleri tanıma, dinlenme, eğlenme, farklı arkadaşlıklar kurma imkanı sağlar. Bu tecrübelerin yaşanmasında cinsiyet ikincil bir faktör olabilir. Çocuklar, seyahat ettikleri yerlerde benzer ilgi alanlarına sahip diğer çocuklarla karşılaşabilir ve cinsiyetlerinden bağımsız olarak arkadaşlık kurabilirler. Turizm, çocukların sosyal becerilerini geliştirmelerine, farklı kültürleri anlamalarına ve dünya görüşlerini genişletmelerine yardımcı olur. Çocukların yaşları itibari ile toplumdaki cinsiyet kavramı oluşmamış olabilir. Bu nedenle, çocukların cinsiyeti genellikle turizmde sosyalleşmelerini etkilemeyebilir.

Fiziksel engelli çocuğun turizm etkileşimi ebeveyninin eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir, Ebeveynin eğitim durumuna bağlı farklılaşmalar incelendiğinde, okur yazar olmayan ebeveynlerin çocuklarının turizm etkileşimi en az seviyede olup diğerlerinden farklılaşmıştır. Orta düzeyde turizm etkileşimi sergileyen ilkokul ve lise mezunu ebeveynlerin engelli çocuklarının turizm etkileşimi arasında önemli bir farklılık tespit edilmemiştir ve bu iki eğitim durumu diğer gruplar ile farklılık göstermiştir. Önlisans, lisans mezunu ve diğer kategorisine dahil olan ebeveynlerin fiziksel engelli çocuklarına ait turizm etkileşimi seviyeleri arasında farklılık bulunmamıştır. Bu üç eğitim durumuna sahip grup ise diğer gruplardan ayrılarak farklılık göstermiştir. Fiziksel engelli çocuğun turizm etkileşimi ile sosyalleşmesi ebeveyninin eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir. İlkokul, lisans ve diğer kategorisinde yer alan eğitim durumuna sahip ebeveynlerin fiziksel engelli çocukların sosyalleşmesi arasında farklılık bulunmamıştır. Benzer şekilde lise ve ön lisans düzeyinde eğitilmiş ebeveynlere sahip engelli çocukların sosyalleşmeleri arasında da farklılık bulunmamıştır. Bu iki grup ve okur yazar olmayan ebeveynlerin çocuklarının sosyalleşmeleri arasında ise önemli farklılık tespit edilmiştir. Hem fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimi hem de turizm etkileşimi ile sosyalleşmeleri için ebeveynlerin eğitim durumları değerlendirildiğinde genel anlamda ebeveynin eğitim düzeyinin artması fiziksel engelli çocuğun turizm etkileşiminin ve turizm etkileşimi ile sosyalleşmesinin artması ile sonuçlanmaktadır. Eğitim seviyesi, ebeveynlerin seyahat tercihlerini ve seyahat anlayışını da etkileyebilir. Daha eğitilmiş ebeveynler genellikle çocuklarına farklı kültürleri ve deneyimleri deneyimleme fırsatı sunmaya daha istekli olabilirler. Bu da çocukların

farklı insanlarla etkileşimde bulunmalarını ve sosyal becerilerini geliştirmelerini teşvik edebilir.

Ailenin aylık geliri açısından fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimleri analiz edildiğinde önemli bir farklılığın oluşmadığı belirlenmiştir. Benzer şekilde fiziksel engelli çocukların turiz etkileşimi ile sosyalleşmelerinde ailesinin gelir durumu bir farklılık oluşturmamıştır. Bu duruma nedeni turizmdeki fırsat eşitliğinin artması, engelli bireylere yönelik duyarlılığın artması ve ailelerin daha bilinçli bir şekilde hareket etmesi olarak açıklanabilir.

Fiziksel engelli çocukların turizm ile etkileşimlerinde engellilik düzeyleri farklılık oluşturmaktadır. Hafif düzeyde, orta düzeyde ve ağır düzeyde engellilik düzeyine sahip grupların tamamı istatistiki olarak birbirinden farklılaşmıştır. Elde edilen ortalamalara göre hafif düzeyde fiziksel engelli çocuklar en fazla turizm etkileşimine sahip olurken, ağır düzeyde fiziksel engelli çocuklar en düşük turizm etkileşimine sahip olan grubu oluşturmuştur. Engellilik düzeyi farklı olan çocuklar için erişilebilirlik gereksinimleri de farklılık gösterebilir. Örneğin, tekerlekli sandalye kullanan bir çocuk ile yürüme güçlüğü çeken bir çocuğun ihtiyaçları farklı olabilir. Turizm hizmet sağlayıcılarının bu farklı ihtiyaçları karşılamak için farklı hizmetler sunmaları gerekebilir. Bu durum, farklı engellilik düzeylerindeki çocukların turizm deneyimlerinde farklılıklara yol açabilir.

Turizm etkileşiminin aksine turizm etkileşimi ile sosyalleşme konusunda fiziksel engelli çocukların engellilik düzeyleri arasında bir farklılık tespit edilmemiştir. Fiziksel engelli çocuklar, engellilik düzeylerine bakılmaksızın benzer seyahat deneyimlerine sahip olabilirler. Örneğin, aynı engellilik düzeyindeki çocuklar, aynı erişilebilirlik düzeyine sahip otelleri tercih edebilir veya benzer aktivitelere katılabilirler. Bu durumda, engellilik düzeyi turizm etkileşimi ve sosyalleşme üzerinde belirleyici bir faktör olmayabilir.

Çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğu herhangi bir toplumsal gruba üye olmadığını belirtmiştir. Fiziksel engelli çocukların herhangi bir toplumsal gruba (dernek, vakıf vb.) üye olması turizme katılımı teşvik ederek çocukları turizm faaliyetinde bulunmaya teşvik edebilir.

Çalışmada fiziksel engelli çocukların turizm faaliyeti gerçekleştirirken yaşadığı en büyük sorunun %22 lik oranla fiziksel engellerin olmasından kaynaklı bir

takım sebeplerden (rampa, merdiven v.s.) kaynaklı olduğunu dile getirilmiştir. Fiziksel engelli bireylerin engel düzeyleri arttıkça daha fazla problemle karşı karşıya gelmektedir. Turizm tesislerinde, bu zorlukları aşabilmeleri için fiziksel açıdan gerekli önlemler alınsa da, bu önlemlerin yeterli düzeyde olmadığı da bilinmektedir. Bu bağlamda bireylerin daha fazla sorunla karşılaşmaması için ve bireylerin engel dereceleri göz önüne alınarak bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda tesisleri oluşturmak ve bireylerin engel türlerine göre bir takım turizm faaliyeti oluşturmak önem arz etmektedir

“Çocuğunuz turizm faaliyetleri kapsamında en fazla hangi turizm çeşidine ilgi duyar?” sorusuna verilen cevaplara göre %43,5’i yaz(tatil turizmi) olmuştur. “Çocuğunuz ne kadar süredir turizm faaliyetinde bulunuyor?” sorusuna verilen cevaplara göre ise ankete katılan fiziksel engelli çocukların büyük çoğunluğu %49,6’sı 2-5 yıl arası turizm faaliyetine katıldıklarını belirtmiştir. Görüldüğü üzere fiziksel engelli çocukların turizme katılımı düşük seviyededir. Bu durumun sebepleri; katılımcıların herhangi bir toplumsal gruba üye olmasının yetersiz sayıda olması, ailenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum, çocuğun engellilik düzeyi olmakla birlikte bir diğer önemli sebep ise erişilebilirliğin sağlanamamasından kaynaklı olabilir. Anket sonuçlarını incelediğimizde fiziksel engelli çocukların tatil ihtiyaçları genellikle erişilebilirlikle doğrudan ilgilidir. Erişilebilir tatil imkanları, bu çocukların ve ailelerinin rahatça seyahat edebilmelerini, konaklayabilmelerini ve çeşitli aktivitelere katılabilmelerini sağlamak amacıyla tasarlanmalıdır. Erişilebilir tatil imkanları, fiziksel engelli çocukların ve ailelerinin tatilin tadını çıkarabilmelerini sağlamak adına önemlidir. Ayrıca, konaklama tesislerinin ergonomik açıdan elverişli olması fiziksel engelli çocuğun ailesininin yardımına ihtiyaç duymadan rahatça kullanabileceği bir duruma getirildiğinde çocukları ve ailelerini tatilde olmanın mutluluğunu yaşatabilir. Turizm destinasyonlarında uzman fizyoterapistlerin çalışması, fiziksel engelli çocukların tatillerini sorunsuz olarak geçirmesini sağlayacaktır. Bu unsurlar, fiziksel engelli çocukların tatil deneyimini daha kolay ve keyifli hale getirmeye yönelik önlemlerdir. Benzer şekilde Eryılmaz (2010), engelli bireylere ülkemizde yerli ve yabancı turistlere ulaşılabilirlik ve erişim konusunda yeterli hizmetin sunulmadığını düşünmektedir. Bu durumun sebebi olarak, Türkiye'deki birçok otelde uluslararası standartlara uymayan rampaların bulunması,

engelli odalarının eksikliği ve birçok tesisin engelli bireylerin tüm olanaklarından tam olarak yararlanamamalarını göstermektedir. Engelli bireyler, bu gibi olumsuzluklar nedeniyle bir turistik konaklama tesiste uygun tatil yapamayacaklarını düşünmektedirler.

Çocukların turizm etkileşimi ile olan ibarelere baktığımızda çocukların büyük çoğunluğu turizm faaliyetinin dinlendirici olduğu ve eğitici olduğu yönünde yanıt vermiştir. Katılımcıların turizm faaliyeti sonrasında %82,8'i günlük yaşamında olumlu gelişmeler meydana geldiğini belirtmiştir. Analiz sonuçlarına göre çocuklar genellikle turizm faaliyetlerinin kendilerinde güven oluşturduğunu, turizm faaliyetinin özgüven oluşturduğunu, psikolojik olarak herhangi bir olumsuzluk yaratmadığını ve turizmin çocuğu yaşama daha çok bağladığını ifade etmiştir. Aynı şekilde çocuklar turizm ile keyif aldığını, turizm faaliyeti ile mutluluk ve turizm faaliyeti süresince kendini daha rahat ifade ettiğini, duygu ve düşüncelerini karşı tarafa hissedebildiğini belirtmiştir. Bütün bu sonuçlardan yola çıkarak turizm çocuğu psikolojik ve sosyal olarak olumlu etkilediğinden söz edilebilir. Çocukların turizm algılarının pozitif yönde olduğunu söylemek mümkündür. Turizm çocuğun topluma kazandırılmasında, kendini sosyal bir birey olarak görmesine destek olabilmektedir. Bu noktalardan da anlaşılaçağı gibi, turizm sektörü engelli çocukların topluma kazandırılmasında önemli bir role sahiptir. Fiziksel engelli çocukların ve ailelerinin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, daha erişilebilir ve kapsayıcı bir turizm anlayışı geliştirilmesi toplumsal çeşitliliği ve kapsayıcılığı destekleyebilir. Çocuklarımızın daha fazla turizmle iç içe olması onları hayata daha kolay hazırlayabilir. Bu durumda gerekli kurum ve kuruluşlara ve sektöre bir çok görev düşebilmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlara öneriler:

1. Kamu kurumları, turistik mekanlar ve konaklama tesisleri için erişilebilirlik standartları belirlemelidir. Bu standartlar, fiziksel engelli bireylerin rahatlıkla kullanabilecekleri ortamları ve hizmetleri kapsamalıdır.
2. Turizm sektöründeki çalışanlara ve işletmelerine, fiziksel engelli bireylerle etkileşimde bulunma ve onlara hizmet sunma konusunda eğitim programları düzenlenmelidir.
3. Turistik mekanlarda, ulaşım araçlarında ve konaklama tesislerinde, fiziksel engelli bireyleri bilgilendirecek uygun levhalar, rehberler ve bilgilendirme materyalleri sağlanmalıdır.

4. Toplu taşıma araçları ve turistik tesislere ulaşımı kolaylaştırmak için engelli dostu araçlar ve altyapılar sağlanmalıdır.
5. Fiziksel engelli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik destek hizmetleri sunulmalıdır. Örneğin, rehberlik hizmetleri, tekerlekli sandalye kiralama imkanları gibi.
6. Konaklama tesisleri, engelli bireylerin konaklamalarını kolaylaştırmak için uygun altyapı ve hizmetleri sunmalıdır. Engelli odaları, rampalar, geniş koridorlar gibi detaylar düşünülmelidir.
7. Fiziksel engelli bireylere yönelik özel indirimler veya teşvikler sunularak, bu bireylerin turizm faaliyetlerine katılımları teşvik edilmelidir.

Fiziksel engelli çocuklar için tatil ihtiyaçları bağlamında turizm sektörüne yönelik erişilebilirlikle ilgili önemli öneriler:

1. Engelsiz Konaklama: Tatil destinasyonlarında, otellerde ve diğer konaklama yerlerinde engelsiz odaların bulunması önemlidir. Bu odalar, tekerlekli sandalye kullanıcıları veya diğer fiziksel engellilere uygun olmalıdır.
2. Ulaşım: Tatil destinasyonlarına ve çeşitli aktivite noktalarına ulaşımın kolay ve erişilebilir olması gerekir. Engelli çocuklar için uygun taşıma seçenekleri sağlanmalıdır.
3. Erişilebilir Aktiviteler: Tatil beldeleri, parklar, müzeler ve diğer eğlence alanları, bedensel engelli çocukların kolayca katılabileceği aktiviteler sunmalıdır. Engelli çocukların keyif alabileceği ve kendilerini ifade edebilecekleri etkinliklere odaklanılmalıdır.
4. Engelsiz Altyapı: Yollar, plajlar, havuzlar ve diğer açık hava alanları engelsiz olmalıdır. Engelli çocukların rahatça dolaşabileceği ve güvenle kullanabileceği altyapılar sunulmalıdır.
5. Eğitim ve Destek: Tatil destinasyonları ve oteller, engelli çocuklar ve aileleri için eğitimli personel ve destek hizmetleri sağlamalıdır. Bu destek, tatilin sorunsuz ve keyifli geçmesine yardımcı olabilir.
6. Erişilebilir Bilgi: Tatil destinasyonları, engelli çocuklara ve ailelerine yönelik erişilebilir bilgiler sunmalıdır. Bu, rezervasyon yapma, rota planlama ve diğer bilgilere kolay erişimi içerir.

KAYNAKÇA

- Afacan, M. I. (2023). Engellilik ve Spor Sosyolojisi, *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1112-1122.
- Akçalar, S. Ö. (2007). *Ortopedik Engellilerin Sosyalleşmesine Sporun Etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Akdemir, H. (2020). Sosyal Turizme Yeni Bir Bakış: Türkiye'nin Alternatif Kamp İncelemesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1328-1343.
- Akdu, U. (2018). "Engelli Turizmi: Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar". *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9 (23), 99-123.
- Akıncı, Z. (2013). "Management Of Accessible Tourism and Its Market In Turkey". *International Journal of Business and Management Studies*, 2 (2), 413-426.
- Akyıldız, M. (2015). Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Elektronik Boş Zaman Aktivitelerinin Psikososyal Etkilerine Yönelik Bir Proje, *III. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi*, 5-7 Kasım 2015, Eskişehir. 71-76.
- Ankaya, F. Ü., & Aslan, B. G. (2020). Engelli turizm potansiyelinin değerlendirilmesi; Dünya ve Türkiye örnekleri. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3(2), 52-57.
- Aral, N., Gürsoy, F. (2017). *Özel Eğitimi Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Aratoğlu Uslu, G. (2019). *Alanya bölgesindeki dört ve beş yıldızlı konaklama işletmelerinin bedensel engelli turizmine bakışı* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Arı, Ç., Akgül, B. M. (2022). Boş Zaman Doyumu ve Mental İyi Oluş: Engelli Sporcuların Ailelerine Yönelik Bir Araştırma, *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(2), 303-319.
- Arıkan, Ç. (2002). Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 2 (1), 11-25.
- ASHB, (2022). *2021 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- ASHB, (2022). *Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı E-Bülten*. Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Aslan, A. (2017). *Engelli ve Engelli Olmayan Ergen Bireylerin Algıladıkları Sosyal Destek İle İntihar Olasılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, H., & Aslan, M. (2017). Uzun Süreli İşsizlik ve Etkileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), 103-132.

- Atak, V. (2008). *Marmaris'teki otel işletmelerinin bedensel engelli turizmüne bakışı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla: Muğla Üniversitesi/Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Atay, L., & Tozlu, E. (2012). Engellilere Yönelik Turistik Ürünlerin Durum Tespiti; Bir Alan Araştırması. *Journal of Travel & Hospitality Management/Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 9(2).
- Ayyıldız, T., Hakan, A. T. A. Y., & Yazıcı, A. (2014). Konaklama İşletmelerinin Engelliler İçin Olanakları ve Yöneticilerin Görüşleri: Kuşadası Örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (2), 84-100.
- Badia, M, Orgaz, M. B., Verdugo, M.A., Ullan, M.A., Martinez, M.M. (2011). Personal Factors And Perceived Barriers To Participation In Leisure Activities For Young And Adults With Developmental Disabilities, *Research in Developmental Disabilities*, 32, 2055–2063.
- Bağcı, E. (2017). *“Engelli Bireylerin Turizme Katılma Motivasyonları ve Kısıtları”*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baş, M., & Ulama, Ş. (2014). Türkiye'de Engelli Turizm Pazarındaki Farklı Talep Özelliklerinin Analizi. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi, *15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı* (s. 1532-1547). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara
- Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (2010). "Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı (2010-2011)". *TC Resmi Gazete 27757*
- Berber, R. (2011). *Sporun İşitme Engellilerin Sosyalleşmesi Üzerine Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Besiri, A. (2009). Yoksulluk Ekseninde Engellilerin Eğitimi. *TBB Dergisi*, 83, 353-374.
- Bıçkıcı, D., Ak, D. & Özgökçeler, S. (2013). Avrupa'da ve Türkiye'de Sosyal Turizm. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 49-73.
- Bulgan, G. (2014). *Engelli Turizmi: Antalya İlindeki Dört ve Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma*. (Doktora Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bulgan, G., & Çarıkçı, H.İ (2015). “Engelli Turizmi: Antalya İlindeki Dört ve Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7)13, 15-42.
- Cavkaytar, A. Diken, H. İ. (2005). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Kök Yayınevi.
- Coşkun, Ş. (2023). Engelli Bireylerin Sosyalleşmesinde Serbest Zaman Aktivitelerinin Rolü. *Muhakeme Dergisi*, 6(2), 68-76.
- Çizel, B. & Bato Çizel, R. (2014). Engellilerin turizm kısıtları ve turist olma niyeti ilişkisinde aracı değişkenler: motivasyon gücü ve öğrenilmiş çaresizlik, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, Güz: 176–189

- Çizel, B., Sönmez, N. & Akıncı, Z. (2012). *Antalya’da Engelli Turizminin Gelişimi İçin Arz ve Talep Üzerine Bir Araştırma*. Yiğitler Grup Reklam Matbaa, Ankara.
- Darcy, S., Cameron, B., & Pegg, S. (2010). Accessible tourism and sustainability: A discussion and case study. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(4), 515-537.
- Darcy, S. & Buhlaris, D. (2011b). "Introduction: from disabled tourists to accessible tourism". *Accessible tourism: Concepts and Issues* , 1-20.
- Darcy, S. & Shane Pegg (2011a). "Towards strategic intent: Perceptions of disability service provision amongst hotel accommodation managers", *International Journal of Hospitality Management*, 30 (2), 468-476
- Demirdağ, M. (2010). *Sporun Öğretilebilir Zihinsel Engelli Çocukların Sosyalleşmeleri Üzerine Etkisinin Araştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Doğduay, G. (2013). *Engelli bireye sahip ebeveynlerde sporun yaşam kalitesine etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Duman, A. N., Doğanay, G. (2017). Toplumsal Dışlanma Pratikleri Üzerinden Trabzon’da Engelli Kadınlar, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20 (2), 1-48.
- Örgütü, D. S. (2011). *Dünya engellilik raporu*. Ankara: Anıl Group Matbaa, 1(2), 3.
- Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization [WHO]). (2023). Erişim Tarihi: 01.09.2023.
- Eldem, D. (2014). *İstanbul Ölçeğinde Konaklama Yapılarının Engelliler için Erişilebilirliği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü.
- ENAT. (2007). "Rights of Tourists with Disabilities in the European Union Framework". *European Network for Accessible Tourism* , 191.
- Ercan, İ., & İsmet, K. A. N. (2004). Ölçeklerde güvenirlik ve geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(3), 211-216.
- Erdugan, E. F. (2010) "Türkiye’de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören Örneği", Ankara, *Anıl Matbaacılık*.
- Ergün, M. (2005). "Ayrımcılık ve özürlüler". *Öz-Veri Dergisi*, 3 (2).
- Eryılmaz, B. (2010). *Turizmde Engelli Pazarının Değerlendirilmesi ve Bodrum Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Figueiredo, E., Eusébio, C. & Kastenholz, E. (2012). How Diverse Are Tourists With Disabilities? A Pilot Study on Accessible Leisure Tourism Experiences in Portugal. *International Journal of Tourism Research*, 14(6), 531-550.
- Genç, S., & Soysal, M. İ. (2018). Parametrik ve parametrik olmayan çoklu karşılaştırma testleri. *Black Sea Journal of Engineering and Science*, 1(1), 18-27.

- Güldemir O. & Saatçi G. (2014). Parmakların Okuduğu Menü: Braille Alfabesi İle Bir Model Önerisi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 20-32
- Gümüş D. Ç., Karadağ H., Feyzioğlu G., Sayan T., Ayanoğlu S., Topaç G.Ü., Aydoğan M.O., Gözübek M., Çelik A.D., (2020). *Erişilebilirlik Kılavuzu*, AÇSHB
- Hall, C. (2000). *Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships*. Harlow, UK: Prentice Hall. <https://www.sozluk.gov.tr/>, [Erişim Tarihi: 10.11.2023].
- Haspolat, ř., & KÖKEN, Ö. Y. (2022). *Çocuk Kas ve Sinir Hastalıklarında Görülen Engellilik Çeşitleri*. *Çocuk ve Medeniyet*, 7(13), 169-176.
- İkiz, A. N., & Solunoğlu, A. (2017). Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Turizm Davranışları. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 4(2), 92-104.
- Kaner, S. (2009). Zihin Engelli Çocukların Duygusal ve Davranışsal Problemlerinin Değerlendirilmesinde Anne-Baba ve Öğretmen Tutarlılığı. Ankara Üniversitesi, *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42/2, 239-263.
- Karacaoğlu, S. (2012). *Bedensel Engellilerin Konaklama İşletmelerinden Beklentilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Eskişehir Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karademir, T. (2022). Görme Yetersizliği Olan Bireyler. *Engelli Bireyler İle İletişim*. 57.
- Karakullukçu, A. (2003). *İşitme Engelliler İçin Sosyalleşme Ölçeği Geliştirme Çalışması ve Sporun Sosyalleşme Düzeyine Katkısının İncelenmesi*. Duvar Yayınları.
- Karataş, K. (2001). Engellilerin Topluma Kazandırılması, *Ufkun Ötesi Aylık Dergisi*, 5(29), 10-19.
- Kastenholz, E., Eusébio, C., & Figueiredo, E. (2015). Contributions of tourism to social inclusion of persons with disability, *Disability & Society*, 30(8), 1259-1281
- Kılıç, S. (2016). Cronbach'ın alfa güvenirlilik katsayısı. *Journal of Mood Disorders*, 6(1), 47-48.
- Kızılırmak, İ. & Ertuğral, S. M. (2012). Sosyal Turizmin Gelişiminde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Yapılan Uygulamalar. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 33-53.
- Kilimci, S. (2008). "Turizm Engel Tanımaz". *Gastronomi Dergisi* (5), 257-261.
- Kim, S. E. (2008). *The voice of tourists with disabilities: Insights from third party complaint websites* (Doctoral dissertation, Purdue University).
- Koca, C. (2010). *Engelsiz şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu*. İstanbul: Dünya Engelliler Vakfı.
- Koçak, F. (2017). Leisure Constraints And Facilitators: Perspectives From Turkey, *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 3(10), 32-47.
- Lüle, F. (2008). *Engelli Bireye Sahip Yoksul Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlarla Başaıkma Tarzları*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- McCabe, S. (2009). Who Needs a Holiday? Evaluating Social Tourism, *Annals of Tourism Research*, 36(4), 667–688.
- Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemini Güçlendirme Projesi (MEGEP), (2009). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi: Bedensel ve Süreğen Hastalıklar*. Ankara.
- Meşe, İ. (2014). Engelliliği Açıklayan Sosyal Model Nedir?, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14, 79-92.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2011). Aile ve Tüketici Hizmetleri . *Engelli Bireyler*. (1-40).
- Miran, B. (2002). *Temel İstatistik*. İzmir. Ege Üniversitesi Basımevi.
- Müftüoğlu, U. (2006). *“Tekerlekli Sandalye Kullanan Bedensel Engellilerin Kentsel Mekânları Kullanım Olanaklarının Trabzon Kent Merkezi Örneği Üzerinde İncelenmesi”*.(Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Mülayim, A., & Özşahin, B. (2010). Bedensel engellilerin konaklama sorunları ve çözüm önerileri üzerine bir inceleme. *Öz-Veri Dergisi*, 7(2), 1663-1684.
- Nazlı, A. (2012). “Öteki Beden”: Bir Ötekilik Biçimi Olarak Engelli Beden Ve Engellilik. *Sosyoloji Dergisi*, (27), 15-32.
- Newbold, P. (1995). Statistics for Business and Economics, *Prentice-Hall International*, New Jersey.
- Odabaşı, Y. (1999). *Anket yöntemi. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri içinde ed. Ali Atıf Bir. Eskişehir*: TC Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1081.
- Oktar, M. N.(2020). *Engelliler. M. Serdar içinde, Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet* (s.149-185). Ankara: Grafiker.
- Olçay, A. Giritlioğlu, İ. ve Parlak, Ö. (2014). "ENAT (European Network For Accessible Tourism-Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı) İle Türkiye'nin Erişilebilir Turizme Yönelik Otel İşletmelerini Kapsayan Düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerin Karşılaştırılması". *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 127-144.
- Oral, A., Akyüz, G., Sindel, D. & Aydın, R. (2012). "Dünya Engellilik Raporu: Harekete Çağrı". *Turkish Journal of Physical Medicine & Rehabilitation/Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi* , 58 (3), 255-258.
- Oran, B. (2011). “Siyasal Yaşama Katılımda Yeni Bir Perspektif Önerisi: Engellilik Bakış Açısı”, *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, Cilt 11 Sayı 2, Ss. 19-36.
- Orhan, S., & Genç, K. G. (2015). Engellilere Yönelik Ülkemizdeki Özel Eğitim Hizmet Uygulamaları ve Örnek Ülke Karşılaştırması. *Journal of Social Policy Studies/Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*.
- ÖRGM (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü), (2010). Okullarımızda Neden Niçin Nasıl Kaynaştırma. Yönetici, *Öğretmen ve Aile Kılavuzu*, Eylül, 2010 Ankara.
- Öztürk, M. (2011). Türkiye’de Engelli Gerçeği. *MÜSİAD Cep Kitapları*: 30 İstanbul.

- Öztürk, M. (2012). *Türkiye’de Engelli Gerçeği Raporu*. Canda Özür Olmaz Derneği. 2012/ İstanbul.
- Öztürk, Y., Yaylı A. & Yeşiltaş M. (2008). Is the Turkish Tourism Industry Ready for a Disabled Customer’s Market? The Views of Hotel and Travel Agency Managers, *Tourism Management*, 29(2). 382-389
- Pehlivanoglu, B. (2012). Konaklama yapılarının engellilere yönelik oda düzenlemelerinin irdelenmesi. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(4), 27-35
- Resmi Gazete. (2009). “*Konaklama İşletmeleri Sınıflandırma Çalışmalarına İlişkin Değerlendirme Formlarının Hazırlanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ*”. 07. Ağustos 2009.
- Sabancı, F. (2013). *Sağlık Hizmetlerinde Engellilik Kavramı ve Engellilerin Sağlık Hizmetlerinden Yararlanmalar*.(Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarı, C., Çakır, G. & Doğan, B. (2022). Sosyal Turizm Unutuluyor, Turizmin Tek Amacı Döviz Kazanmak Mıdır?, *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 8(24), 20-37.
- Sarıgül, A. (2016). *Bedensel Engellilerde Sosyal Dışlanma Ağrı İli Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Sarıipek, S., & Sarıipek, A. D. (2023). Sosyal Turizmin Engelliler ve Ailelerinin Üzerindeki Etkisi: Erdek'te Bir Uygulama. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 610-627.
- Sen, L. & Mayfeld, S. (2004). Accessible Tourism, Transportation to and Accessibility of Historic Buildings and Other Recreational Areas in the City of Galveston, Texas. *Public Works Management & Policy*, 8 (4), 223-234.
- Serçek, G. Ö. & Serçek, S. (2014). Engellilerin Tatil Alışkanlıkları ve Seyahat Engelleri, *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi 15. Ulusal Turizm Kongresi - Engelsiz Turizm*, 13-16 Kasım 2014, (78-91).
- Shrestha, N. (2021). Factor analysis as a tool for survey analysis. *American Journal of Applied Mathematics and Statistics*, 9(1), 4-11.
- Söğüt, M. (2006). *Sporun Bedensel Engellilerin Sosyalleşmeleri Üzerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin H. & Erkal S. (2012). Ortopedik ve görme engelli bireyler için konaklama tesislerinde yapılması gerekendüzenlemeler. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*.
- Şahin, Hande (2012). “*Engelli Bireylerin Konaklama Tesislerinden Memnuniyet Durumlarının İncelenmesi*”.(Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı.

- Şayan, Ö. Ö (2018). *“Engelli Turizmi Kapsamında Yasal Düzenlemeler ve Türkiye’deki Engelli Bireylerin Farkındalıklarının Belirlenmesi”*. (Yüksek Lisans Tezi). Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6th ed.). Boston, MA: Pearson.
- Taherdoost, H. A. M. E. D., Sahibuddin, S. H. A. M. S. U. L., & Jalaliyoon, N. E. D. A. (2022). Exploratory factor analysis; concepts and theory. *Advances in applied and pure mathematics*, 27, 375-382.
- Tellioğlu, S. & Şimşek, N. (2016). "Dünyada ve Türkiye’de Engelli Dostu Turizm". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 4 (33), 552-567.
- Toker, B. & Kaçmaz, Y. Y. (2015). "Engelli Bireylerin Turizm Deneyimlerine Yönelik Bir Araştırma: Alanya Örneği". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 17 (2), 235-257.
- Tozlu, E. & Atay, L. (2011). Engelli Turizmine Yönelik Destinasyon Ürün Kapasitesi: Gelibolu Yarımadası Örneği. M. A. Öncü (Dü.), *12. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı içinde* (s. 606-609). Sidas Medya, Düzce.
- Tozlu, Ö. E., (2018). *“Turizme Katılımda Engelli Bireylerin Motivasyon ve Beklentilerine İlişkin Görgül Bir Araştırma”*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Muğla: Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tüfekci, Ö. K., Öndül, G. & Tüfekci, N. (2015). Turizmde Engel Kalmasın: Engelli Turizm Pazarına İlişkin Antalya’da Bir Araştırma. *16. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı* (s. 1390-1411). Detay Yayıncılık, Ankara.
- TÜRSAB 2023, https://www.tursab.org.tr/tr/tursabdan-haberler/hukukyonetmelik/turizm-tasimaciligi-hizmetinin-erisilebilir-hle-getirilmesine-dair-yonetmelik- duyurusu_15687.html (erişim tarihi: 12.10.2023)
- TÜRSAB. (2008). Dünyada ve Türkiye’de Engelsiz Turizm Pazarı. *TÜRSAB Ar-Ge Departmanı Raporu*.
- Tütüncü, Ö. & Aydın, İ. (2013). "Ulaşılabilir Turizm". *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* , 24 (2), 261-263.
- Ulaşlı, A. (2015). *Yaşlı ve Engelli Sağlık Turizmi. M. Altındış içinde, Termal Turizm* (s. 25- 32). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Usta, Ö. (2014). *Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım*. (4. Basım), Ankara: Detay Yayıncılık
- World Health Organization-WHO. (Dünya Sağlık Örgütü). 2011. *World Report on Disability*.http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/accessible_en.pdf (Erişim Tarihi: 05.08.2023).
- Yau, K. S. M., B. McKercher, & T. L. Packer. (2004). Traveling With a Disability. More than an Access Issue, *Annals of Tourism Research*, 31(4), 946–960.

- Yaylı, A. & Yüksel, Ö. (2006). "Konaklama işletmeleri yöneticilerinin bedensel engelliler pazarına bakış açıları üzerine bir araştırma", *"Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi"*, 17 (1), 87-97.
- Yenişehirlioğlu, E. (2013). Engelli turistlerin konaklama işletmelerinde kabul görme düzeyine yönelik algılama ve sorunlar: *karşılatırmalı nitel bir araştırma* (Doctoral dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey).
- Yenişehirlioğlu, E. & Türkay, O. (2013). "Engelli Turistlerin Konaklama İşletmelerinde Kabul Görme Düzeyine Yönelik Algılama ve Sorunlar: Karşılaştırmalı Nitel Bir Araştırma". *Akademik Turizm ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 46-56.
- Yıldız, Z., Yıldız, S. & Karaçayır, E. (2017). "Dünyada ve Türkiye’de Engelli Turizmi Pazarının Değerlendirilmesi". *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5 (2), 61-80.
- Yılmaz Düşünür, S. (2019). *Zihinsel Engelli Bireylerin Topluma Kazandırılmasında Turizm Faaliyetlerinin Rolü Üzerine Bir Araştırma*.(Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Yılmaz, B. & Aydın, D. (2004). *Ortopedik Engelliler İçin Eğitim Mekanları Tasarımında Malzemenin Önemi*. II. Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi, 6-8 Ekim 2004 Kongre Bildirileri Kitabı, İstanbul (230-240).
- Yürük, E. Ö. & Avcı, N. (2008). *"Engelliler ve Turizm: Avrupa Birliği ve Türkiye Uygulamaları Üzerine Kavramsal Bir Karşılaştırma"*. Avrasya Etüdler, 34 (2), 109-125.

EKLER

EK-1 Anket Metni

Değerli Veliler,

Bu anket çalışması, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim dalı için yürütülmekte olan “**Fiziksel Engelli Çocukların Topluma Kazandırılmasında Turizmin Rolü (Van İli Örneği)**” isimli tez çalışmasında kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Elde edilen bulgular kesinlikle başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Verilen bilgilerin gizliliği esas alınacaktır. Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Öğrencisi: Yasemin KOÇAK

Demografik Bilgiler

1. Çocuğunuzun yaşı kaçtır?		
1-() 5 ve altı	2-() 5-10 arası	
3-() 10-15 arası	4-() 15 ve üstü	
2. Çocuğunuzun cinsiyeti nedir?		
1-() Erkek	2-() Kız	
3. Velinin eğitim durumu nedir?		
1-() Okur-yazar değil	2-() İlkokul	3-() Lise
4-() Ön lisans	5-() Lisans	6-() Diğer(.....)
4. Ailenin aylık geliri ne kadar?		
1-() 3000 TL ve altı	2-() 3000 TL - 8000 TL arası	
3-() 8000 TL - 13000 TL arası	4-() 13000 TL ve üzeri	
5. Çocuğunuzun engellilik düzeyi nedir?		
1-() Hafif düzeyde engelli	2-() Orta düzeyde engelli	
3-() Ağır düzeyde engelli		

1. BÖLÜM

1. Engellilerle ilgili herhangi toplumsal bir gruba üye misiniz?		
1-() Evet		2-() Hayır
2. Çocuğunuz ve sizi turizm faaliyetine katılmaya iten en önemli sebep nedir?		
1-() Aile ortamı	2-() Okul ortamı	3-() Çalışma ortamı
4-() Turizm reklamları	5-() Arkadaş ortamı	6-() Diğer.....
3. Çocuğunuz turizm faaliyetleri kapsamında en fazla hangi turizm çeşidine ilgi duyar?		
1-() Yaz (tatil) turizm	2-() Kış turizmi	3-() Yayla turizmi
4-() Spor turizmi	5-() Kamp turizmi	6-() Sağlık turizmi
7-() Kültür turizmi	8-() Diğer.....	
4. Çocuğunuz ne kadar süredir turizm faaliyetinde bulunuyor?		
1-() 2 yıl ve daha az		2-() 2-5 yıl arası
3-() 5-8 yıl arası		4-() 8 yıl ve üzeri
5. Çocuğunuzun turizm faaliyetine katılmasıyla sizce çocuğunuzda ne gibi olumlu değişimler meydana geldi?		
1-() Eğitici oldu		2-() Dinlendirici oldu
3-() Eğlenceli ve heyecan verici oldu		4-() İnsanlarla daha rahat ilişki kurmasını sağladı
6. Çocuğunuz turizm faaliyetinde bulunurken mutlu oluyor mu?		
1-() Evet		2-() Hayır
7. Çocuğunuz turizm faaliyetlerini gerçekleştirirken güçlükler yaşad mı?		
1-() Evet		2-() Hayır
8. Cevabınız evet ise çocuğunuzun yaşadığı zorluğun kaynağı nedir?		
1-() Fiziksel engellerin olmasından kaynaklı bir takım sebepler (rampa, merdiven v.s.)		
2-() Çalışan personellerin çocuğuma karşı duyarsız davranmasından kaynaklı		
3-() Diğer insanların çocuğuma karşı duyarsız davranmasından kaynaklı		
4-() Turistik mekanlara ulaşımın çocuğum için güç olmasından kaynaklı		
5-() Çocuğuma uygun turizm faaliyet alanının olmamasından kaynaklı		
6-() Diğer, Belirtiniz.....		

9. Çocuğunuz turizme katılınca toplumda kendisine değeri verildiğini hissetti mi?	
1-() Evet	2-() Hayır
10. Turizm faaliyetlerine katıldıktan sonra çocuğunuzun günlük yaşamında olumlu gelişmeler meydana geldi mi ?	
1-() Evet	2-() Hayır
11. Çocuğunuzun turizm faaliyetleri sonrasında kendine güveni arttı mı?	
1-() Evet	2-() Hayır

2. BÖLÜM

Fiziksel engelli çocukların turizm etkileşimine dair yargılara katılım düzeyleri					
Düşüncelerinize en uygun gelen yere (X) işareti koyunuz!	1-Kesinlikle katılmıyorum	2-Katılmıyorum	3-Orta düzeyde katılıyorum	4-Katılıyorum	5-Kesinlikle katılıyorum
“Kesinlikle Katılmıyorum (1)” güçlü bir katılmama durumunu,					
“Kesinlikle Katılıyorum (5)” ise, güçlü bir katılma durumunu ifade etmektedir.					
1. Turizm faaliyeti çocuğumda özgüven oluşturur.					
2. Turizm faaliyeti çocuğumun psikolojik durumunu olumsuz etkiler.					
3. Çocuğuma uygun turizm faaliyet ortamı oluşturmak zordur.					
4. Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğum için uygun değildir.					
5. Turizm faaliyetine katılmak çocuğumu yaşama daha çok bağlar.					
6. Turizm faaliyetinde bulunurken çocuğum kendini kötü hisseder.					

3. BÖLÜM

Turizmin fiziksel engelli çocukların topluma kazandırılmasına ilişkin yargılara katılım düzeyleri					
Düşüncelerinize en uygun gelen yere (X) işareti koyunuz! “Kesinlikle Katılmıyorum (1)” güçlü bir katılmama durumunu, “Kesinlikle Katılıyorum (5)” ise, güçlü bir katılma durumunu ifade etmektedir.	1-Kesinlikle katılmıyorum	2-Katılmıyorum	3-Orta düzeyde katılıyorum	4-Katılıyorum	5-Kesinlikle katılıyorum
1. Çocuğum, insanlarla vakit geçirmekten keyif alır.					
2. Çocuğum, insanlarla birlikte turizm faaliyetinde bulunmaktan mutluluk duyar.					
3. Çocuğum duygu ve düşüncelerini turizm faaliyetleri süresince rahatça ifade edebilir ve karşı tarafa hissettirebilir.					
4. Çocuğumun hoşlandığı turizm türünü seçmesinde çocuğumun fiziki durumu ve turizm faaliyetine olan ilgisi etkilidir.					
5. Ailenin ve çevrenin etkisi çocuğumun turizm faaliyetine katılımında etkilidir.					
6. Çocuğum fiziki durumunun el verdiği her türlü turizm faaliyetine katılmaktan hoşlanır.					
7. Turizm faaliyetleri, çocuğumun sosyalleşmesi için her türlü olanağı sağlar.					
8. Çocuğum grup halinde bir turizm etkinliğine katılmaktansa bireysel etkinliklerden hoşlanır.					
9. Turizm faaliyetlerinin grup olarak gerçekleştirilmesi, çocuğumun turizm faaliyetine ayak uydurmasını kolaylaştırır.					
10. Turizm faaliyeti gerçekleştirirken ortaya çıkan problemler çocuğumu huzursuz eder.					
11. Turizm faaliyetleri gerçekleştirirken çocuğumun davranışlarına karşı çevrenin anlayışlı olması çocuğumu mutlu eder.					

12. Turizm faaliyeti sırasında çevredeki insanlar çocuğuma duyarsız olsalar dahi çocuğumun enerjisi ve mutluluğu azalmaz.					
13. Turizm faaliyetinde bulunmak çocuğumun insanlarla etkileşimini olumlu etkiler.					
14. Çocuğum, turizm faaliyetinde bulunurken insanlarla iletişim kurmada seçici davranır.					
15. Turizm, çocuğumun topluma kaynaşmasına destek olur.					
16. Çocuğum turizme katıldıktan sonra, çevresindeki turizm içerikli görsel yayınlara ilgisi arttı.					
17. Turistik faaliyetleriyle beraber çocuğum bireysel yeteneklerini fark eder.					
18. Turizm, insanların çocuğuma daha ılımlı ve hoşgörülü bakmasını sağlar.					
19. Çocuğum arkadaşları ile beraber turizm faaliyetleri yaparken mutlu olur.					
20. Turizm faaliyetlerinde çocuğum kalabalık ortamlara girmek istemez ve kalabalık ortamdan uzaklaşmak ister.					

	T.C. VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERİ YAYIN ETİK KURUL BAŞKANLIĞI ETİK KURUL KARARLARI
TOPLANTI TARİHİ: 24.07.2023 OTURUM SAYISI: 2023/20 TOPLANTIDA ALINAN KARAR SAYISI: 08	
Sayfa: 04/08	

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Yayın Etik Kurulu'nun 24.07.2023 tarihinde saat 14.00' da zoom üzerinden Prof. Dr. Orhan DENİZ başkanlığında online yapmış olduğu toplantıda aşağıdaki ek kararı almıştır:

KARAR NO 2023/20-04. Yürütücülüğünü, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı öğretim üyesi Dr. Öğr. Üyesi Burcu TURAN TORUN'un yapmayı tasarladığı, "Fiziksel Engelli Çocukların Topluma Kazandırılmasında Turizmin Rolü (Van İli Örneği)" adlı çalışmada kullanılacak olan anket ve ölçekler incelenmiş olup, söz konusu araçların ilgili kişilere uygulanmasında Sosyal ve Beşeri Etik Kuralları ve İlkeleri çerçevesinde herhangi bir sakınca olmadığına toplantıya katılan üyelerin oy birliğiyle karar verilmiştir.

	BAŞKAN Prof. Dr. Orhan DENİZ Edebiyat Fakültesi	
ÜYE Prof. Dr. Mehmet Şirin ÇINAR İlahiyat Fakültesi	ÜYE Prof. Dr. Gülsen BAŞ Edebiyat Fakültesi	ÜYE Prof. Dr. Zafer KANBEROĞLU İktisadi ve İd. Bil. Fakültesi
ÜYE Prof. Dr. Zihni MEREY Eğitim Fakültesi	ÜYE Prof. Dr. Murat ÜNAL Eğitim Fakültesi	ÜYE Prof. Dr. Mehmet Akif ARVAS İktisadi ve İd. Bil. Fakültesi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : KOÇAK, Yasemin

Uyruğu : T.C.

ORCID :

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı	2024
Lisans	İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü	2022
Lisans	Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü	2014

Yayınlar

Koçak Y., Turan Torun B. (2022) Turizm Sektöründe Engelli Çalışanların Sosyal Kaygıları: Van İli Örneği. İWACT 2022, Tbilisi, Gürcistan, 16 Haziran - 19 Ağustos 2022, ss.62-63

Turan Torun B., Koçak Y. (2022) Kadınlar Tarafından Yönetilen Kadınlar: Van Turizm Sektörü Örneği. İWACT 2022, Tbilisi, Gürcistan, 16 - 19 Haziran 2022, ss.60-61

Yabancı Dil

İngilizce

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

Tez Başlığı / Konusu:

09.05.2024

**“FİZİKSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN TOPLUMA KAZANDIRILMASINDA TURİZMİN ROLÜ
(VAN İLİ ÖRNEĞİ)”**

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam XI + 87 sayfalık kısmına ilişkin, 09/05/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından “Turnitin” intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8 (yüzde sekiz) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi inceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

09/05/2024

Yasemin KOÇAK

Adı Soyadı : Yasemin KOÇAK

Öğrenci No : 20920020015

Anabilim Dalı : Turizm İşletmeciliği

Programı : Turizm İşletmeciliği

Statüsü : Y. Lisans ☒

Doktora ☐

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Burcu TURAN TORUN

09/05/2024

ENSTİTÜ ONAYI

U Y G U N D U R

...../...../20....

Prof.Dr. Bekir KOÇLAR

Enstitü Müdürü